

کافی

رفعت عباس

اماں ڈی جرنیل نہ چانویں رت مریندا ساکوں

کہیں گلی نہ کھیڈن ڈیندا وٹ کروڑا کھڑدا

جیرہی گالھ تے سبھ راضی سن آن اُتھاہیں اڑدا

درد دوا کے سناٹے سناٹے پہون گھلیندا ساکوں

دھمی جیوہا چھل ڈتوہی اوہو گھس گھدھی

ڈاند اٹے دے عجب بناو اوہے بھن ڈتوسی

ویڑھے تیڈے نہیں سیانا تھیون ڈیندا ساکوں

چھت کوٹھے دی کھیڈن و سیر رنگ نہ پاوٹن ڈیندا

نانی والیاں گڈیاں ساریاں کتھ پرناوٹن ڈیندا

عین اللہ دیاں پوٹیاں سیتی، کھڑاڈ ریندا ساکوں

وسوں ویہڑے

شادن لُنڈ (دیرہ نازیخان)

اچو کے سرائیکی ادب داسنیہڑ و

(چیٹھ 2066 ب، مئی 2009ء)

وسوں داٹ

محبوب تابش

وسوں ویہڑے

پہو کے سرائیکی ادب داسنیہڑ و

مئی 2009ء

بانہہ بیل

کریم بخش خیر

لیٹین پھروانی

پروفیسر مختار شاہ

سچاک ادبی سنگت شادون لُنڈ دیرہ غازی خان

MOB-0323-6481007

تندیر

۱	سو جھل دگ	3	اداریہ
۲	قومی نظریہ تے مامولی	4	مزار خاں
۳	کچھ ڈوں	5	ارشاد تونسوی
۴	خواجہ فرید دا ہک شعر	20	حمید الفت ملغاٹی
۵	نیں نہ واہسی ہک مٹی	27	ارشاد تونسوی
۶	The Last Hunt	30	مزار خاں
۷	کالے نال گورلدھا	33	ٹالسٹائی / محبوب تابش
۸	خالی دول	39	اوپندر ناتھ اشک / تحویر شاہ محمد رتی
۹	ڈاچی	47	انجم لاشاری
۱۰	منہ	54	باسط بھٹی
۱۱	شاعر	57	وسمل پنوار
۱۲	اجوکی سرائیکی نظم تے اٹھواں آسمان	62	لیدر اعلیٰ
۱۳	نماں سدھر	66	محبوب تابش
۱۴	عشق دے دگ دا سچا پندھیڑو	68	=
۱۵	دیسلی خن ور	74	اقبال سوکزی۔ عزیز شاہد۔ جہانگیر ظلم
۲۶	شاعری	76	صابر چشتی۔ رفعت عباس۔ واجد محمود
			ہدم کھوسہ۔ امیر گورمانی۔ جاوید آصف
			سلمان سہو۔ نسیم پھر دانی

سو جھل دگ

اے ایمان آلو اللہ تے اوندے رسول دا حکم
منیدے رہ ونجو تے انھیں دے حکم کوں
کڈاہیں کنڈ نہ کرو۔ اے تے تے انھیں لوکیں
دی کار نہ تھی ونجو جیرھے آہدے تاں ہن آساں
سُن گھدے بھل اُونھیں سُن دے۔ سُنیدے
بے شک او اللہ دے نیڑے گندے تے
کوہترے زناور آتے گونگے ڈورے لوک ہن
جیزھے عقل توں ذراوی کم نہیں گھندے۔

القرآن

سورة انفعا 20 تا 22

مدنی دی آکھی

آپ فرمیدن چپ راہوں مطلب دا
آلاؤن خیر دی علامت ہے۔
(صحیح بخاری)

نعت

محبوب تابش

اتھاں کے لوک ملدن بے خبر تھی کے
سنیپے سودھ کے سچ دے
مدینے دو سفینے بھر کے ٹر ویندن
تجوریں وچ گنکینے بھر کے ٹر ویندن
توڑے اُلک عمل تے زور ڈے ٹر ویندن
نہ کھل ہس نال وسدیں دے
نہ کوئی ساہ سُبھا دی ریت رکھدن
چھڑے پانی دے ورتارے
مستیٹاں میت رکھدن
تساں سب کوں اے
درجاوٹ ضروری ہے
مدنی دے مدینے نال سُن
جوڑن کیے کیا کچھ ضروری ہے
رواداری، محبت، امن دا قاعدہ
پڑھن پہلے ضروری ہے
نتاں ایندے بناں مدنی
دے سنگ سانگا نہیں بٹدا

ڈوقوی نظریہ تے ماء بولی

اتجھے ویلھے تائیں ساری دنیا وچ ڈوریا ستاں اتجھیاں ہن جیرھیاں خالصتہ مذہب دے ناں تیں بٹایاں گئیں۔ اتے ڈوہیں ملک اپنے وجود اچ آنوٹ توں لا کے اچ توڑیں کہیں نہ کہیں وڈے فساد قلام تے لٹ مار دی گھم گھم اچ رہ گن۔ آساڈی مُراد اسرائیل تے پاکستان ہن۔ جیرھلے ٹساں تو میں دے پورے زمینی فلسفے کوں کنڈ کر کے کہیں دی ٹاڈی نظریہ دے نال مذہب تے عقیدے دی ٹیک تے لوکیں کوں انھیں دی تہذیبی وثافتی سُجھاں دے نال انھاں دے پیریں تلوں دھرتی چھک گھنوتاں اوندے بدلے اڈو کوں کیاڈیو۔ آساں ہندوستان تے لیکا لاوٹ ویلھے اے کیوں بھل گے ہیں جو ایں خطے وچ آباد کروڑاں لوکیں دی زبان ایں ملک دے لوکاں واسطے رابطے دی زبان کیوں نہ بن سکدی ہئی۔ کیوں جو ایندی بنیاد تے تاں لوک ہک واری ول زمین نال بھونج ہاتے ایں ٹوٹے کوں تقسیم کرن آلے ایں گال دا پورا شعور رکھدے ہن جیکر لوک امٹیں زبانیں تے ثقافتیں نال بھونجے تاں انھیں دے قومی حقوق گھن توں انھیں کوں کوئی نہ روک سبھی۔ ایں پاروں تاں انھیں ہک صدی پہلے زبان دے مسئلے تے دی ہندوستان اچ ہک وڈی سازش دے نال وڈ پکھڑائی۔ ساری دنیا جاڈی ہے جو ہر شے زمین اچوں بھنڈی ہے۔ اتے بھونیں اچوں جدی ہر شے دا کھنڈار دھرتی نال رلدڑ ہوندے۔ اے جپڑے وڈے سچ کوں ڈوقوی نظریہ دی جھگ نال کچ ڈیوٹ دی ساندڑا ہر قوماں دے روز و دھدے بھنڈے کھنڈار تاں نہیں اپڑسکی۔ جے اڈو دی ونجے ہا تاں جھگ آپٹا آپ کے تائیں جھل سکدی ہے۔ اچ ٹساں ڈیہدے پے وے اوجھک بیلے بن کرائیں سکدی تے ٹکدی ویندی ہے۔ پروت دی کچھ لوک آٹھنی ہٹھ تے اڈیے کھڑن جو نواں سروں ایں جھگ دا کچ ولا بٹایا ونجے۔ کیوں جو انھیں دے نیڑے لوکیں کوں زمینی حقائق نال جیوٹ دا حق ڈیوٹ کفر ہے۔ ایں گال دی سدھتاں ہر کہیں کوں ہے جو مالی ہک کیاری دی سنبھال تے بہہ ونجے۔ تاں باقی دا باغ تاں اُجو دیسی۔ اے گال دی ہمیشہ چیتے راہوے جو ہر کیاری دے پھلیں تے وٹیں دیاں لوڑھاں نوٹھلاں ہوندین تے مالی اوندے مطابق آپٹا کم ٹوری رکھدے۔

محبوب تابش

22 مئی 2009ء

سچ ڈوہیں

مزار خان

قائد اعظم ایئر پورٹ کراچی تے 18 اکتوبر 2008ء کوں جیویں جہاز توں باہر قدم رکھا میں آپٹے جذبات تے قابو نہ رکھ سکی۔ اکثر سیاست دان عورتاں روک جذبات کوں قابو رکھ کے میں شکلوں آپٹے مزاج کوں ظاہر نہاں تھیو تے ڈیندی۔ جیویں عورت سیاست اچ ہووے یا حکومت کریندی اے اوندے واضح جذبات دا مطلب عموماً اوندی کمزوری سمجھا ویندے۔ بلکہ اوندے کیے تھٹھے مذاق دا باعث بندے۔ لیکن آپٹے محبوب وطن پاکستان دی سرزمین تے جیویں میں قدم رکھے جلا وطنی دے 8 مشکل سالوں باڈ آپٹے اکھیں اچوں ہنجاں کوں میں نہ ڈک سکی۔ احترام تے شکر اٹے کیے میں دُعا سانگے تھہ اڈے چا۔ پاکستان دی دھرتی تے نہال تے حیران تھی کھڑی ہم ایویں لگا جیویں مٹاں مونہہ بار میڈے مونٹر میاں توں لہہ گیا ہووے پتہ اے کیوں؟ جاڈی ہم ہٹن میں کیا کرٹے۔ جلا وطنی آلے آپٹے ٹکاٹے دوہئی کنوں میں 3 گھنٹے ویلھے ٹریم۔ بختاؤ تے آصف ساڈے ڈو دھیاں نال میڈے مٹا لے..... آصف کوں پچھوں دوہئی راہوٹا پیا۔ میڈے مٹا لے آصف تے میکوں گٹن مجھ کے اسجھا مشکل فیصلہ کرٹا پیا۔ وطن واپسی دے تمام ممکنہ خدشات اتے امکانی نقصان کوں آساں چنگی ریت جاڈے ہاسے۔ آساڈے ڈو دھیاں تے آکسفورڈ پڑھدے پتر بلاول دی اتوالی تے سنبھال کوں دی یقینی بناوٹ چاہندے ہاسے۔ اے ہی ساڈی بحث جیویں چند میاں بیویاں دے درمیان آرام آرامی تھی ویندی اے۔ لیکن آصف تے میں آٹھنی زندگی وچ ذاتی خیاں تے پرائیویسی دی قربانی ڈیوٹ دے عادی تھی چکے ہیں۔ اتجھی زندگی دا ڈھب میں بہوں ویلھے سکھ گھدا ہئی۔ پاکستان دے عوام میکوں ہمیشاں اڈل عزیز ہن تے راہسن۔ اے گالھ میڈے بال چنگی ریت جاڈن۔ انہاں اے گالھ نہ صرف قبول کر گھدی اے

بلکہ مہڈی حوصلہ افزائی دی کریندن۔ جیویں اسان گھر آلیاں ہک بے کون وداع آکھیا، آپٹے سپورٹرز تے پریس کون میں حال ڈتاتے دل دی آکھ سٹائی۔ ”جمہوریت دوہک لبے سفر دا اے آغاز اے اُمید اے مہڈی وطن واپسی ملخ اچ تہ بلی کیچے عمل انگیز ثابت تھسی۔ اسا کون بس ایمان رکھن دی لوڑ اے، ”مجھے تھی سگدن۔

اے اتنی زیادہ قیمت وی نی ملتری ڈکٹیشنپ راہیں پاکستان، بین الاقوامی دہشت گرد تحریک دا مرکز بن چکے ایں تحریک دے ڈو بنیادی مقاصد ہن۔ اول۔ انتہا پسند خلافت دے تصور کون سترن چاہندن۔ عظیم ائمہ (مسلم کمیونٹی) دی اکجھی سیاسی ریاست، حیدرے گھر وچ مل ایسٹ خلیج فارس، جنوبی ایشیاء، مشرق ایشیاء تے افریقہ دے کجھ حصے شامل ہوں۔ عسکریت پسنداں دا ڈو جھا مقصد تہذیبیاں کون آپت آپ بھڑاڑا کے اشتعال پیدا کرن اے، اسلامی تفسیر دی صرف اوں تشریح کون اومنیندن، جیڑھی جدیدیت تے مقبول جمہوریت کون رد کریندی اے، صرف اشتعال پیدا کر کے مغرب نال ہر و بر و کمراء دی صورت بٹائی ونجے۔ عسکریت پسنداں دی وڈی خواہش اے ہے جو مغرب دے اقدار اُتے اسلام دے اقدار درمیان ٹکراء اُتے دھاکیاں نال ہی انہاں دی منزل نیڑے تھیوے۔ ہک لبے عرصے کون مسلم دنیا اچ پاڑ آندا پئے۔ مختلف فرقیاں، فقیہاں اُتے اسلام دے پیغام دیاں تفسیراں درمیان ہک مسلسل تشدد و کشمکش جاری اے۔ ایں تباہ کن فساد بھرا کون بھرا دے خلاف کرکھڑائے۔ 1300 سال کون مسلم بھائی چارے کون اے مہلک فساد گھٹن روک کھادی آندے۔ ایں فرقہ وارانہ کشمکش، مسلماناں دی اوں ذہانت کون نچوڑ گھدے جیندی پاروں ہک زمانے انہاں دی نشاۃ ثانیہ ممکن تھئی۔ اوں زمانے یورپ جہالت دے دور اچ ہا اُتے عظیم یونیورسٹیاں سائنسدان، ڈاکٹر ز فکرا مسلمان کن ہن۔ بین المسلمین فرقہ وارانہ تشدد دا اظہار آج کوئی معقولیت دی گالھ نہیں۔ کوئی نہیں جائد اجو شکست آمادہ فرقہ وارانہ سول وارجید عراق کون کھنڈرات اچ تبدیل کرڈتے۔ عراق دی فرقہ وارانہ سول واری بربریت دے اثرات دنیا دے نال نال پاکستان وچ وی آن اپڑن۔ مسلم دنیا وچ فرقہ واریت گھر کرگئی اے اُتے اندری اندر کاوڑ نال بھری پتی پئی اے ایں ماحول اچ فرقہ پرستاں کون ودھن، مہلک داموقع مل گئے جہاد کیچے اسلام دی من پسند تشریح کون مغرب دے خلاف استعمال کیا گئے۔ صلیبی جنگاں روک 09-2001-11 داحملہ خلافت دے جانشیناں ثواب سمجھ کے کیا۔ تاور دے سرن اُتے ڈھم ڈھیر تھیوون دے منظر کون ٹیلی

ویشن تے دنیا ڈٹھا۔ مسلم دنیا ایں منظر کون لوکاں ڈوزاویاں نال ڈٹھا۔ ساری نہ سبھی لیکن زیادہ تر مسلم دنیا شرمسار، خوفزدہ اُتے پریشان تھئی۔ جڈن اے واضح تھیا جو ”عظیم“ دہشت گرد اللہ تے جہاد دے ناں تے سرگرم ہن، ناں ہک بیا رد عمل دی سامھنے آیا۔ اے خاصا تکلیف دہ تے تشویشناک ہئی۔ مثلاً کجھ لوکاں فلسطین دے سڑکاں اُتے ڈانس کیا۔ بنگلہ دیش تے پاکستان اچ مٹھائیاں تقسیم تھیاں، دنیا دی بھرتوں وڈی مسلم قوم انڈونیشیا وچ ناں جوگی مذمت تھئی۔ 11 ستمبر دے ہائی جیکرز مسلماناں دی بے بسی تے انہاں دی کمزور مسلم رگ نال کھیڈن لگ پئے۔ سڑ دے گھر دے تاور زتوں صاف لگدا ہئی جو مغرب دی بالادستی دی قیمت اول آخر کمزور مسلمان کون بھرٹی پوی۔ ڈو جھیاں دا تاں اے محض مذہبی انتقام ہئی اُتے مسلماناں کیچے اے واقعہ سیاسی، ثقافتی اُتے مذہبی اعتبار نال محض زعم و باعث ہئی۔ ایں حملے دے باد کلیسا دی تقابلی سٹڈی اے نتارا کڈھیا جو زیادہ تر مسلمان ملکاں دے لوک سمجھدن۔ ”بھٹن امریکیاں کون غیر محفوظ ہوون دا پتہ لگ گئے۔“

UN دی اجازت بغیر اُتے امریکن ملتری مداخلت راہیں عراقی مسلماناں دے مقابلے وی دنیا دے ہک ارب مسلمان مذمت کریندن اُتے عراق جنگ دے خلاف آپٹے خطے وچ متحد ہن۔ لیکن فرقہ وارانہ سول وارجید انہاں دا غصہ گھٹ نظر دے، جیندی پاروں زیادہ اموات تھیں۔ بظاہر (پریشانی دی گالھ اے) مسلم بھرانواں کون تھیون آ لے نقصان پاروں مسلم لیڈر شپ، عوام بلکہ دانشور آسانی نال ڈو جھیاں کون تنقید دا نشانہ بٹویندن چا۔ لیکن اوں ویلے بے بسی دی حد تک خاموش راہندن جڈن آپت آپ مسلماناں وچ خون خرابا تھیندا پیا ہووے۔ ایں قسمی تنقید نہ سیاسی اعتبار نال ٹھیک اے اُتے نہ سیاست راہیں درست، ڈار فور جتھاں مسلمان آبادی دی نسل کشی تھئی اوندے خلاف احتجاج نمایاں طور تے غائب اے، عرب اتے جنوبی ایشیاء دے جملہ ٹیلی ویشن اُتے چند اعتراض توں سوا کوئی لمبی چوڑی بحث دیکھن کون نہ ملی۔ مغرب دے سروے ریسرچ سنٹر زتوں ملن آ لے اعداد و شمار توں اسان سوچے ہیں، تے صرف مغرب دے جارہانہ عزائم دے خلاف آساں زیادہ نفرت ڈکھیندے ہیں۔ خاص کر یونائیٹڈ سٹیٹس دے خلاف، اووی ترکی توں لا پاکستان تک دے مسلم گروہ عراق دی جنگ، دلیل طور ڈی ویندی اے، فلسطین دی صورتحال، ڈوجھی دلیل ہوندی اے، زوال پذیر مغربی اقدار اکثر بحث دا حصہ ہوندین۔ آپٹے ذمہ داریاں آپ قبول کرن دی جاہ آپٹے مسائل دا ڈو جھیاں کون ڈو ڈیوٹ ہوں آسان کم اے۔

موجودہ مسلم نفسیاتی سوچ وچ بظاہر کالونیل تجربے داخل ہیں۔ کالونیل ازم وسائل دی لٹ پٹ اتے سیاسی جبر مسلم رویے تے اثر انداز تھئے۔ آج بھانویں مسلمان مغرب دے خلاف ہے لیکن او آپنے وی خلاف تھیا کھڑے شک توں علاوہ گالھ اے ہے جو ڈھیر سارے مسلم توں اندر مغرب دا ریکارڈ چنگاں کوئی نیں ماضی وچ جو کجھ غیراں کیا آج دی موجودہ صورتحال وچ چھڑا انہاں دا ہتھ نہیں۔ جلدی تے آسانی نال حملہ آوراں اتے نوآبادکاراں دی مذمت کرن جتنا سوکھا کم اے اتنا اوکھا کم آپنے اندر جھاتی پاؤں اے آساں آپنے راہیں کڈا ہیں سوچے یا کھوج کیجے جو اسان کنوں کتھان غلطی تھیا، مشکل ضرور اے لیکن ساڈے کاٹ لازم اے جو کھرے کھرے دانشورانہ ڈائلاگ وچوں واضح نشاندہی کروں بھئی معاشی پیداوار جدید ٹیکنالوجی تے دانشورانہ تخلیق راہیں ہی مسلم دنیا آپنا قومی افتخار حاصل کر سکی اے۔

ٹیکنالوجی تے دانشورانہ تخلیقات بھانگے ایران عظیم ہن تے ماضی وچ سلطنت عثمانیہ وسیع و عریض ہن لیکن حال دے مسلماناں وچ او اوصاف نہیں نظر دے۔ آساں آج صرف منفی سوچ نال مسلم افتخار حاصل کرن دے چکر اچ ہیں۔ اس غلط فہمی یا تشنہ فہمی جیسے جو دشمن کوں تباہ کرن نال آساں آپنے آپ کوں محفوظ کر گھنوں تاں دنیا وچ مسلم افتخار بحال تھی ویسی۔ غلط فہمی تے لچھے دار بلاغت نال اسلام تے مغرب دے درمیان تہذیبیاں دے ٹکرا کیجے آساں محض سٹیج سیندے پے ہیں۔ اوندے مطابق مغرب آہٹی ملٹری اتے سیاسی پالیسی ستر پیدا کھڑے۔ نتیجتاً خرگوش دے خاب توں علاوہ اے کوئی نئی کیفیت نہیں ایں کیفیت اچ بیرونی دشمنان تے غصہ ڈھیر آسی اتے آہٹی سوچ تے معاشی زوال دے اندرونی اسباب تے گھٹ توجہ تھیں۔ زمینی حقیقتاں تے دانشورانہ دیانتداری دا تقاضا ہے جو آساں سکے دے ڈوبیں رُخ ڈیکھوں۔

ٹون ٹاورز داسٹرن ڈوونکا استعارہ بن گئے۔ ہک بین الاقوامی سیاسی تے سماجی اقدار وچوں جمہوریت تے جدیدیت سانگے کوئی ڈبیٹ تھیوے یا وت ڈو جھا: اسلام تے مغرب دے درمیان ودھدی ہوئی محاذ آرائی دا ہولناک امکانی انجام ڈوہاں لمبیاں لڑایاں کیجے میڈا وطن پاکستان مرکز بن چکے۔ ایں زیر و گراؤ تے صلح یا تباہی وچوں آساں کہیں ہک دا انتخاب کرنا پوسی۔

اکتوبر 2007ء دے فیصلہ کن ڈٹنہیں: دوئی کنوں کراچی نوٹی میڈے ہمسفران کوں معلوم ہئی جو میڈے بریف کیس وچ اوں کتاب داسودہ موجود ہے جیندے وچ مسلم دنیا کوں درپیش ڈوڑے

اندرونی تے بیرونی بحران کوں کھوجن دی کوشش کیتی گئی اے میڈے پاکستان بکھن دے چند گھنٹیاں وچ دہشت گرداں دے تباہ کن دھاکیاں دے نتیجے وچ اوں کتاب دے کجھ پنے سڑ گئے، کجھ کوںے واگ داگتی تھی گئے، اتے کجھ انسانی خون تے گوشت دے لوٹھڑیاں نال لوڑتج گئے۔ میڈی واپسی تے عوام دی بخشی کوں ماتم اچ تبدیل کرن دراصل اوں بحران دا ہولناک استعارہ ہئی۔ جیڑھا آج اساکوں درپیش اے۔ ہک تاں اسلام اندر روشن خیال نشاۃ ثانیہ دی ضرورت اے ڈو جھا: اسلام تے باقی دنیا دے درمیان مصالحت 1986ء وچ جڈن ڈو سال بیرون ملک جلاوطن رہ کے میں واپس ولی تہڈن پاکستان دے سبھ توں وڈے آبادی آلے صوبہ پنجاب دے دار الحکومت لہور وچ 10 لکھ انساناں دے وڈے ہجوم میڈا استقبال کیا۔ اتلے وڈے ہجوم کوں ضیاء الحق دی ملٹری ڈکٹیٹر شپ دے خلاف پی پی پی دی حمایت دا واضح اشارہ سمجھا گیا۔ ڈراوٹن دھمکاؤں دے باوجود شہری دیہاتی، محنت کش، سفید پوش، تاجر پیشہ، دانشور، سول سوسائٹی اتے طالب علماں تے مشتمل 10 لکھ انسان جمہوریت دی حمایت اتے ظالم فوجی آمریت دے خلاف میڈے استقبال کیجے آئے۔ پوری دنیا ٹیلی ویژن دے ذریعے ڈٹھا۔ ٹھیک 21 سال باذوئی توں کراچی، اکتوبر 2007ء کوں میڈے استقبال دے 1986ء وچ استقبال نال تقابل تھیوٹا ہئی۔ میں چانڈی ہم جو پرویز مشرف دے حمایتی تے حواری میڈے استقبال داسائز گھٹا کے پیش کرن دی کوشش وچ ہن تاں جو لوکاں دے کنزورڈ عمل دے ذریعے ای ڈکٹیٹر شپ کوں دنیا اکوں جائز قرار ڈے سکے، 10 اکتوبر کوں جنیں ویلے میں طیارے توں باہر قدم رکھیا، سدھی گالھ اے، میکوں نی معلوم جو کیا توقع کر تیجے۔

اوں ڈٹنہیں میڈے پاگل خاب خشی کن ڈڈا تھی میڈے اکوں آگئے، مطلق آمرانہ ریاست اندر لکھاں لوکاں دوروں دوروں سفر بھوک کے میڈا استقبال آن کیا۔ دراصل اے جمہوریت داسواگت ہئی جمہوریت دا آدرہ ہی اکھیں نوٹ کے آپنا ساہ محسوس کرن دا لہجہ ہئی۔ پاکستان دے مختلف ٹیلے وژن ایکو لائیو ڈکھایا اتے BBC تے ICNN یکوں صحیح اوقات دے درمیان پورے گلوب تے دنیا کوں ڈکھایا۔

پاکستانی عوام دانویں سروں جنم پوری دنیا ڈٹھا۔ جے تائیں ایئر پورٹ توں نکل کے سڑک تے نہ آیم وڈے چھوٹے رسپانس داسکوں صحیح پتہ نہ لگا۔ اسان ہالے اپنے شیڈول موجب دیر نال آندے پنے ہائے کیوں کہ غیر متوقع طور تے ایئر پورٹ اتے لوکاں دا بہوں وسیع جمع کٹھا تھی کیا ہا۔ ایئر پورٹ توں

سٹار گیٹ دو جیویں ساڈا رخ تھیا، بجھ لا ہوئے پیا، شاہراہ فیصل تے جاں دید پئی، سڑک دے ڈوہاں پاسیوں ڈاہ ڈاہ، پندرہاں پندرہاں بندیاں دیاں سندھیاں ہویاں تا حد نظر لمبیاں قطار ڈاڈن۔ آدم ای آدم ہوئے، جیویں جلوس سدھاتھی کے شروع تھیا، چنے ٹی ٹرٹس پاتی نو جوان بہادر چھوہراں دے ہک گروپ ساڈے ٹرک کوں آم شام کر گھدا (اے بے نظیر دے جاں غار رضا کار ہن) ہک بے دے ہتھاں اچ ہتھ پا داڑے دی شکل اُساڈے ٹرک دا ہار بن گئے، آپو جاٹ میڈی جان دی حفاظت کیجے انسانی ڈھال بن گئے۔ ساڈی سبھ توں وڈی تشویش جلوس دی سکیورٹی ہئی۔ جنیں ویلے اسان ڈوہیں میڈے۔ پاکستان آنوٹ دا پروگرام مٹھوں بیٹھے میڈے خاندنی پہلی ترجیح سکیورٹی ہئی۔ جدید دھماکہ خیز Devices کوں jaw کر ڈیوٹ آئے Equipment دا آصف آرڈر کینا، لیکن مشرف حکومت اُساڈی درخواست رد کر ڈتی۔ دراصل آصف چاہندا ہئی جو ساڈے ٹرک تے کاروان آتے (Imprvised Explosive Device IED) دے ذریعے حملہ نہ تھی سکے۔ کراچی بندرگاہ توٹی سکیورٹی خاطر اوں بلیٹ پروٹ گاڈیاں وی اپورٹ کرائیاں، لیکن سرکار باہر کنوں کئی شے منگواوٹ دی اجازت نہ ڈتی۔ محض وعدہ کتوں جو ایس قسمی خدمت حکومت آپ نہیسی۔ عراق تے پاکستان دے کجھ علاقیاں دے تجربے توں ساکوں معلوم ہئی، کجھ انتہائی مہلک Devices کوں سیل فون دے سگنل نال چلایا ویندے۔ مہادہشت گردی دا ارتکاب کرٹ آئے خاص فاصلے توں دوروں آپٹے Devices نال حملہ کر کے اوہیں جلوس اندر غائب تھی کے آپٹئی جان بچا گھندن۔

سکیورٹی سانگے میڈا خاندان ایہو کجھ کر سگا اوں ہک بکتر بند ٹرک تیار کروایا۔ اوندے 4 میٹر ڈونگھے پلیٹ فارم تے میں کھڑ سگدی ہم، صرف میڈا چہرہ لوکاں کوں دوروں نظر آندا ہئی۔ ٹرک دے اُتلے حصے دے چدھار صرف 4 فٹ دا ہک بٹ پروف چھبائیا گیا۔ اے بلیٹ پروف چھبائیاں مہلک Sniper را نقل دے سامنے دار کوں ڈکن کاٹ ہئی۔ انسویشن نال ٹرک کوں اندروں ایں جوڑ ڈتا گیا جو براہ راست بمب نال ٹرک کوں جنیس نہ آوے۔

جلوس دا موڈ وڈا خش خشال ہئی۔ چچی پچی تے اے جمہوریت دا کارواں ہئی، 30 لکھ پاکستانی شہری..... ہال بچے تریمتیں مرد دوروں دوروں، آٹھم تھی کے PPP دی حمایت اچ لٹکے کھڑے ہن، پیپلز پارٹی دی 30 سالہ دیرانہ جدوجہد دے قومی گیت پاکستانی راک میوزک وچ تیز سراں نال گن چنے۔ گاڈیاں دے انوں انوں سپورٹرز جھراں پانون کھڑے میڈی آتے جمہوریت دی واپسی تے

استقبالہ نعیریں دے نال نال میڈے اُتے گل پاشی کیتی آنون ٹرک اُتے میڈے کٹھے پی پی پی دی لیڈر شپ دی جھلک ڈیکھن سانگے، نو جوان درختاں اُتے بجلی فون دے ٹھنھیاں نال لڑکے کھڑے ہون، کئی سال پر دیس کلن پچھوں میڈے محسوسات نا قابل بیان ہن، پاکستان..... اوندے لوک، شاہر، گوٹھ، دتی، واڑے اوندے کھائے پائے، اوندی میوزک، تھڑے ہوٹلاں وچوں باستی چاولاں دی خشبو نال لوکاں دا چیک چہاڑا، خوشی تے آزادی دا..... میکوں یقین نہ ہی پیا آندا جو جی پچی میں آپٹے گھر آئی کھڑی ہاں استقبالی جلوس اتنا وڈا تے ولولہ انگیز ہئی۔ میکوں یقین نہ ہی آندا پیا، جمہوریت نال آپٹئی وابستگی دا واضح پیغام ہئی دنیا تک شیت زیادہ واضح تھی کے نہ اپڑ سگا ہوی۔

پچھلے جلوس یاد کر کے حیرانی نال چدھار ڈیہدی رہنم کئی ایسے تے فتح دے گذریل ویلے میکوں یاد آئے جیویں ٹرک دے باہروں دید بھنوائی چدھار کالے سادے رتے رنگ دے ہزاراں پارٹی جھنڈیاں دا ہک سمندر میڈے اکھیں اگوں آپکھا، بچوں کھپوں اگوں پچھوں ہزار ہا فوٹو میکوں نظر آئے، اوچھڑے میڈے فوٹو نہ ہن بلکہ میڈے بابے وزیر اعظم ذوالفقار علی بھٹو دے وی ہن، ہولے ہولے لکھاں سپورٹرز وچوں اُساں ویندے وگدے ہاسے۔ اُپر غٹ ایویں لگا، جیویں بابا سیکس میڈے نال ٹرک تے آندا پئے، پاکستانی سوسائٹی دے اوج عناصر جہاں میڈے بابے سائیں کوں مار کے 1977ء اچ جمہوریت دا چراغ گل کینا، 30 سال گزرٹ دے بادا اُج میڈے دی مخالف ہن، میڈے بابے دے عدالتی قتل کیجے وی انہاں لوکاں سابق ملٹری جنتا نال ملی بھگت کیتی ہئی۔ وٹ اوہ لوک مشرف دے آمرانہ اقتدار وچ کجے بٹھن۔ ایں کن وڈی زیادتی ہئی کیا تھی سگدی اے جو جنرل مشرف ہٹیں جیڑھا انارنی جنرل مقرر کیجے..... ملک قیوم اوں پیو دا پترائے، جنیں میڈے بابے کوں پھاسی دے تختے تے چڑھایا، آتجھے گوٹھے پیغام دا کیا مطلب گھنچے، جنرل مشرف کنوں آئے پیغام توں میں آگاہ تھی چکی، ہم اوندے مطابق میڈی وطن واپسی دے فوراً باذ صوبہ سرحد تے فانا وچوں خود کش حملہ آور میکوں قتل کر ڈیسن۔ ایں کم تے مامور قاتلاں دے ناں تے موبائل نمبرز میکوں ہک غیر ملکی خیر خواہ مسلم حکومت فراہم کر میڈے خلاف اصل دھمکیاں آتے ممکنہ خطرات بارے مشرف حکومت چنگی ریت آگاہ ہووٹن دے نال نال ایسے لوکاں دے ناں تے موبائل نمبرز جاڈی ہئی۔ مشرف حکومت کوں ٹھیک ٹھیک پتہ ہئی، اوندی پارٹی دے اندرونی حلقیاں وچ میڈے خلاف سازش تھیندی پئی ہئی ساڈی درخواست دے جواب ساکوں کوئی رپورٹ فراہم نہ کیجی گئی جو میڈی وطن واپسی تے حکومت سکیورٹی دے کیا کیا انتظام

کیٹے، بن، سرکار ساڈی درخواست کوں کھناہ ای نہ، تھوں جرنیل دے حواریاں میکوں ڈکن دی کوشش شروع کر دتی۔ جلوس دی شکل اچ قائد دے مزار دو آنوں دی صرف تنبیہ کیٹی گئی بلکہ قائد اعظم دے مزار اُتے تقریروں منع کیتو نے لیکن جمہوریت تے کامل یقین رکھن آ لے آتے میڈی لیڈر شپ منن آ لے سڑکاں گلیاں وچ میڈے منتظر کھڑے بن، آپٹا پیسا پاء خرچ کر کے، ملخ دے دور پروں حصیاں وچوں سفر بھوگ، آپٹا کم کارسٹ کے آزادی تے انسانی عظمت دے کاڑ پاروں، میڈی پارٹی کوں سپورٹ ڈیون دی خاطر اے لوک کراچی آئے بن، میڈے کیٹے وی اے گالھ غلط، ہئی جو دوروں آئے لکھیاں لوکاں توں لگ چھپ کے میں سدھی گھر لگی وچاں، ایس کم کیٹے دوروں آئی عوام کوں کنڈ کیویں کراں ہا، 18 اکتوبر 2007ء کوں وطن واپسی تے آپٹے عوام نال ملن دا وعدہ اللہ بھانویں نہ ٹرا۔

جیویں آسان تے اندھارا تھیون لگا، لوکاں دے ودھ دے ہوئے جلوس وچوں آساں مساہیں اگہاں تھے ہوسوں، ہک عجیب تے گڑبڑی منظر دو میڈی توجہ تھی، جیویں آساں ہک گلی دے ٹکوتے جئے، حیرانی دی گالھ اے سڑک دیاں بتیاں پیلھے مدھم تھی گیاں تے وت اکا وسم گیاں اے ڈہدیاں جو اے محض اتفاقی طور نہیں تھیا، آپٹے شاف کوں میں آکھیا، جیویں تیویں الیکٹرانک فیوز اُتے پرنٹ میڈیا کوں گول لہ کے چٹوایا وچے جو ساڈے اتھ بچن تے جاں کے اندھارا پیدا کیتا گئے تاں جو خطرناک صورتحال پیدا کیتی وچے۔ میں اے گالھ منن کاٹ تیار کوئی جے اتجھی صورتحال رپورٹ تھیندی تاں کیویں نہ پولیس کاروائی کر کے ساڈی حفاظت کیٹے بتیاں نہ روشن کرویندی۔ میڈی پارٹی دے ہک Senator یوٹیٹی ڈیپارٹمنٹ اگوں اصرار کیتا جو روشنی بحال کیتی وچے۔ باواچ ساڈے ہک سپورٹرز سیا جو بتیاں آف ایس کارن کیتیاں گیاں بن جو لوک ٹیلے ویژن تے ساڈا الائیو پروگرام نہ ڈیکھ سکے۔ گھوگھٹ 5 ٹی وی آؤٹ لیٹ نال پی پی پی دے رابطہ سیکرٹری دارا بٹہ تھیا اُتے انہاں کئی گھنٹیاں تک اے سنواری براڈ کاسٹ کیتی آساڈی مسلسل اپیل دے باوجود سٹریٹ لائٹس آن نہ کیتیاں گیاں۔ اے بدشگونی ہئی۔ آپٹے نال کھڑے ہک دوست کوں میں آکھیا ”سٹریٹ لائٹس دو توجہ کیتی وی؟ جیکوں وی آساں آبدے ہیں ساڈے آکھے کوں کنڈ کریندن چاڈ کیکھ سڑک اُتے گھپ اندھارا ہے، اے کم ضرور کوئی جاں بچھ کے کریندا ہے، اساکوں اطلاع ہے پی اوساکوں نشانہ بناوڻ دی کوشش کرین، ہک بیا بھو اے ہئی جو ہک ضروری شے غائب اے، سیل فون دے سگنل نال چلدے دھماکہ خیز مواد کوں جام کر ڈیون آ لے Equipments خود کش بمب یا جہاز نما کھڈاؤٹے

ٹرک دے چدھار 200 میٹر اندر اثر پذیر کوئیاں بن دوہی اچ BBC دی کورنٹ ڈیہدے ہوئیاں، میڈے خاوند پاکستان اچ اپنے ہک دوست کن پچھیا بھئی کون ٹرک دی سکیورٹی کیٹے ساڈی مدد پیا کریندے، ٹرک تے سیل فون دے ذریعے گالھ تھیندی ڈیکھ کے آصف مشتعل تھی گیا اوکوں پتہ ہئی جے Jammers واقعی کم کریندے پن تاں ٹرک آتے اوندے نیڑے تیزے سیل فون ریسو نہیں تھیوٹا چاہیدا۔ اوں پچھیا Jammers کم کیوں نہیں پئے کریندے۔ میڈے سکیورٹی ایڈوائزر، جنرل مشرف دی نیشنل سکیورٹی کونسل دے ایڈوائزر..... طارق عزیز نال بار بار رابطہ کرن دی کوشش کیٹی لیکن کامیابی نہ تھی سگی۔ آصف کوں اُتھ نہ صرف بمب بھٹن دی تشویش ہئی بلکہ گولی دے نشانہ تھیوڻ دا بھسو وی ہس۔ میکوں اوں آکھیا، میں بٹل پروف شے دے پچھوں تھی وچاں، ہجوم اگوں براہ راست ایکسپوز نہ تھیواں، میں ایس کیٹے انکار کیتا جو سناٹے تھی کے میکوں آپٹے عوام دے خیر مقدم دا جواب ڈیوٹا چاہیدا ہے۔ کیویں اعتراف نہ کریندی جو آپٹے عوام دی محبت تے سپورٹ دے چدھار سمندر وچ میں کتنی محفوظ ہاں، اوں جاہ کوں ٹرک اچ جتھ میں کھڑی ہم زیادہ توں زیادہ کیا تھی سگدا، ہئی جو میڈے قاتل بٹل پروف گلاس کوں نشانہ بنین چا، انہاں دے خیال موجب میں اتھا ہیں ہوساں، آساڈا اگمان ہئی شیت حملہ گولی نال تھیں یا خود کش، کار بمب ساڈی توقع توں باہر ہئی، آساڈی حالت اے ہئی جو سکیورٹی تے مامور لوک، تھیں لائینس چا کے حملہ آور کوں گولیندے دے ہن جیویں انہاں کوئی ہیوی جیکٹ پاتی ہووے یا شال ویرھی نشا برو دے ہون۔

ادھ رات آن تھئی پتہ لگا قائد اعظم دے مزار کنوے آساں ہالے میلاں پرے بلکہ گھنٹیاں دور دے ہاسے۔ سابق پاکستانی سفیر عابدہ حسین کوں نال لا کے آساں ڈوہیں ٹرک دے آرام کرن آ لے حصے اچ آگئے۔ ہک اپوزیشن پارٹی دی عابدہ حسین مصروف سپورٹر ہئی، ہک جوش جذبے نال اوہن PPP وچ شامل تھی اے، 10 گھنٹے مسلسل بکی جاہ تے کھڑے کھڑے میڈے پیرج گئے، آتے میڈے پیراں کوں سینڈل ڈکھاوڻ لگ پئے، آنت ودھریاں کھول کے میں انہاں کوں ڈھلا کیتا، چا، تھوڑی دیر باو میڈی پلیمیکل سیکرٹری ناہید خان تے میں اوں تقریر دو دھیان کیتا جیڑی کچھ دیر باد میں مزار تے کھڑی ہئی اے میڈی زندگی دی ہک اہم تقریر ہئی اتجھی تقریر جیڑی جوہری تے علاقہ اتار نال دُنیا کوں ڈے ہا پاکستان عوام جمہوریت دی جلد واپسی کوں ممکن بناوڻ چاہندن تے نال آمرانہ سیاست کوں وی رد کریندن۔

جیویں جمہوریت دا کاروان کار ساز دے نیڑے بچا عوام دا جم غیر پیلھے توں زیادہ ودھ گیا تے میڈے چدھاروں حیرانی ظاہر تھیوے پئی عوام دی لیڈری وڈی حمایت کوں ڈیکھ کراہیں آساں کہے کہ تھی گئے صاف لگے پیا کیوں لوک سچی مچی تاریخ بنیندن پاکستان دی تاریخ اچ این رات کوں لوک ضرور یاد کریں۔ ایس اطمینان کیجے جو ایندا ہر لفظ موزوں اے تے ایندا اظہار زور دار تے واضح ہے میں پڑھ کے ناہید کوں تقریر سنائی آساں مساپن تقریر مکائی ہوئی میں آکھاں پئی شیت آٹھی اؤں پٹیشن دا ذکر وی میکوں کرنا چاہیدا ہئی جو قبائلی علاقیاں وچ انتہا پسنداں دے سیاسی توڑ سا نکلے، ملخ دے سیاسی پارٹیاں کوں منظم کرن دی سپریم کورٹ اجازت ڈیوے جیویں میڈے مونہوں ”انتہا پسند“ والفظ نکلا آساڈے ٹرک دے نال ہولناک دھماکہ تھیا پیلھے آواز تے روشنی تے آخر تے حفاظتی شیشہ ٹکڑے ٹکڑے تھی گیا، یک دم خاموشی پھیل گئی اوندے بادول دھلا ڈیون آلیاں چیکاں باکاں میکوں پتہ لگ گیا اے بمب پھٹے، ابر غت میڈے مونہوں نکلتا ”یا خدا اے نہ تھیندا“۔

جنیں ویلھے پیلھا دھماکا تھیا اے بالکل میڈے پاسیوں تھیا اے میں جھکے نال ٹرک نال وچ لگی ’انہاں نال وی ایویں تھیا جیڑھے ٹرک دے اُتے حصے وچ ہن دھماکے دی شدت اتی ہئی جو درتوں میڈے کن چر بندے لگے پی پی پی دے سورما ٹی تراٹے وچ بند تھی گئے ایمان کزور کر ڈیون آلی ہک منحوس خاموشی پھیل گئی وقت ڈو جھادھا کا تھیا اے زیادہ زور دار زیادہ ہولناک اے زیادہ نقصان دہ ہئی ڈوہاں دھماکیاں لگی کوئی بلاں ٹرک نال ٹکرائی لگی اے بکتر بند ٹرک تھیا کے کھاندا اگوں پچھوں تھیا بادا وچ جو ڈٹھا تاں ٹرک دے کبے پاسوں ڈو واضح وڈے وڈے ڈینٹ ہن جتھاں میں موجود ہم

ہک یورپین تے ہک ڈو جھے رپورٹر پچھے میکوں ڈسایا جو دھماکے دے وقت گولی دی چلائی گئی یقیناً بلیٹ پروف گلاس دے پچھوں جتھاں میڈے کھڑن دی جاہ ہئی کیں گولی نال گلاس کریک تھی چکا ہئی سندھ اسمبلی دے قائد حزب اختلاف اے ڈو جھیاں ڈسیا ہک سنگتری رنگ دار وشنائی آلا دھماکا تھیا جیکوں ڈو دھماکیاں دے درمیان 45 سیکنڈ وچ نوٹ کیتا گیا پیلھا ٹرک دے نال تھیا انسانی اعضاء دا سڑ دا گوشت تے خون جاہ پجاہ کھنڈے پئے ہن میڈی حفاظت کیجے ٹی شرٹس آلی جیالیاں دے جتھاں وچ جتھاں دی ڈھال جیڑھی ٹرک دے چدھاروں آندی پئی ہئی سبھ توں پیلھے ایس حملے دا نشانہ ہئی چند لمحے پیلھے آٹھی حیاتی دے جوش جذبے وچ کھلے ہسداں تھمیریں پیندے ٹرک

اے کھاوٹ پیوٹ دیاں شیشیں اُجھلیندے ودے ہن بچارے مرستے انہاں دے جسم دے ٹکڑے دور دور کھنڈ پھٹ گئے اے قتل عام ہئی اے میڈی زندگی دا بدترین منظر ہئی جیڑھا میں آپنے اکھیں نال ڈٹھا بلکہ زندگی بھر اکتھیا بھیا تک منظر کڈا ہن نہ ڈیکھساں لگیاں دے سکوت وچ مردہ تے زخمی لوک خون اچ لٹ پت پئے ہن معصوم لوکاں دے خون نال سڑن دی روشنی ہئی DVD تے زخمیاں دی نجیف آواز اں ”جئے بھٹو“ زندہ ہے زندہ ہے آج بھی بھٹو زندہ ہے دی کو میں سٹی ”سندھ اسمبلی دے ڈپٹی اپوزیشن لیڈر کوں بال بیرنگ دے زخم آئے“ بے لوک خون اچ لٹ پت پئے ہن میکوں یقین اے حوصلہ مند انہاں جواناں دی ہمت ہیوے آساں اکتھے جان لیوا حملے دے باوجود محض این کیجے زندہ بچ گئے کیوں جو آساڈے چدھار باہمت انسانی ڈھال ہئی انہاں جرأت مند جواناں آساڈے ٹرک کوں بمباراں کوں نیڑے آوٹ توں روکی رکھیا پاکستانی جمہوریت دے کار کیجے انہاں جرأت مند جواناں آپنے 179 قیمتی جاناں دا نذرانہ پیش کیتا 179 وچوں تاں 50 مشاغلوں جو جان ہن اوہک لمبی زندگی دی جس چا وٹ توں ہمیشہ ہمیشہ کیجے محروم تھی گئے آپنے پچھوں ڈھیر سارے محبت کرن آلیاں دی زندگی کوں او خاصا مشکل بنا گئے۔

پی پی پی دے سکیورٹی گارڈاں کوں ٹرک اے ٹرک وچ چھوڑ کے میں نمھ وچٹا چاہندی لیکن 8 منٹاں وچ سا کوں ٹرک خالی کرٹا پیا خطرہ ہئی سڑ دیاں بلدییاں پولیس موبائل گاڑیاں نال ٹرک دے فیول ٹینک کوں بھاء نہ لگ وچے جلوس دے سکیورٹی چیف جنرل (ریٹائرڈ) احسن سلیم میکوں کار ڈتی او آپ وی زخمی ہئی بھٹی لگیاں وچوں کڈھ کے سا کوں بلاول ہاؤس گھن گئے تاکہ کیں گولی دے خطرے توں سا کوں بچایا وچ سبکے میڈے کراچی آئے گھر کوں بلاول ہاؤس آبدن اکیوں 8 سال کنوں میں نمی ڈٹھا جیویں بلاول ہاؤس دو آساں وچٹن لگے ہک جیپ اچ ساڈے سکیورٹی جوان قافلے نال جیڑھے آئے تاں جو انسانی ڈھال دا سلسلہ میڈے گھر تک قائم راہوے آساں دراصل غیر مسلح جو ہائے آخر آساں بلاول ہاؤس پہنچ گئے حیران ایں لگا لھوں ہم حملہ آوراں کوں ساڈے قتل کرن کیجے بیک اپ پلان دی موجود ہئی ایہیں جاہ تے 1993ء وچ رمزی یوسف بمب پلانٹ کرن دی کوشش کیتی اوکوں اے چلاوے ہا جبکہ میں اؤں وقت گھر چھوڑ چکی ہم آخر فیصلہ کیتا آپٹا قلعہ بند گھر ہی میڈے تحفظ دی یقین دہانی کرا سکدے۔

آپنے گھر میں داخل تھئی اے امکان آساڈی شادی دے باؤ میڈے خاوند آساڈے کیجے بٹوایا ہئی

اساڈے وڈے پتر (بلاول) دے اعز اراج اے گھراوندے ناویں تھیا گھریاں پوڑیاں چنھدے سانویں میں آہٹی بریں بالاں دیاں تصویراں ڈٹھیاں میکوں لگا ایں مطلق دہشت گردی دا اووی تجربہ کریندے پین انہاں کوں معلوم نہ ہئی جو میں زندہ ہاں یا مردہ آپٹے بابے دی گرفتاری حراست آتے اوندے قتل سانگے میکوں ڈرایا گیا میں جلدی ہم آکھدا ماغی بھو مستقل ہوندے آپٹے بالاں کوں اتجھے اذیت ناک بھوتوں بچاؤں سانگے میں کوشش کرن چاہندی ہم جو ایں درد توں میڈے بال محفوظ راہوں ایندا میکوں تجربہ ہئی آپٹے بابے دی موت کوں میں حالے دی محسوس کریندی ہاں لیکن ہک چالھ میں نمھ کر سبکی آپٹے پارٹی پلیٹ فارم توں میں پچھاں ہٹ ونجاں ایکوں میں آہٹی زندگی دا قیمتی حصہ دان کیجے میڈے پیو بھرانواں تے بے شمار پارٹی ورکراں پارٹی کوں وڈی قیمت پیش کیتی اے انہاں آہٹی جاناں دا اندرانہ پیش کیا قیدیاں بھگتیاں اذیت برداشت کیتی صرف پاکستانی عوام کیجے انتہاں قربانیاں دے باوجود میں آج وی صدے وات ہاں آپٹے اکھیں نال تلخ حقائق نال مقابلہ کیتا ہی ایں کیفیت اچ میں سچیندی کھڑی ہم زخمی تے مردہ سپورٹز کیجے کچھ کرن دی لوڑ اے حالے اے وی معلوم کرنا ہی میڈے نال جوڑک وچ موجود ہن انہاں نال کیا گزری میں نمھ چاہندی میڈی خاطر کیکوں نقصان پہنچے ڈوہے پاسوں خطرے دی پرواہ کیجے بغیر تمام پارٹی لیڈر شپ دی خاش ہئی میڈے مونڈھے نال مونڈھا رلا کے اومیکوں سہارا یون آپٹے خاوند کوں میں ڈسیا جو میں زخمی نہ ہاں پر آپٹے بالاں کوں یقین نہ ڈیوا سکیم میں ٹھیک ہاں دھماکے دی خبر سنو توں پہلے شکر اے اوسمھ گئے ہن بادا وچ دی میکوں ڈسیا ہڈ جوش استقبال دا سوچ کے اوسمھ گئی میڈی ہک دوست ولوں لکھے پیغام پچھوں ”میں پریشان ہاں تہی ماہ دو خیرتاں ہے؟“ او پھر کدے دل نال آپٹے پیو دے کمرے وچ گئی اوں گلگولی پا کے دی کوں پک کرایا ”بیٹا! تہی ماہ دو خیراے اللہ بھائی“۔

ساری رات دے جگراتے آتے اذیت ناک گھڑیاں گزار کے میں فجر دے 6 بجے وچ سستی تلخ حقیقت دا جاگ کے مقابلہ کرن دا سوچا سازشی چاہندے ہن میڈے استقبال سانگے آئے 30 لکھ لوکاں دے استقبال دی خبر کوں وڈے قتل عام دی توجہ طلب خبر وچ تبدیل کیتا ونچے کراچی دے ہسپتال بھانویں جو زخمی یعنی شاہداں نال ڈٹے پے ہن ایں حقیقت کوں کنڈ کر کے پولیس تفتیش نہی پئی کریدی فورینسک میماں جائے وقوعہ تے ثبوت کٹھے نہن بیاں کریندیاں ہرگز روے لمے نال جائے وقوعہ دے تمام ضروری ثبوت غائب تھیندے پے ہن ضروری شواہد کوں کج کے بچاؤں دی

کوشش تاں آہٹی جاہ تے تھوں اوں جاہ کوں چند گھنٹیاں وچ کھرچ کے صاف کر ڈتا گیا چور کیا پکڑیندے انہاں دے پیراں دے ثبوت ہی مٹا ڈتے گئے حملے دا شکار لوکاں نہ پولیس نہ حکومت شواہد کٹھے کیجے بلکہ شروع توں ہک پوشیدہ پلان دے ذریعے حکومت پردہ پوشی دی کوشش کیتی حکومت ہک خود کش حملے دا بیان ڈے کے آہٹی جان چھڑوا گھدی واضح طور تے اے القاعدہ طرز دا خود کش حملہ لکھدا ہئی ہک بنے دے خلاف زیادہ تر مسلماناں دے تشددی ثبوت مثلاً نیت تے جمہوریت دے درمیان نام نہاد کشکشاں وچ نظر آندی ہے۔ پر پاکستان وچ شمس جیویں ڈسدن ہوندیاں اونویں نہیں ایں وقوعے کوں القاعدہ تے طالبان تشریہ طرز تے دکھاؤں مقصود ہئی میکوں شک نہیں جو اووی ملوث ہن لیکن پلان دی کمال مہارت تے صفائی..... جیویں ساند وڑاند دھماکے روشنی گولیاں دا استعمال فضاء وچ گیس دا پھیلنا وڑک دے ڈینٹ رپورٹ نہ تھئے ایندی وجہ کیکوں سمجھ نی آندی؟ دور قاصے توں فائر تھیاں زوردار گولیاں توں حقیقت کھلدی اے جو عام آدمی دی سوچ توں وڈی سازش ہئی پاکستان انٹیلی جنس سروس دے کچھ عناصر 1990ء وچ طالبان پیدا کیجے اے عناصر عقیدتا آتے نظریاتی اجار نال طالبان دے نہ صرف خیر خواہ تے سپورٹز ہن بلکہ انہاں دے ہانہہ نیلی وی بن گئے آہٹی وطن واپسی توں پہلے انہاں مشکوک عناصر بارے میں آپٹے خط دے ذریعے نشان دہی کیتی ہئی سرکار انہاں لوکاں کوں وقوعے دی تفتیش کرن تے مامور کیتا جیڑھے میڈے خاوند کوں اذیت ڈیوٹ آتے 1999ء اچ اوکوں قتل کرن اچ ملوث ہن ایں کن زیادہ ہی کیا توہین ہووے میڈے زخماں تے ٹوٹ سٹن دی کوشش کیتی گئی صدر دی مسلم لیگ دے ٹولے تھوں تختہ مشق بنی آلیاں کوں الزام ڈتا جو عوام دی ہمدردی حاصل کرن کیجے پی پی پی آپ اے ڈرامہ رچایا ہے۔

وزیر داخلہ جنس میڈی پارٹی چھوڑ کے 2002ء وچ ہشرف دی پارٹی جان کیتی سیاسی Status باقی رکھن وچ اوندے ذاتی مفادات دا وڈا عمل دخل اے اوں بھلے مائس کوں تفتیش دی ذمے داری ڈتی گئی میں واضح مطالبہ کیتا عالمی سطح دے نامور پیشہ FBI تے سکاٹ لینڈ یارڈی فورینسک میماں کوں پاکستان سڈا کے تفتیش کرائی ونچے۔ آفتاب احمد شیر پاؤ نہ صرف میڈا مطالبہ رد کر ڈتا بلکہ فرمایا اے پاکستان دی خود مختاری دے خلاف اے حالانکہ کچھ ٹیکنیکل مدد گھن دیاں کئی مثالاں پاکستان اچ موجود ان مصری سفارت خانے تے بمب حملے دی تفتیش سانگے پاکستان FBI کوں درخواست کیتی ہئی آرمی چیف آف سٹاف آصف نواز دی موت دی تفتیش پاروں 1993ء وچ پاکستان FBI دی فورینسک مدد حاصل کیتی

آپٹے بھرا مرتضیٰ دے پراسرار قتل دی تفتیش کیے 1996ء ایچ میں بین الاقوامی کھوجیاں کوں سڈیا تے ڈوہیں FBI نال سکاٹ لینڈ یارڈ پولیس کوں فورسک تجریاں کیے اؤں ستویں جہاز تے سڈوایا گیا جیس جہاز ایچ جنرل ضیاء الحق تے امریکی سفیر ایرنی رافٹل 1988ء ایچ فوت تھئے مختلف حکومتاں دے دور وچ ہک توں ہی مثال موجود اے 19 اکتوبر دے ابتدائی لمیاں وچ تھیوٹن آلے اتنے وڈے قتل عام دی تفتیش کیے فورسک مد کیوں نہیں حاصل کیتی وچ سگدی اے بعدے باوجود مشرف دی ملٹری حکومت انکار کر ڈتا میں آکھ چکی ہاں اگر لگاؤں چھپاؤں دی کوئی گالھ نہیں تاں وت اؤں رات دے قوعے دی شہادت سنا گئے ہن توٹی میکون نہیں سڈیا گیا۔

19 اکتوبر 2008ء کوں مپڈے تے عوام دے خلاف دہشت گردانہ قتل دے اقدام کوں صابٹ دی چٹ لاکے پیش کرکے حکمراناں کوں اوکھا کریندا لیکن اوندی جاہ میکون بہوں پریشانی تھی کراچی ایچ مسلماناں دے مسلماناں ہتھوں اے قتل عام اسلام تے جمہوریت دے درمیان ٹکراؤ تسلسل اے مجید حالبنداد تے عراق دے بے ہمایاں وچ دی اے 21 ویں صدی دے دوران نظر آندے پاکستان دے قبائلی علاقیاں (فاٹا) ایچ طالبانائزیشن تے میڈے ملخ پاکستان دے صوبہ سرحد ایچ وودھی ہوئی انتہا پسندی مپڈی بنیادی تشویش اے آتے ایس کتاب دے لکھن دی وجہ ڈکٹیٹر شپ آتے آمریت دے ماحول ایچ دنیا دے مسلماناں کوں تخریب بازی تے شورش پسندی کیے خاصی قوت موجود رہی انتہا پسندی تے تشدد دے وڈھن پھلن کوں ون میں شوہی سیاست وچ فوجی قوت نال دی نہیں روکا وچ سگدا پائیدار جمہوری گورننس دی امداد سا گئے جمہوری دنیا کوں اخلاقی جواز دے نال ذاتی مفاد دی خاصی وزنی دلیل دی ہے پئی مسلم دنیا دے جمہوری اداریاں دی نشوونما کوں ترقی ڈیوٹن یا تنزیلی دونیوٹن دا کچھلی تریں صدیاں وچ خصوصاً مغرب دی تاریخ کوں یاد کراں تاں میں دلیل طور آکھ سگدی ہاں جوڈیمو کریٹک گورننس دے بنیادی اصول اسلامی اقدار داحصہ ہن آتے ایس نقطہ نظر دی نفی کریندن جو جمہوریت اسلام دافطری جز ہے دہشت گردی دے اقدامات کوں جواز دیتا تے مذہب کوں آپٹے سیاسی ایجنڈے دی تکمیل کیے استعمال کرکے دے عقیدے کوں بحیثیت مسلمان مپڈامن روکریندے دہشت گرداں دے ایسے اقدام نہ صرف اسلام دی بدنامی داباعث ہن بلکہ واضح طور تے اسلام اندر ممنوع ہن۔

ایس کتاب دا بنیادی پیغام اے ہے ڈفریقہاں دے درمیان واضح کشیدگی کوں مصالحت ایچ تبدیل کرکے ضروری اے کچھ لوکاں کوں بھانویں جیویں ڈے تہذیبیاں دے ٹکراء کوں روکا وچ سگدے مسلم

معاشرے وچ وی اندرونی کشیدگی موجود اے ایس کشیدگی کوں صلح صفائی تے عقل مندی نال ختم کرکے ایچ ناکامی انسانی اقدار وچ ٹکراؤ اسلام تے مغرب دے درمیان ٹکراء دی بھیا تک شکل اختیار کروسی اسلام اندر آپت آپ دے مباحثے دا انتظار جمہوریت دا انسانی حقوق دا عورتاں دے حقوق دا مذاہب تے ثقافتاں دے احترام ٹیکنالوجی دا آتے جدیدیت دا..... اسلام تے مغرب دے درمیان مستقبل دے تعلقات دامنہ متھاٹھیک کرکے دی لوڑ اے ڈو تہذیبیاں دے ٹکراء دے مسئلے کوں حل کیتا وچ سگدے من منوت آتے صلح جوئی دی ضرورت اے

ٹکدی گالھ ہک ماڈرن خاتون دی رائے کوں کتاب دی شکل ایچ پیش کرتے میں ککھ جپڈی کاوش کیتی اے۔

خواجہ فرید دا ہک شعر

ارشاد تو نسوی

سہ ماہی ”سرائیکی“ جلد نمبر ۵ شمارہ نمبر 1993ء وچ پروفیسر دلشاد کلا نجوی دا ہک چھوٹا جیہاں مضمون چھاپا ہجیہاں وچ انہیں خواجہ فرید دے ہک شعر دی تشریح کیتی اے شعر ہا

مُساگِ ملیہ دی دا گزر گیا ڈیہ نہ سارا

سنگھار کر یندی دا گزر گیا ڈیہ نہ سارا

پروفیسر دلشاد کلا نجوی صاحب ساڈے بزرگ ہن تے کئی دھیں کنوں سرائیکی اچ لکھدے پن لغات لسانیات فریدیات شاعری تے تراجم ڈھیر سارا کم اے جیوہا انہیں ہن تائیں کیچے جیندے بارے تاں آنوٹ والے لوک ای صحیح فیصلہ کر سکن جو انہیں سرائیکی کون کیا کجھ ڈتے اُساں تاں انہیں دے اتیل ڈتے ہوئے خواجہ فرید دے شعر دی تشریح بارے کجھ گزارشات کرڻ چاہندے ہن جو خواجہ صاحب دے ایں شعر بارے کوئی بیا نکتہ وی قارئین دے سامنے آوئے تاں جو خواجہ فریدی شاعری کون کہیں بے زاویے نال وی دیکھ تے آئٹی آزاد رائے بٹا سکن۔

پہلے فقرے اچ انہیں شعر دے بارے اطلاع ڈتی اے

”اے شعر خواجہ غلام فرید دی کافی نمبر ۱۸ دا مطلع ہے یعنی شروع دا شعر ہے“ ول انہیں تھوڑی جین شعر دی نظریاتی وضاحت کیتی اے۔

خواجہ غلام فرید دی شاعری ہک پہلو دار شاعری ہے ایندے ڈوں وڈے پہلو تاں اصولوں نمایاں ہن حقیقی وی تے مجازی وی۔

ہی گالھ اے ہے جو خواجہ شاعری وچ آپنے آپ کون عشق دے میدان دے کہیں کہیں مشہور و معروف زنانہ کردار وچ پیش کر یندن خود محبوبہ بن تے آپنے جذبات و احساسات دا اظہار کر یندن ایندی وجہ اے ہے جو انہاں دے نزدیک عاشقی دے حوالے تاں ڈال دا کردار مرد دے کردار کنوں ارفع تے اعلیٰ ہے۔ ڈال ہک دی تھی تے رہندی ہے ہر جانی کائناتی..... عشق دیاں ڈکھاں تکلیفاں کون

دی خوب نبھیدی ہے تے مرد بن کے نبھیدی ہے۔

پروفیسر کلا نجوی صاحب دے مضمون وچوں اتنا طویل اقتباس ڈیوٹ دا مقصد اے ہے جو او اے نہ سمجھن جو انہیں دا تر وٹواں حوالہ ڈتا ہے۔ انہیں فرمائے جو اے شعر اٹھارویں کافی دا مطلع یعنی شروع دا شعر اے پروفیسر صاحب چونکہ بنیادی طور تے ٹچر ہن ایں واسطے انہیں دے اگوں ہمیشہ ہال بیٹھے راہندن جنہیں کون حوالیں نال سمجھاؤں ضروری ہوندے ویسے جیکوں اے پتہ نہ ہووے جو مطلع ہمیشہ پہلا شعر ہوندے اووی غزل دا کافی یا نظم دا نہیں تاں انہیں کون شاعری سمجھاؤں دی کیا لوڑ ہے؟ اے مضمون دی انہیں کہیں نصیابی ضرورت کیچے لکھیا ہوسی تے ول حوالے کیچے چھوڑ تے تے اسان شاعری دے طالب علمیں کون او جھوں باٹ کر ڈتے جیڑھے واقعی خواجہ صاحب دی شاعری کون سمجھن چاہندن۔

ایں توں اگوں ایں اقتباس اچ وضاحت کر یندے آہن جو ہی گالھ اے ہے جو خواجہ فرید شاعری وچ آپنے آپ کون عشق دے میدان دے کہیں مشہور و معروف زنانہ کردار وچ پیش کر یندن وغیرہ۔

ایویں لکھدے جیویں عشق دا میدان دی کہیں جنگ دا میدان ہووے جیندے مشہور و معروف کردار چنگیز خان یا پنولین بونا پارٹ دی کارمر دا لگی دے جو ہر ڈکھائے ہوون ایندے کیچے انہیں اے دلیل ڈتی اے جو عورت دا کردار مرد کنوں ارفع تے اعلیٰ اے جو او ہک دی تھی کے راہندی اے تے ڈکھیں تکلیفیں کون مرد بن کے نبھیدی اے۔ واہ پروفیسر صاحب اخیر مرد دی برتری تہاڈے دماغ وچوں نہ لگی کیوں جو تہاڈے ذہن اچ شاعری دی لطیف حیات نی چنگیز خاں دی مردانگی کھڑی اے جاہ جلال کھڑے انہیں سب توں وڈی گالھ جو کہیں دا مشہور و معروف ہووٹ کھڑے انہیں دے نزدیک عشق کرڻ کہیں عام بندے دا کم نی اے Slective لوکیں دا مسئلہ اے گویا عشق کوئی انسانی جذبہ نی تے نہ خواجہ صاحب دے شعر کنوں اے لکھدے جو اوں کہیں مخصوص فرد دی گالھ کیتی ہووے۔

مُساگِ ملیہ دی دا گزر گیا ڈیہ نہ سارا

ایندے جے سدھے سادھے معنی وی گھدے وچن تاں اے کہیں دی سرائیکی معاشرے دی عام عورت دی کیفیت دا اظہار اے شعر دے ظاہری معنی یا باطنی معنی وچ کہیں مخصوص تربیت دا تصور نی ابھردا اے تصور صرف پروفیسر صاحب دے دماغ اچ کھڑے جو یقینا اے کسی ہوسی یا سوہنی ہوسی۔ کیوں جو کہیں زندہ عورت دا عشق دا اظہار پروفیسر صاحب دی اخلاقیات دے خلاف اے او

خواجہ صاحب دی شاعری کو زبانی قیود کنوں باہر نی کڈھن چاہندے کیوں جو ”راتیں کرن شکار
دیں دے ڈنہیں ولوڑن مٹیاں“ کوں جے معاشرتی تے سماجی مظہر دے طور تے گھنڈے ہیں تاں
وت بہوں گڑ بوجھدی اے نہ فریدولی راہندے تیں نہ شاعر تے نظریاتی گہن اچ ساڈے تمام بزرگ
پھاتھ کھڑن تے ہر جاہ تے خواجہ شاعر شخص تے ولی کہیں کہے فریم اچ فٹ نی آندا پروفیسر صاحب
کوں وی خواجہ صاحب دی شاعری دے ڈو پہلو نمایاں نظر آندن مجاز یعنی ’حقیقت (Reality)
(انہیں دے درمیان ہست (Being) دا اشتراک نظر نی آندا افسوس اے خواجہ
صاحب دے اندر شاعری شخص تے ولی دا اشتراک ڈیکھ سکدے تاں ای سچھ آندی جو

ہے ذات دا جلوہ ہر ہر جاہ سبحان اللہ سبحان اللہ

اساں اے نے آہدے جو ”خود عاشق خود معشوق بنیا“ بغیر کہیں اندر دے سوچلے دے سمجھ آ
سکدے۔ اساں تاں صرف اتنا عرض کر سکدے ہیں جو Mysticism دے زیر اثر جتنی شاعری
تھی اے اوندی تشریح کیجے بندے دا تھوڑا جیہاں صوفی ہون وی ضروری اے یا کم از کم تصوف دی
اتنی طویل روحانی تے فکری تحریک دی مبادیات دا تاں بندے کوں علم ہووے۔

پروفیسر صاحب مساک ملن دے استعارے دی تشریح کریندے ہوئے فرمیندن ”ایں شعر دا
پس منظر اساڈا اک شفاف عمل وی ہے تے او اے ڈالیں داساک ملن مساک اپ خروٹ دے درخت
دی سکی چھل ہے؛ جیکو سنن تے کولا کر تے ڈنداں تے دیر تائیں ملیا ویندے جیکر مساک نکھا
ہووے تاں ہوٹھ بہوں رتے تھی ویندن ڈنداں اصلوں موتیاں وانگوں چٹے کھیر تھی ویندن مساک
والے اے چٹے ڈند بہوں سوئے لگدن تے ہوٹھ بہوں پیارے لگدن“۔

پہلی گالھ تاں اے ہے جو کہیں استعارے دی وی اک اتنی لغوی تے ہک زنی تشریح دی لوڑ ہے
؟ ایں تشریح نال شعر دے کہیں جمالیاتی پہلو دی وضاحت تھی اے؛ کیا شاہ حسین دی شاعری کیجے
ضروری جو پہلے چر کھے دی Discriptione ڈتی ونجے جے کوئی آپٹے محبوب کوں آکھے جو تیزی
یاد دے نال میکوں پھٹلیں دیاں کیریاں یاد آئون پئے ویندن تے آوندے بعد او پھٹلیں دیاں قسماں
ڈس شروع کر ڈیوے تے باقاعدہ پھٹلیں دی زراعت تے پیکر شروع کر ڈیوے تاں اے اوندی غیر
ضروری وضاحت نہ ہوتی۔

اگوں فرمیندن ”محبوبہ اکھیندی ہے جو میں سارا ڈنہ محبوب دی آمد داسن تے آچھا ہار سنگھار

کریندی رہی ہاں ایں کوشش وچ لگی رہی جو کس نہ روہ ونجے..... مطلب اے ہے جو محبوب میڈے گھر
آوے تاں میکوں بٹیا بٹیا ڈیکھے تے ول دل ڈیکھے بس دل وچ وسا گئے ایں شعر دے حوالے نال
محبوبہ دال ساوٹن تے روح رجھاوٹن کیجے مساک ملیندی ہے۔

شعروچ جیوھی انتظار دی کیفیت اے او دی تشریح دی محتاج ہے؟

جو بن بن دی جیوھی کیفیت دا ذکر مساک ملن دے حوالے نال تھے کیا ایں ظاہر داری دا شعر
نال کوئی تعلق ہے جڈاں جو پروفیسر صاحب دے مطابق عاشق خود ذال ہے تاں جو مرد سنگھار تاں
محبوب دا مسئلہ تاں کہ محبت دا کاش پروفیسر صاحب کوں حضرت نظام الدین محبوب الہی دے محبوب
اکھواوٹن دی روایت دا علم ہوندا ہک پاسے او خواجہ صاحب کوں صوفی سمجھدن بے پاسے او ملاپ دے
تصور توں باہر نی نکل سکدے۔ بالکل ایویں او مساک ملن دے ہک عام جہیں شافی عمل کوں اتنے
بلخ فلسفیانہ استعارے وچ ورثی دا جیوہا شاعرانہ کمال خواجہ صاحب کوں حاصل ہے آوندے پورے
تناظر کوں نی سمجھ سکدے۔ بلکہ او شاعری دی Mystic روایت کنوں واقف ای کائناتی صوفی دے
نزدیک انتظار وی ملاپ دی ہک شکل ہے تے ملاپ ہک مسلسل عمل ہے دوئی کھاپیں Exist نی
کریندی صوفی روایت وچ وصال عورت دے معنی وچ ورتیا ویندے صوفی تاں انتظار دے عالم وچ
وی اپنے پورے وجود نال محبوب دا ہم محبت ہوندے خواجہ صاحب دی شاعری وچ تاں لغت روز بروز
سوائی دا ذکر ہے وحدت الوجودی صوفی تاں ہر وقت ہک سرخوشی ہک متی Ecstasy دے عالم وچ
ہوندے البتہ تصوف دا جیوہا دیدانی تصور ہے تے جیوہا خالص ہندوستانی وی کائناتی آوندے وچ
ملاپ کنوں پہلے دی Agnory موجود ہے جیویں مساک ملیندی دا گذر کیا ڈنہ سارا دے
مقابلے وچ شاہ حسین دا اے مصرع۔

ایویں گذری رات تے کھینڈن نہ تھیا Agnory تے Ecstasy دے فرق کوں نی سمجھ
سکد اتناں ول او بندہ شاعری بارے جیوہا کجھ وی لکھی او محض نصابی ہوی او خودا سمجھیں کہیں روحانی
تجربے کنوں واقف نہ ہوی اساکو افسوس اے جو ہک شعر دے حوالے نال خواجہ صاحب دی شاعری
دے پورے System تیں گالھ نی تھی سکدی۔ لیکن فرید شناسی کیجے اے بہوں ضروری اے جو
ساکو شیخ محی الدین اکبر ابن عربی کنوں راما نند تے بھگت کبیر تک مسلمان صوفیاء جنہیں فکری تحریکیں
کنوں متاثر تھیں انہیں دا جانن لازمی ہے تے فرید دی شاعری کوں ڈو ترائے حصیں وچ تقسیم کر

ڈیون آئے ایں گالھ کنوں شاید واقف نی جو مجاز تے حقیقت محض روپ تے بہروپ دی کھڈ اے تے بلاوجہ صورت و معنی دا دھوکا اے ہر منظر اول ذات تے لم یزل دا حصہ اے مایاوی مہامایا کنوں انج کوئی شے نی، ادا احمد وچ فرق نہ کوئی رتی تل مروڑی دا ہمہ اوست دے بعد میں تے توں دی کیڑھی شکل باقی رہندی اے جیندے ملاپ کیجے اوسارا ڈینجھ سنگھار کریندی راہندی اے اے تاں پل پل ملن دی کیفیت اے وچھوڑا تاں Detachment اے دُوری اے غفلت اے اے تاں ہن پروفیسر صاحب دے مجاز دے (Concepts) بارے کجھ گالھیں انہیں شعر دے ڈوجھے پہلو بارے وی فرمائے۔

ایں شعر دا صوفیانہ پہلو اے ہے جو محبوب حقیقی دا دل لٹھاؤں کیجے کئی کشالے کڈھڑیں پوندن اٹھاں ساریاں گالھیں دے بیان کرن دی خاطر خواجہ غلام فرید مساک ملن دے استعارے کوں درجیے تے خوب درجیے۔

”محبوب توڑیں بچن تے اوند ایدار کرن ہک وڈا مرحلہ ہے بلکہ عشق حقیقی دا پندہ بہوں اوکھاتے لمبا ہے تے آجکھے کم کیجے بندے کوں بہوں کجھ سہوڑاں چاہیدا ہے عام بندے دے دس دی گالھ کائی جیویں جو ایں شعر کنوں پتہ لگدے جو محبوبہ دی اتنی سک ب تے ہار سنگھار تے انتظار دے باوجود وی محبوب، محبوبہ دی حویلی دے وچ قدم نی رکھیندا جلوه وی نی ڈکھیندا ایں گالھوں محبوبہ دا مونجھا تھی و بچن لازمی امر ہے کجھ ایجھے حالات دا حوالہ ڈے کے خواجہ ہک مزیدارانہ انداز وچ ڈسائے جو آپٹے مقصد کوں حاصل کرن کیجے انسان ہر طرح دے جتن کرے محبوب حقیقی ضرور ملدے پر ملد ادری نال ہے۔

”ایں طرح خواجہ نے ایں شعر کوں حقیقی تے مجازی ڈوہائیں معنیاں وچ پیش کیجے“ مارکا تاں خود اندازا کرو جو اُتے اقتباس وچ پروفیسر صاحب حقیقت کنوں مجاز دا کیڑھا نکھیرا کیجے۔ پہلی گالھ جو محبوب کیڑھے مقام تے بیٹھے جیندے تاں بچن کیجے اوکوں لمبا تے اوکھا پندہ کرٹاپے گئے جیڑھا جو عام بندے دے دس دی گالھ کائی بیا اے جو محبوب محبوبہ دی حویلی وچ قدم نی پیندا تے محبوبہ منجھی تھی ویندی اے تے زور زور داساک ملن شروع کر ڈیندی اے پروفیسر صاحب دے بقول ایں شعر وچ ہک مزیدار نکتہ اے ڈسایا گئے جو اپنے مقصد کوں حاصل کرن کیجے انسان ہر طرح دے جتن کرے۔ اے بالیں کیجے کہیں سبق آموز کہانی دا نتیجہ تاں تھی سکدے کہیں شعری اے تشریح، کہیں وی ذوق سلیم رکھن آ لے بندے دی تسکین نی کر سگدی ایدے نال اے گالھ وی ایں تشریح وچ

کیڑھا صوفیانہ پہلو اے ساڈی سمجھ وی نی آندی بلکہ ایدے وچ تاں ہک عام زندہ بندے دی بالکل ظاہری کیفیت دا اظہار انتہائی سطحی طریقے نال کیجیا گئے؟ ایدے وچ تاں کہیں صوفیانہ کیفیت دی گالھ کائی جیڑھی جو کلا نجوی صاحب دے مطابق عام بندے دے دس وچ کائی ول اے فتویٰ انہیں کیڑھے حوالے نال ڈتے جو محبوب ملد اضروری اے پر ملد ادری نال ہے۔

چلو آساں ایکوں کہیں وی کیفیت دی صوفیانہ تشریح سمجھ گھنوں تاں ایندا خواجہ صاحب دے ایں شعر نال کیا تعلق جڑ دے خواجہ صاحب دے انہیں شارحین کوں ایویں معلوم تھیندے جو جو نا تھن سوئفٹ دے (Lieciputians) کہیں گلیور کوں رسیں نال بدھی پین تے ول وی پورا گلیور انہیں کوں نظر نی آندے انہیں اے طے کیجیا ہووے جو ہر دھرو خواجے کوں اُدنوں ڈکھاوے جیویں انہیں کوں نظر آندے خواجہ (Poetic Genius) کہیں طریقے وی انہیں دی گرفت وچ نی آندے جنہیں دا اپنا آرٹ دے بارے اتنا محدود وڈن ہووے اوہک جادو نگار شاعر دے اندر دی دنیا دی رنگا رنگی کوں کیوں ڈیکھ سکدے خواجہ صاحب دی شاعری دے جتھاں معنی دے ادراک کیجے اپنے اندر دے ڈھیر سارے دروازے کھولے پوندن شاعری اساطیری زبان اے تے اساطیر وچ ایں کائنات دی ہر شے زندہ اے متحرک اے تے اوندے اندر ہر وقت تعمیر و تخریب تے وچھڑن تے ملن دا عمل جاری اے ہر لمحہ وچھوڑے تے ملاپ دی اے کیفیت کہیں جاہ تے رکھی تشریح دی محتاج نی، وصال کہیں مکانی کیفیت دا ناں نی، ہر لحظہ بنی سنورن تے سنگھار کرن وی وصال دی کیفیت اے تے اے سرخوشی (Aeslasy) صرف صوفی کوں حاصل ہوندی اے ایدے وچ وچھوڑے دا کوئی تصور کائی وصال ای وصال اے کلا نجوی صاحب کوں کیڑھی حویلی نظر آئی جیندے وچ محبوب قدم نی پیندا خواجہ صاحب دا وچھوڑا تھی ملاپ کنوں پہلے دی کیفیت دالمحہ ہاتے اے لمحہ جالے کتھیں صدیں کوں دیر بھی کھڑے۔

نفس گرم کردہ می آید جیند و با یزید اینجا

افسوس اے جو خواجہ صاحب نال اے سارا کجھ آپٹے کریندے پین جیڑھے ایں زبان دے بارکیں کوں جائز وں والے ہن جیندے نال خواجہ دی حافظ تے جامی دی قطار کنوں نکل تے ہک عام روایتی شاعری دی صف آن کھڑوے انگلیاں نسلاں جیڑھے ویلھے خواجہ صاحب دیاں اے تشریحاں پڑھن تاں او ایکنوں شاعری دی تہذیب نال کتنا وڈا مذاق سمجھن۔

اگوں سٹوپرو فیسر صاحب فرمیں دن۔

مکدی گالھ اے ہے جو خواجہ غلام فرید فراق دے گٹھے ہوئے ہن انہاں آپٹے ایں شعر وچ فراق
دے حوالے نال درد کرب رنج غم تے ظلم و ستم کوں علامتاں تے استعاریاں دے رنگ روپ وچ
پیش کیئے تے خوب پیش کیئے دسو جو ایں اتلے اقتباس نال خواجہ صاحب دا کیا امیج ابھری تہاڈے
نظریں اچ ایندے نال تاں کہیں مجھول شاعر دا تصور ابھروے تاکہ ہک آنکھیں شاعر دا جیڑا ہا بہوں
وڈا جاگیر دار تے ہک با اثر خانقاہ دا سجادہ نشین ہا جیندی کبھی کوں نواب بہاؤ پور چھکن آپٹے کیئے
سعادت کجھیندا ہا۔
گر ہمیں مکتب وہی ملا کارِ طفلان تمام خوابہ شد۔

11 مئی 1993ء رحیم یار خان

نیں نہ واہسی ہک مٹی

جید اُلفت ملغاٹی

خواجہ غلام فرید دے کلام وچ پاتے وچن والے حوالیں دا دائرہ امتلا کھنڈیا ہوئے جو انہیں کوں
نشاہت کرن کیئے کئی دفتر چاہیدن جیندے وچوں وسیلی حوالے چوکھے دی ہن تے معتبر دی سرائیکی
وسیب وچ خواجہ سیں دی دید نال جتھاں روہی تے تھل دے کئی سلسلے سنجاپوں تھیں اُتھاں دمان دی
سُجائ وچوں نیں دانناں دی گھداونج سگدے نیں روہ توں آنوٹ والے اوں پاٹی کوں آکھیا ویندے
جیدھا دمان وچ راہی واہی ساگے ورتیا ویندے تے بنی دے وے وچ راہی واہی دے علاوہ پیوٹ
دے کم دی آندے نیں دا مختصر تعارف خواجہ فرید دے ایں شعر نال وی کرایا وچ سگدے۔

چو طرفوں دیہہ پانی آوے

سو مٹی صاف جھکاڑ تے

کوہ سلیمان دی کچھ اچ دسوں وے دمان تے بنی دی پٹی وچ آنوٹ والی مٹی وی ہوندی ہے
تے باری وی۔ مٹی نیں کوں ہاتھ تے باری نیں کوں تاروی آکھیا ویندے یعنی مٹی یا ہاتھ نیں عموماً
آبادی دا خجک بیہندی ہے کیوں جو اے نیں جتھاں چھوٹی ہوندی ہے اُتھاں مٹی وی ہوندی
ہے۔ جے تیں باری نیں دا تعلق ہے تاں اے نیں ایں طرحاں زور شور نال آندی ہے جو بہوں واری
ایندے سامنے کوئی شے تاب نیں آندی۔ اے تیں جو کڈا ہیں تاں آبادی ساگے بٹائے وچن والے
گنڈھیں وکڑے وی پہلی چھوٹی دی نذر تھی ویندن۔ اے باری نیں ساوٹ وچ خاص طور تین آپٹا
رنگ دکھلیندی ہے ایں نیں کوں تر کے پار کرن دی ناممکن نیں تاں اوکھا ضرور ہے تہوں اے ہر کہیں
دے وس داکم نیں ہوندا ایہو جہیں موقع دی مناسبت نال خواجہ غلام فرید فرمائے۔

نیں ساوٹ دی میں متاری

سے چھولیاں لکھ چھول

من تارے تاں من تارے تارئیں کوں تردیں تردیں پار کرئیں سانگے تارے وی ہتھ پیر چھوڑ
ویندن آتجھے مو قفے کہیں دی بودھ لگ کے پر لی کندھی اپڑن تو لھے دے آسرے تیں ہو لے ہو لے
ئیں پار کرئیں سناری چھوک کے پندھ کپٹن یاد ت بیڑی دے پور بھر کچن دا بھالے وندھنوں متوں چارا
نہیں ہوند آتے پتہ تاں اڈاں لگدے جڈاں ایہو جیہاں کوئی جنوک دی نہ تھیوے تے پاندھی ترن توں
وی کورا ہووے ایں موقعے جے ساوٹ دی بجائے پوہ دی سیکر توں ئیں دا پانی چڑیا ہو یا ہووے تے
اتوں کٹ مٹن کریندی پالے سُر کیندی اندھاری رات وی سرتیں ہووے تاں خواجہ فرید سکیں ایں
موقعے کوں انہیں لفظیں وچ ظاہر کیجے۔

ناں تو لھا تاگ سندی
میں منتاری تے عیں باری
مینہ بُوری تے رات
اندھاری

بیا خاص مہینہ پوہ وا

خواجہ فریدؒ دے کلام وچ ”غیس باری“ تے ”متاری“ دے لفظ کئی جہیں تیں ملدن، جتھاں ایں وسیب دی غیس انہیں حوالیں نال نشا برتھن ہے اُتھاں ”غیس باری“ کول آفت تے مصیبت دا استعارہ وی آکھیا وچ سگدے تے نال نال ”متاری“ دے اصطلاح پیش آنوں والی آفت دے مقابلے دی طاقت نہ ہووڻ کول ظاہر کریندی ہے۔ اے بنی چالھ ہے جو آساں لوک سرتیں آئے بارے بار ایں چالھوں سہہ و نچن دے عادی تھی گئے ہئیں جو انہیں آفتیں مصیبتیں کول لکھی دا لیکھ سمجھ گھندے ہئیں تے ایندے داروں بارے اہر کرڻ دی بجائے ایند اڈ وہ ڈ وچھیں کول پڑیندے ہن۔ ایندے وچ شک نہیں جو اے دھکڑے دھوڑے حیند امقدر بڈن او دھرتوں دُکھڑیں ہاب تھیوڻ لیوں خواجہ فریدؒ دے ایں بند دی عملی تصویر بن ویندن۔

نئیں باری منتاری ہاری
کاری مونجھ منجھاری
دیدیاں ماری کرم نہ کاری
اٹنا تروڑم یاری
انگ آزاری اکیاں جاری

جو لکھیا سو پایا

خواجه سہیں باری نہیں دے او لے وچ ویسب دے ڈکھ درد ایس بیان کیتن جو ہک وار ی تاں اے ڈکھ
ڈکھ محسوس نہیں تھیندے تے وَل اٹھا نہیں وچوں آس تے اُمید دی چھمک ایس طرحاں واضح تھیندی ہے جو
نراس دیاں کاکھیں بھلاوٹ اوکھا نہیں تھیندا اُستلے تیں جو حیاتی دے دَگ تیں پندھ کریندا پاندھی آپٹے
حقیقی محبوب تیں اپڑن ویلھے بے سمل وی ہے تاں اوندی رحمت دا بھالے وندھ ہووے۔

میں منتاری تے عیسیٰ باری
 قادری عیسیٰ پار
 پاروں ڈسدی جھوک بجن دی
 کیوں رہساں اُروار

خواجہ فریدؒ اُس تے اُمید دی ایں چھٹک وچ نا اُمید ی توں کڈھ کے ایں طرحاں خوش و سٹ دا درس ڈیندن، جیویں ڈکھاوٹ وی نہ لکھیا ہووے، اے حوالے جتھاں حیاتی دا سہارا بن کے سامنے آئدن اُتھاں جیوٹ دے گر سکھیندیں ہوئیں مزاحمت دا درس وی ڈیندن تے اکھیندن جو اے کیویں تھی سگدے جو دریا کی کنڈھی و ہندارہ ونچے ہک ڈنہ ضرور اُسی جو ساڈی مٹ وی دسوں تھیں تے اُتھاں وی اندھا ریں راتیں دے بعد سوجھل ضرور کھنڈی۔

تھی خوش فرید تے شاد ول
 ڈکھڑیں کول نہ کر یاد ول
 اجھو تھیوم جھوک آباد ول
 ایہا نیں نہ وہی ہک مٹی

THE LAST HUNT

ارشاد تونسوی

اوں گھڑی ڈٹھی تاں اؤکوں ٹردے ہوئے ترائے گھنٹے تھی گئے ہن ہن اؤکوں پکائیتن تھی گیا، جو اورستہ بھل گئے اوسوچ وی نہیں سکدا، جو اتنے تھوڑے پندھ اچ دی اورستہ بھل سکدا۔ ہنکی تاں صرف اڈھائی ترائے میل دافا صلہ وچوں صرف نہیں داتل ہا، ہک کندھی کون ڈو جھی کندھی تک اؤں ونجٹا ہا، ڈنھ کون تاں ڈوہائیں وستیاں نظر آندیاں کھڑیاں ہن، ایں واسطے تاں اؤں دتی آلیں دی گالھ کون آٹھی مرداگی دے خلاف سمجھ جو انہیں آکھیا کوئی بندہ تہاڑے نال جُلمے پرلی دتی چھوڑ آوئے اوجیویں دتی دے باہر نکلتا تاں سائے پہاڑ دے پچھاویں بہوں درگھے تھی گئے ہن، اوندے تل وچ مچدیں مچدیں اندھارا تھی گیا، ہن اوجھلے ترائے گھنٹے کنوں مسلسل ٹردا دوا، نہ پرلی کندھی آٹوٹا ہا تے نہ آئی۔ رات البتہ چاندنی ہی۔ چندر کیڑھلے نکلتا تے کڈوں نکلتا اے اؤکوں پتہ نہ لگ سکیا، ہن تاں بس ہر پاسے ریت ای ریت چمکدی پئی ہی نہ لماں نہ ابھانہ کوئی سمت نہ کندھی بس ریت ای ریت اؤکوں ایویں لگا جیویں اوڈو ڈھائی میل ئیں داتل نہ ہووے صحرائے اعظم ہووے، جیندے وچ پھس گیا ہووے اؤکوں ول ول آپٹے اُتے کاوڑ لگے جو آخر جیڑھی جاہ دا واقف ناہامی دتی دے لوکیں دی گالھ کیوں نہ منی کوئی بندہ نال کیوں نہ کیتا، اوڈو ڈنھ کھڑے نال واپس آسکدا ہا، جیکر او دتی آلیں دی کھائے دی دعوت قبول نہ کریندا یا اؤں شکاری دے فضول قصے نہ سُنڈا جینکوں او ملن کیتے گیا ہا۔

دراصل او پچھلے کئی ڈھینیں کنوں ہک این جی اودی طرفوں اے ریسرچ کریندا دواہا جواں علاقے وچ نہر کیوں مکے، آج او اؤں شکاری کون ملن آیا جنہیں ترائے سال پہلے آخری نہر مار یا ہا، شکاری کون دی مدتیں بعد کوئی بندہ ملیا دتی وچ تاں اوندی گالھ کوئی نال سُنڈا اوجھتی کوشش کرے جو اصل گالھ تے

شکاری کون گھن آوے، اؤ کوئی بیا قصہ چھیڑ ڈیوئے نہر دا پیچھا کرن کوئی سوکھا کم نی بادشا ہواے ہک جاہ تے تاں بکدا ای نی، کئی کئی ڈنھ ٹردا رہا پوندے جے اوندی گوردا پتہ لگ ونجے تاں ول تاں کہیں نزدیکی جاہ تے ٹو یا کھٹ تاڑ رکھدے ہا، اے خیال رکھتا پوندے جو اؤندا کڈوئے تہا کون اوندے بے پاسو لگتا پوندے، اُجکل تاں شکاری رہ ای نی، گئے بندوخ موئدھے تے رکھی جیب اچ بیٹھاتے ٹھاٹھا اے کوئی چس اے، او آٹھی پوری پروفیشنل مہارت نال بڈھے کون اصل موضوع تے گھن آوئے نہ پایا تاں سال پہلے جیڑھا نہر مار یا ہا اوندے بارے ساکوں ڈسوا سائیں اڈا ہیں تاں آندا پیاں..... بڈھا تھوڑی دیر دے بعد وقت پٹری توں لہو ونجے، آخر ایں بڑدھک وچ شام تھی گئی، او اے کالھیں سوچینداں تے ٹردارہ کیا یکدم اؤکوں جھڈا آیا تاں او آپٹے خیالیں کنوں باہر آیا اوندے پیر ہک وڈے پتھر نال ٹکر کھادی تاں ڈٹھا جو ہن ریت دے نال نال چھوٹے وڈے پتھر ہر پاسے نظر آئے بلکہ جوں جوں او اگوں تے ٹریا ریت گھٹ تے پتھر زیادہ جھیندے گئے، ایندا مطلب اے جو او پہاڑ آلے پاسے ویندا پئے، اؤں فیصلہ کیتا جو اؤکوں اپنے پیریں واپسی ونجٹا چاہیدے تاں جو او پچھلی دتی تاں ونجے پیرا نیکیوں دی بہوں دیر تھی گئی ہی پتھریں تے اؤکوں اپنے پیرے دی نظر نہ آندے ہا، کین بہر حال اؤکوں اے فیصلہ کرن وچ دیر نہ لگی جو اؤکوں پچھوتے واپس ونجٹا چاہیدے اؤکوں ہلکی ہلکی ٹھڈھ محسوس تھیوٹ پئے گئی پہلی دفعہ اؤکوں خوف دی محسوس تھیا جو میں کتھاں پھس گیاں، بہر حال او جوان آدمی ہا تے ہمت آلاوی اؤکوں کئی دفعہ آپٹے پیٹے وچ غیر متوقع صورتحال دا سامنا کرنا پئے، اؤں دوبارہ اپنے اندر دی طاقت کون کٹھا کیتا تے ٹرن شروع کر ڈتا چلاوٹ وچراہی ہوئی، اؤں آپٹے آپ کون آکھیا، ہا البتہ اؤکوں اے احساس تھی گیا جو اؤں زندگی وچ پہلے جو بھوگ بھوگٹی اے تجربہ انہیں کنوں مختلف اچا کونک اؤکوں احساس تھیا جیویں اوندے پچھوں کوئی ٹردا آندے، اؤں پچھوتے مڑ کے ڈٹھا تاں کوئی نے اؤکوں نظر نہ آئی رات بالکل ڈنھ آلی کار جووے دور تائیں ہر شے نظر آندی پئی ہووے، اؤں آپٹے دل کون بکڑا کیتا تے ول ٹریا لیکن تھوڑی دیر بعد اؤکوں پہلے کنوں دی زیادہ شدت نال کہیں دی موجودگی دا احساس تھیا۔

اؤں آٹھی چٹلون دی جیب آپٹا تھہرتا تے جیب وچ موجود ریوا لور تے اوندے ہتھ دی گرفت مضبوط تھی گئی، اوندے نال ای اوند خوف دور تھی گیا، اوسائے لاتھہ ہک وڈے پتھر تے بہہ گیا، کافی دیر توں ٹردا ٹردا اوتھک وی گیا ہا، سہن دے تھوڑی دیر بعد اؤں آپٹے ارد گرد جائزہ گھدا، ایں جاہ تے

چھوٹیاں چھوٹیاں لالچاں تے جھنڈیاں ہر پاسے نظر آیاں شاید ایس جاہ تے تئیں داپاٹنی نی چڑھد اتہوں
چھوٹے چھوٹے وٹن موجود ان اول ذرا دور دے منظر کوں ڈیکھن کیے دیدھنواکی تاں تاں دور دا
منظر نیڑے کنوں مختلف ہووے تے ول بہہ تھیدی ہوئے اڈ و دید ہٹا تے اوں ڈوجھے پاسے ڈٹھا
ڈوجھے پاسے وی اوکوں ایویں لگا کپدا ہوں اوکوں کوئی جانور نظرے کڈا ہوں اوکوں بندہ نظر آوے
جیڑھا اٹھد ابھندا کھڑا ہووے ایس سارے منظر وچ اوکوں پہلے آلے وجود احساس وی ختم نہ تھیا
کتھا ہیں ہوں قریب کوئی ہے جیڑھا اوکوں ڈیہدا ایٹھے تے جیڑھلے اوڈر دے تاں اوندے پچھوں ٹرٹ
پے ویندے سامن دور کنوں اوکوں کوئی بندہ نظر آیا جیڑھا اوندے پاسے ٹر دے ول کھڑ تھیندے او
اٹھی تے اول در ٹر پیا ویسے وی ٹرٹ کنوں بہن زیادہ خوف دا شکار کریندا ہا، اتیز تیز قدمیں نال اول در
ٹر پیا اوندے نیڑے وٹن تے اوکوں کھل آ گئی جوا دک چٹا پتھر نہی جیڑھا اتنا اچا دی کاناں ہی
صحرائیں دے قریب تاں اول ڈٹھے کہیں نہ کہیں شکل وچ ڈٹھے وی ہا کین تے ٹیٹے وی ہن۔ ایس
رات دے غریب اوندے کیے بالکل وکھرے ہن اچانک اوکوں اونا دیدہ وجود بہوں نیڑے لگا اول فوراً
جیب اچ تھہریتا تے ایس دفعہ اول ریوالور پتلون دی جیب توں کڈھ تے رات دی ایس سمندر جہیں
چپ وچ فائر کرڈتا فائر دی آواز پڑ وین تے کئی لحظہ فضاء وچ گونجی رہی اول فائر دانستہ کیجا جیڑھی
چیز وی اوندے پچھوں ٹر دی آندی ہے او خوف زدہ تھی ویسی بیائے وی جو کوئی وتی اگر بے نیڑے ہے
تاں انہیں کوں وی کل تھی ویسی فائر دا اے فائدہ تھیا جو کجھ دیر کیے اوں نادیدہ ہستی دا احساس ختم تھی گیا یا
جیویں اوکافی دور چلی گئی ہووے اوکوں آپٹے بالکل نزدیک کتیں دے بھونکن دی آواز آئی تے رات دا
جادو وی ترٹ گیا تھوڑی دور چلن دے بعد اوکوں وتی دوویندار ستہ وی مل گیا۔

کالے نال بگورا بدھا

مزار خاں

تھل اتھارٹی دی نہر مکمل تھیون توں باد کافی سال گزر گئے ماہیر کھالے بگو توڑ دوڑ آپی آہٹی
منزل توٹی جج گئے ہن نہر پٹھ زبیتاں بھونیں کاراں کوں الاٹ تھی گیاں۔ نہری علاقے اچ بھونیں
کاراں دی آبادی مکمل تھی گئی جتھاں نہر داپاٹنی ناہ بچا اوں بروں تھل اچ تل وٹنی بھونیں ہار اوویں
وسدے پے ہن کاشت کاری اوں جوں جوہکی کرن زیادہ گز ران اوویں مال مویشی اٹے ہانے پئی۔
بروں تھل اچ جڈاں جنگل وی منگل ہی لک بے ڈا ہر جال جڈی پھوگ لائے کھپ کر۔ جہاں
نال سینے پے ہن۔ ہک ہک گھراں گھٹو گھٹ بچا سو بھینڈ بکریاں تاں ہن سو ہن ناویں ناویں ٹہراں
کول سیکرے مونہہ اٹھ ڈاچیاں دی ہن ہر گھر کھیر لسی ساکے بچ ڈاہ گا تیں ضرور سنبھیدا ہی۔ البتہ
منجھیں جاگ جو گیاں وی نہ ہن۔

سو کھنیر آپٹے انجور اچ ڈا تاں کوتاں ساکے ملک مہر خان سڈ بندے ہن ملکاں دا ہک کھوہ ہی
روجا ملک مٹھا اوندانوں ملکا ساکیں ہی جیویں ناں مٹھا ہن ہی وی ڈاڈھا مٹھا تر تاڈے آلا جٹ
ہووے اٹے ناں کارے آلا ملک سر ڈو پھر بخت ہانس اللہ دی خیر ہن ساگا ڈاچیاں دا تے ہزار کھن
پہاڑ و ہانس بھینڈاں بکریاں کیے آنج بھلی ڈاچیاں کیے وکھرے وایں رگڑی کیے کھوہ دے علیحدہ بھلی
کھیر لسی گھراں وافر مہمان خانی دی داری کیے اوندادیر او سوں دی سڈ بھینڈی جاہ ہی۔ نیک نیت دا
ناسیجا نا جٹ ہا اٹھی بھری دا چوری چکاری دا یا کہیں دی زمین بنے دا تھیرا ہووے بھادویں چٹھی نیاں دا
نروار ملک ستھیں پر ہیں بہہ مکاوے ہا وڈے چھوٹے امیر غریب آپٹے پرانے دا لحاظ کیے بغیر ملک
فیصلہ حق دا کرے۔

اوندے آجڑ دے ڈو بھلی ہن ڈو ہیں بکوچہ جے چھو ہر ہون ڈا اڑھی جھہ ہالے لاہندی دوی ہانے

نان خبرے انہاں دے کیا ہن، ہک دے وال کالے ہن، نشانی سانگے ملک اوکوں کالا آکھے حیدرے وال ککے ہن، اوکوں بگا سڈے ڈوہیں سرتے پنکھدی دے ہوں ہاتاں ملک بھل کے کالا کوں بگاتے بکے کوں کالا سڈے باہوے۔ لوک کھل پودن ہاتاں بچھ ونچے ہا کالے کوں بگا آکھے بیٹھے یاوت بکے کوں کالا۔ ہڈی کھڑے۔

وقت صدیاں پراٹی آٹھی خاص رفتار نال وکھدایا ہا، آبادکاراں کوں ڈیکھ کے وسوں دے لوکاں دی رفتار تھکی تھیدی ونچے۔ جنگل کوں وائی دا چانواں چرن لگ پیا۔ صدیاں پراٹا جنگل صاف تھیوے ویندا، برون اچ ایندی ابتداء ہک آبادکار کیتی، روجے کھوہ دے ڈلھاؤں تے بٹکے آئے ٹوہیے دے لیوں لک دی صاف صفائی تھیوے ویدی وڈا سارا لائے کھپ دا لک ہئی ڈی۔ نہاں ڈیہاڑیاں اچ ہولے ہولے صاف تھیوں لگ پیا، کجھ مند باد پتہ لگا، کوئی چوہدری اے لال پوردا، جالندھر دے کلیم وٹوں ہندواں دی زمین آلات آٹھ کرائی ہس، ڈیزل انجن نال چلن آلا، پلٹا پلٹا ٹیوب ویل لگ گیا۔ ڈاہ ویہہ کھوہاں توں ودھ پانی دا انگال ڈیکھ کے آس پاس دے لوک اچھاڑیکھن آئے، بکے بکے تھی گئے سلسلے آتے لگیں ڈولی نال جاں دھواں نکراوے، تھک، تھک، تھک..... سنن نویں کوسن کے خوش تھیوں آٹھے مال دے چٹکے ٹلیاں دی مٹھاس ہولے ہولے پھل لکھن پے، بکونے۔

چوہدری آلی ٹیوب ویل دے چدھار جنگل ناواں ناواں بچا کھڑا ہووے، تھک، تھک، تھک..... سنن کیٹے بھادویں ڈوگھڑیاں مال جھلن سانگے چھیڑا کٹر مال اٹھاپن چھیڑیون بھدی ڈوگی آڑیکی، وگی کھوہاں دے جوان چھیڑا وگھریا کٹر ٹیوب ویل دے گل نال آٹھیاں سہڈیاں جھل کھڑن۔

ملک مٹھے دا اجڑوی کالا بگا، ٹوہیے آئے لک نال چراون گھن ونجن۔ مال اللہ سائیں دی زمین سمجھ کے آگے دی کار چرے، گنگ دام کوں کیا پتہ، اے زمین کیندی اے، جھر جنگل کیندن، چھڑو کیس کھڑا اند لگائیں پہار و وائی اچ چپ تھئے۔ اجاڑا تھی، کیا تھولا بھادویں، بھوں، اووی تھل دی کوڈی جیڈے سٹے تے سلائی جیڈے ناڈ دی رڑھ دا، مال دار لوک آپ اجاڑا سٹن دے عادی ہن، نویں وائی واہ کیٹے اجاڑے دی برداشت اوکھی، ہئی، اجاڑے دی سزا کھلا، نجار و اج، ہئی، جیویں آبدن پکھری دے چور دی لٹ تک ہوندی اے، چوہدری خوش جیڈا اجاڑا انہی ساہندا، پولس توں ودھ سزا ڈیوں آوند قول ہئی، چھیڑا آں کوں لٹ لٹ فتا کریندا ہا چا، مال بھانگ لاڈیوے بنے نالوں مہدے اجڑ کوں ڈیکھ کے چھیڑا آں دی ڈانگ سوئے نال مالش کرے، کچا لھیں مندے تاں کجا، چھیڑا آں کوں ڈوڈو، نہ بکھا

تسانھ بلہا دے ہا۔

چھیڑا آں دی چوہدری دی آٹ لٹ شرو تھی گئی، اکوں چھوہری گھٹ گھر دے نہ ہن، کھڑا اند بٹا کھد ونے، چوہدری دا کڈاپن چوری گھاء کپ گھنن، کڈاپن پکھے دا پتہ کھول گھنن، کڈاپن نٹ بولت کھول کے آوند انجن کھن چھوڑن ہر مینے ڈوہا چھوہرا آوند کوئی چھوٹا موٹا زیان کرن ہا چا، چوہدری چھتا تھی گیا، سارا مہاسیہ پاڑا اوکوں دشمن نظرے چور پکڑن نہ آون، ڈاڈا تھک ہووے۔

آٹھ ڈاہ سالان اچ مساپن ڈوہر خواہ بٹا کھدوس، نال دی دتی دا بک چڑھوا آتے ڈوہیا کسمہار چڑھوئے دی ٹوٹی تیلی دی ہئی ہووے آوندی دکان توں چوہدری گھر داسو داسو چاڈے کسمہارا کوں دترن دے کنوی مٹی لوئے گھرے ڈیوے، کسمہار دتی دے غٹان دا قبر کھٹ وی، ہئی، بک ڈیہاڑیاں اکوں آوں آٹھا ڈکھڑا بیان کیتا، چڑھوا سیٹا مٹھوں ہئی، آوند مسئلہ اوس مفت حل چا کیتا، واہ چوہدری، اے وی کوئی مسئلہ، مہرہں اتھل اچ پیرا لکھدے، ہن، جیڈاں کوئی نقصان تھیویں، وزیر یا دلی جیڈے نال ڈیگی کھوہ تے بیٹھے سڈے کھرا چا کڈاھویں، چور کیرھا تھی پوی، امید اے سوت جیڈی چوری نہ تھیسی۔

ہک رات چوہدری دا دیہار کھن کلزیں دا چوری تھی گیا، سبھ حالکا گیا وزیرے پاؤلی کول اوکوں ٹیوب ویل تے گھن آیا، آوں پیرا بھالا ڈوہندیاں دے پیرے ہن، اُہمیوں پکی سڑک تک گردن پکی تے کھر تھیندن، وسیب دا کھوجی، ہئی، بھیاں سچا پوہون، وکھ پلے نہ پوس، چوہدری کوں اتنی ترسی ڈتس، بھئی پنج ست ڈیہاں اچ چوری ستر آسی کینداناں نہ ڈی سالیں۔

ڈوہیے ڈیہاڑیاں وزیرا سبھ حالکا لکھیا روہے کھوہ تے، ملک مٹھا بک سٹھ بیٹھا تھیندے، جنیں ویلے زوار تھی مکا، سائیں ڈوہیں کھٹے تھئے، ملک کوں آہدے، ملک آتوں نیک نام مہاندریں ساڈی وسوں دا اتجار ہیں، چوہدری دیاں کلزیں چوری تھین، میں پیرے ڈیہن، ڈوہاناں چوری کیتی اے، ہک دے پیرا اچ ملکانی دی جی اے، ڈوہیے ملک سوہارے دی جی پا چوری کیتی اے۔ ملکائی ملک دی ڈال ہئی تے سوہارا آوند سوت ہووے ڈال تے سوت دی جی داسن کے ملک بے قول تھی بچھا، ”چوہدری کوں کیا آکھا آئیں“ آکھے اوکوں ترسی ڈیہاں جیڈی چوری پھوں پنجاں ڈیہاں وچ دل آسی، اگوں ونڈھی ڈتی۔

”جیڈی مہرمانی وزیرا، شکراے پول نہوی کھولیا، ورنہ مہڈا بھر مگل ونچے ہا، تیکوں سبھا، زندی ڈیہاں میں وزیرے پاؤلی دا ملک شکریہ ادا کیتا۔

ڈوہیے ڈیہاں ملک کالے تے بکے کوں کھیاں سڈا، اگوڑائی پکڑ کے پیار نال چوری منوا گھدس

رج شرمندہ کیتس، ڈوہاں دے قریحاں دے گھیرے ہک بے نال بدھ کے کاوڑ نال آکھس، ہنٹ
مپڑے سامھنے ہک بے دے مونہہ تے بچے مارو کن پکڑو و ت اتجھا کم نہ کریو
کھسی جاہیہہ کے ڈوہاں دا تماشہ ڈٹھس و ت جھکس

”مرو چھوٹے! چوری تاں کتوھے، کلڑی کن کیتیاں ہوئے؟“

نہ ڈے سیندے نہ ڈے سیندے جھکیو تھالے داد بکاسٹ کے ڈو رتوں من ڈو تونے

سکسں چوہدری ساکوں روز مریدا ہی، ہک ڈنھ ساکوں لوکاں دے سامھنے اُون کھلے مارے اسان
سوچا گھر آ لے چورتے دگے آ لے روزاے کھوں دا انصاف اے، ٹیس دی رات اسان ڈوہاں رل کے
اوندے ڈو نو کرے خالی چا کیچے مپڑے ڈو رتوں کلڑیں اسان گھر نہ گھن آئے رہیں پیر آلی من دی کچھ
اج سبھ دیاں کھڈاں اندر ڈھک کے اوتوں لٹے سٹ کے کج آئے ہیں، کلڑیں ہالے توٹی اٹھاپیں
ڈھکیاں پین۔

ملک اندروں اندروں کھل کئے پڑ گیا، اُون منہ وٹ کے انہاں کوں ٹرکالیں۔

”سجائیں کلڑیاں ایلے اٹھو سبھ دے کھڈیں چوں کلڑیں کڈھ پوریاں کر کے وزیرے پاو لی
کوں ڈے آؤ، بجھ اُبحرن توں بیٹھے، میں تہا کوں آپٹے کھوہ تے ڈیکھاں، ورنہ اے سٹھ تھالے ونج نکسی،
ڈو جھے ڈنھ اپوین تھیا کچھ پتہ لگا وزیرے کلڑیں چوہدری کوں سوگھیاں ونج ڈتیاں، چوہدری
پچھیا جیرے آ، اے مرگیاں کھوں لبیاں ہن، وزیرے اگلی کالھ نہ ڈسی چپ بیٹھا رہیا چوہدری کھ
ترے پاتے، وزیرے ورنہ ڈتی، اوں اتنی کالھ کیتی مرین چوہدری تیکوں تپڑا مال مل گئے
چوڑ ساں تیکوں تے دشمنی ونجاں میں عقل کر سیاٹا تھی، پتہ نہیں کڈاں وسیب دے رواج دا سونہاں
تھیںسں مپڑے اُتے وسیب و ساہ کریندے، اتبار رکھدے، ہک دفا چوہر دو انگل سیدھ کیتم چا، ساری
زندگی توئے توئے تھیںساں۔“

ایں واقعے دا ملک مٹھے، کالے بگے اُتے وزیرے پاو لی دے سوا بظاہر بیا کیوں علم نہ ہا، لیکن
وچوں وچ ملک عادل کوں ایں توں علاوہ وی بہوں ساریاں کالھیں دا پتہ ہی، او جرشام روز دی گزری
ویہائی کالے بگے مونہوں سٹرا ہندا ہی رنگ ای وٹائی ودا ہی تے خصلت وی۔

ملک آٹھی نیک نام لمبی حیاتی ہندا کے رضا الہی نال ہک ڈنھ مرستا، ملک داوڈ اوڈاپو تر عادل
ڈاڈا حاشا غلا جوان ہوئے عملوں چا پنے ڈاڈے دی تک ہس، جوانی وچ ڈاڈے روک نیک نام کما

کھدس۔ اونویں دیرا، اونویں خرچا، اونویں مہمان داری، اونویں کچاہری، اونویں نیاں نروار اج غیر
جانب داری، البتہ بخت ختم تھی گئے، جنگل جو ملک دی کار مرستا ہی، بارانی پٹا پیدا کرٹ ساٹکے پورا بروں
تھل چٹ میدان تھی گیا، داعی کیچے ڈانداں دی جاہ ٹریکٹر آ گیا، کھوہاں اندر ٹوب ویل بور تھی
گئے۔

ملک عادل تے اوندے پیو کول ہنٹ ناں جو گیاں بھڈاں بکریاں ہودن ڈاچیاں دی جاگ
پھٹ گئی، البتہ اٹھ ڈاہ گائیں ہوونے تے بیج چھیں مر بے بارانی کاشت، مربع کھن ٹوب ویل دی
رڑھ اُتے اوساری خود کاشت، روزی دا ہک وڈا ذریعہ ٹریکٹر ہی، جیڑ ہا آٹھی زمین توں علاوہ کرائے
تے دی چلے

ڈاڈے دے ویلے دے تمام نوکر بیلی چھوڑ چھاڑ گئے کالا بگاٹو ساوین ہن، روٹی کپڑے دٹوں
پرائے تعلق نال چھوڑے آندے ہن، ڈوہاں دی ٹیک تے ملک عادل بساط توں ودھ کم کار ستری پیا ہی
ورنہ مہنگائی تے تیز رفتا زندگی نال برچھن اوکھی درگاہ ہی۔

کرائے تے چلن نال ٹریکٹر دیرے داری دا ادھا خرچا پورا کرے ملک دا ٹریکٹر چوہدری دے
پاسے دی چلے، بے پاسے کالائے بگاٹل چلا آون، لیکن چوہدری دی زمین مٹھے دا پو تر آپ اوہرو
آوے البتہ اوندے ذمے صرف اپٹے پیو آلا کم ہووے دیرے تے باہون تے آئے گئے دا آدر،
تھالے کچاہری تک سڑکاں بچن نال سٹھ پرہیں دی ذمے داری دی اوندے پیو دے سرتوں لہہ گئی،
اوکوں صرف ڈانداں نال مل وداون دی انگل ہی، مشینی کاشت اُون کیا کر ٹی ہی، چنانچہ نویں داعی
عادل دے ذمے لگ گئی۔

چوہدری آپ ڈھل گیا، ذال اوندی مرگئی ڈو، جوان بال ہانس، وڈا پتر تے چھوٹی دھی پتر پرچ
گیا، دھی کواری ہی تے راج سوٹی، آکھے ہتھ لائیاں نکا لگدا ہس، بھر جائی کٹھے گھر دی کرے نویں
پرانی بھر جائی دے رنگ برنگے کپڑے ڈیکھ کے اوندامن وی نویں کپڑے پاو کوں کرے آپٹے
ڈاچھ دے کپڑے چا چا پاوے ہاں تاں بھرا بھر جائی اوکوں ٹوکن باز نہ آوے، ہاں بھارٹر کے ٹوب
ویل دی تھک تھک تھوے تاں بھر جائی آپٹے پنے دو گئی ونجے ٹریکٹر دی گھر گھر تھوے تاں نٹاں
کندھیاں اوتوں جھاتی پا کھل گوت دے بہانے مال مویشی دوکل ونجے۔

ہک ڈنھ چوہدری وزیرے کول گیا، ونج پٹا، جیرے آکدی ساڈے ول آ، اک پیرے توں

میری جان چھڑا اٹھویں دسویں اک پیرا ساڑے ڈیرے ول اوندے اوتھے اک دی بجائے دو پیرے ہن جانے نیں فیر اک پیرا کاہ پٹھے وچ گم ہو جانے دوجا چچاں پکی ول پرت جانے مینوں نیندی آندی ڈب ڈب رہندی اے کدی ساڑے ڈنگر پٹو چوری نہ ہو جائے۔

”وزیرا چار بیج راہیں چوہری کول آٹکا“ ہک ڈنہ سچا پیرا ڈیکھ کے چوہری کول کھلے کھلے آکھن چوہری! ہک پیرا تاں جیڑا آپٹے چوہری اوندی کالھ کول کھل گپ چاتا پکی بھونیں دے چوہری کول ریت واسی دا اشارہ سمجھ نہ آیا وزیرے اوندے مال مویشی دی چوری آلا وسواس دور کیتا آتے اے ادا لگا گیا ریت نہانی تھل دے گنگ دا ماں دی آپ حفاظت کریندی اے وسوس چھوڑا تیں رنج کے سمجھ لیکن جی سنبھال کے۔

چوہری دے دیرے توں اٹھد اوزیرا گھر نہ پیا گیا سدھالکا ہکیرا رو جے کھوتے عادل دے پیرا آتے ملک مٹھے دے پتر کول دج اؤں چتوایا جیویں ہوویں ملک آتوں مٹھے دی پگ داسائیں اس ساڑی دسوں اچ تہاڑا احترام اے اجارے وساہا اے آہٹی جی سنبھال سٹا کر۔ آکھے ”اؤ کیویں؟“

”جیویں شالا! میڈی جی پکائی عشق کماند اکھڑے۔“

ملک مٹھے دا پتر پوروک سیٹا ماٹوں ہی گویا اچ رُجھ گیا روٹی مانی کھا پوکے وزیرے کول روانہ کریندی جاہ شکر یہ توں باد آہٹی بے دسی دا ملک اشارہ ڈتا وزیرا میڈی نیکی ساری حیاتی نہ بھلساں میکوں جگائی ویندیں آہدن جو پیرے دی رکھی تاں کہیں کیتی ڈوپیرے دی رکھی کہیں کیتی ہک ڈنہ گچی مچی چوہری رکھی دی جی غائب تھی گئی وزیرے مونہوں ملکاں تے چوہری ساٹکے دی خبر سُن کے چڑھوئے آپٹا بھرہ جڑیا چلو چکا تھی گئے یار چوہری دی رڑھ واہی دا مٹھ اُجاڑا نہ تھیں نالوں بیٹھے کھمار دھانی رلائی ڈنگر ڈھور چوری تھیون دا چوہری دا مٹھ بھولتھا اللہ کرے مٹھ مندر دی آس وزیرے پاوی رب دا شکر کیتا یار بڈھا تھی کیاں چوہری دے بور تے بار بار دج کے پیرے کڈھن توں جان چھٹی۔

خالی دُول

ٹالٹائی

محبوب تابش

ایکلیں ہک مزدور ہاتے اُو آپٹے مالک کیسے کم کریندا ہا ہک ڈنہ کم تے ویندیں ہوئیں راہ اچ چرگاہ نیڑے اُوں ڈکون لٹاڑیا جیں اوندے اصلوں اہکوں ٹیولی ماری ہتی پر اے چھڑا کٹی دی گئی آہر ہتی اچھن چیت اُوں پچھوں اپٹے تاں واسڈ سٹیا۔

ایکلیں مڑ کے ڈھاتاں اے سوہٹی لیس ہتی آکھن لگی ایکلیں توں شادی کیوں نہویں کریندا؟ ایکلیں آکھیا میڈی پیاری دمی میں شادی کیوں کر سگداں میڈے کنوں تاں ایہہ کپڑے ہن جیڑے ہن جیڑے میں پاتے ہوئے ہن ایں کن بیا کجھ دی نہیں کون میکوں اپٹا پٹے بٹا وٹ کول تیار تھیں۔ اُوں آکھیا میکوں آہٹی ڈال چاہتا۔

ایکلیں کون عینگر چنگی لگی میڈے کیسے خشی دی گال ہے پر اُساں کتھاں تے کیوں رہسوں؟ عینگر آکھن لگی اے تاں کئی مسئلہ نہیں بس ہک کول ڈھیر کم کرٹا پوسی تے سٹا گھٹ پوسی اُساں ڈوہیں آپٹا روٹی کپڑا آپ گولیوں۔

اے سٹ تے ایکلیں آکھیا اے تاں بہوں چنگی گال اے ول اُساں شادی کر گھندے ہیں پر ویسوں کتھاں اچھا آقصبہ جلدے ہیں اُوڈ وہیں قصبہ دی ہک مچھیکوی چنڈ تے گئے عینگر اُوکوں ہک جھکی اچ گھن گئی ڈوہیں اُتھاپیں راہوں شرو کیتا۔

ہک ڈنہ بھوار بادشاہ قصبہ توں لکھدی ہونیں جھکی دی واٹ آیا ایکلیں دی ڈال بادشاہ کول

دیکھن کیجے باہر و آئی بادشاہ اوکوں پڑکھتے ویزا تھی کیا، آکھن لگا اتجھی سوٹھی عیگر کھن آئی ہے
آٹھی بکھی روک کے ایلین دی ڈال کوں سہڑے تے پچھس توں کون ہیویں؟

اوں آکھیا کسان ایلین دی ڈال

تیں اتجھی سوٹھی تھی کے ہک جٹ نال شادی کیوں کیتی ہے توں تاں ملکہ ہوویں ہا تعریف دا
شکر یہ پر مہڑے کیجے اے رڑھ واہ پنے ای کافی ہے۔ او محل آگیا، تریت اے گال کرتے فڑ پئی۔

بادشاہ اپٹے چیتے توں ایلین دی ڈال کوں نہ کڈھ سکیا، اوساری رات نہ سواتے اے سوچندار یہا
جو اویں عیگر کوں جٹ دے گھروں کیوں گھن آوے پر اوکوں کئی سندھ نہ پئی پوئے، چھیکو آپٹے
ملاز میں کوں سہڑے آکھیں جو ایں کم راہیں اوکجھ کرن تے کئی راہ کڈھن بادشاہ دے ملازم آکھن
لکے تسان ایلین کوں محل اچ کم سانگے رکھو آساں اوں کنوں اسجھا اوکھا کم کرو دیوں جو اوکجھ پٹوھر
ویسی، اوندی ڈال بیوہ چھسی، ول تسان اوکوں آپٹے سانگے منگ سہڑے دے۔

بادشاہ انہیں دی گال من گھدی، تے ایلین کوں محل اچ مزدوری سانگے حکم پڑتاتے نال اے وی
آکھیا جو اوکھیں توں آٹھی ڈال سو دھال اچ راہی۔ بادشاہ دے قصد ایلین کوں بادشاہ دا
سھو سنیا وئج پڑتا۔ اوندی ڈال آکھیا ایلین کم تے وئج پر رات کوں ضرور گھر ول آوین، ایلین کم تے
فڑ پیا، جیوہ ملے دے دروازے تے اپڑیا تاں دروان پچھا توں آٹھی ڈال دے بغیر کھا کیوں آئیں
ایلین آکھیا اوکوں کیوں گھن آواں ہا، اونداجو تاڈا ہے پیا۔ انہیں محل اچ ایلین کوں ڈوبندیں دا کم
پڑے پڑتا۔ اوں وی ختم تھیون دی امید لائے بغیر کم شروع کر پڑتا، پر جیوہ ملے نماشاں تھیں تاں سھو کم منگ
گیا ہا، اگلے ڈھنھوار اوکوں چوڑا کم پڑتوئے۔ او گھر گیا تاں پچھ پتھاری صاف ہی تے اوندی ڈال
رودھاپکا کرتے اوندے بھالے اچ میز دے نال سیندی بیٹھی ہی۔ ایلین نال خیر کلائی کرتے اوکوں
نکر پڑتے آتے کم دا حال گھنن پنے مگی۔

ایلین ٹھڈا ساہا بھر کے آکھیا، کم پڑا ہا اوکھاتے میڈی وقت کنوں بہوں ودھ کے ہے، جیویں
او میکوں کم نال نکاوں چمنن۔

کم کنوں نہ گھبرا، اوندی ڈال آکھیا۔ توں ایں گال تے توجہ ای نہ ڈے جو کم کھلا ہے، نکسی نہ نکسی
توں بس چپ کرتے کم کیتی رکھ، سبھ خیر تھیسی، بس ایلین سم پیا تے اگلی فجر اٹھی تے ول کم تے فڑ پیا
آج اوں آٹھی ڈال دے آکھے مطابق کم کیتی رکھیا شام تھیں تاں سھو کم منگ گیا، او کم مکھا گھر فڑ پیا۔ او

روز ڈیہاڑی ایلین دے کم کوں ودھائی آنون پر ہر ڈھنھ اوکھا کم شام تاں میکا پڑیوئے تے شام
کوں آٹھی ڈال دے کوں جھکی لگا وئجے۔ ایویں ہک ہفتہ گزر گیا جو بادشاہ دے ملاز میں ڈھٹا آساں
ایکوں کم نال تاں مار نہیں پنے سہڑے۔ بس ول انہیں اوکوں ہنر آلے کم تے لاڈ تا، پراپیداوی کئی
فیدہ نہ تیا، درکھاٹیں دا کم، مستری دا کم، اوساری دا کم، چھتاں بیٹا وٹ مدعا گال دا انہیں جووی کم ایلین
کوں پڑتا او ہر کم نماشاں کوں پوراتے آپٹے گھر لگا ویندا ہا۔ ایویں ہک ہفتہ بیا گزر گیا۔

بادشاہ کوڑتج کے ملاز میں کوں آکھیا میں تہا کوں رکت گالوں رکھیا ہو یا ہے پندرہاں
ڈھنھواراں تھی گین، اتے تہاڈے کوں تھیا کجھ دی نہیں، تسان تاں اوکوں کم نال مارن چھدے
ہاوے پر میں اوکوں دریاں کنوں ڈیہد ارہ وینداں جو ہر شام اوکیوں اپٹے گھر کھلد اتے گاندہا ہوا
ویندے۔ تسان میکوں کھاندے پنے ہو۔ بادشاہ دے ملاز میں بہانے بیٹا وٹیں شروع کر پڑتے۔ آساں
اوکوں ہک کوہترے کم نال نکالے لاوون دی اہر کیتی۔ پر اوندے سانگے اے سبھ کئی اوکھ نہ ہا، او ہر کم
ایویں پورا کیتا جیویں بوہاری نال کہیں شے کوں بھاری پڑے سٹو۔ ول آساں اوندے سانگے اسجھا
کم پچھیا جیوہا ہنر آلا ہا۔ آساں اے سوچیا نکلی اسجھا کم تاں اے نہ کر سکسی۔ پر اوں سبھ کر پڑکھایا کئی
نیں جاہدا جو اوکوں اسجھا کیڑھا کم پڑتا وئجے۔ جو او نہ کر سکے، اوتے اوندی ڈال کئی جادو جاہدن جو
انہیں دی امداد کریندے۔ آساں ایں گال پاروں لک ہیں تے ہنن کئی اسجھا کم پچھندے ہیں
جیکوں او اصولوں نہ کر سکے۔ آساں ہنن سوچا اے ہے جو ایکوں ہک ڈھنھ وچ ہک وڈا چرچ بیٹا وٹ
دا آہدے سے۔ ایلین کوں سہڑا وائے اوکوں ہک ڈھنھ وچ محل دے سائے وڈا چرچ بیٹا وٹ دا حکم
ڈیوڈ جیکر او اے کم نہ کر سکے تاں نا فرمائی اچ اونداسر قلم کر پڑتا وئجے۔

ایلین بادشاہ دا اے حکم سن گھر دوڑ پیا۔ ہنن میں مرن آلا ہاں اے پچھندہا گھر آن پچھتاتے ڈال
کوں آکھیں میڈی پیاری! تیری کرا تھوں جٹوں نہتاں میں خاہ مخاہ مار یا ویساں۔

کیڑھی گال تیکوں اسجھا موکھا کیتا ہو یا ہے بادشاہ میکوں حکم پڑتے جو کبھی کل اچ میں ہک وڈا
چرچ بیٹا وٹاں، جیکر نہ ٹا سکیم تاں او میڈا گانا لہا پڑیسی۔ بس ہنن تاں کرن کیجے ایہو کم رہ گئے جو آساں
اتھوں بچ جٹوں حالی وقت ہے پیا۔ پر اوندی ڈال ہک نہ مئی، آکھن لگی بادشاہ دے بہوں سارے
سپاہی ہن، اوسا کوں کھتاں دی پکڑ سہدن۔ آساں ایں توں بچ نپے سہدے۔ پر اونداسر حکم منٹا
چھیدے جے تاں بے اچ ساہ باقی ہن۔

اوند آکھیا کیوں منوں جڈاں جو کم میڈے دس کنوں باہر ہے اے شریف بندہ آپٹا دل چھوٹا نہ کر
اے رات دا ٹکر کھاتے سُم پوہجریں دتی اُنھیں سبھ تھی ویسی اوسم پیتے اگلی فجر ڈال اوکوں ویلھے سر
اٹھایا۔ تھکس دنج تے چرچ کوں پورا کرتے آ اے کوکے تے تھوڑا ہئی جو حالی اُنھاں چچکا بھلا کم باقی
ہے۔ ایملین قہبے دے چوک اچ بچا تاں اُنھاں اُدھورا چرچ ڈھن اُدبچدے کم کوں لگ بکيا شام
تھی تاں کم پورا تھی بکيا۔

بادشاہ جا بکيا تاں کیا بیدے جو چرچ تیار ہے ایملین لپڑا وڈو کوکے دوا ٹھو کیندے۔ بادشاہ
کوں اے چرچ ڈیکھ تے کئی تشی نہ تھی۔ بھل اوتاں ایملین دا گانا لہا کے اوندی ڈال کوں گھنٹ اچ
ہک واری ول ناکام تھیا کھڑا ہا۔ اُون ملازمیں کوں سڈ تے ول آکھیا جو ایملین تاں اے کم وی کر
گھدے۔ بادشاہ آکھیا ہن تاں اوکوں مارن دا کئی بہانہ کانتی۔ کیوں جو اوندے کیے تاں اے کم وی
کوئی اوکھا ثابت نہیں تھیا تھا کوں اگیں توں وی دودھ مکاری آلا منصوبہ بدھٹاں پوی۔ نتاں ہن میں
ایملین دے نال نال تہاڑا اگانا وای لہاڑیاں۔

اُنھیں ول اے منصوبہ بدھا جو ایملین کوں محل دے چودھاروں دریا وداون دا حکم ڈتا وچے۔
جتھاں جہاز تر دے دے ہوون اے بادشاہ ایملین کوں سڈ تے اے نواں کم ذمہ لایا آکھیں جیکر
توں ہک رات اچ نواں چرچ بنا سکدیں ول تاں توں اے وی کر گھنٹیں بس کل سبھ کم پورا ہووے
جے نہ تھیا تاں ول جیڈا سر لہاڑیوں ایملین پہلے توں دودھ ڈکھیا راتھی تے ڈال کوں آکھیا۔ اوندی
اے حالت ڈیکھ تے ڈال آکھیا اٹلا پریشان کیوں ہیں بادشاہ ول تیکوں کئی نواں کم ڈے ڈتے۔

ایملین سارا حال اوکوں ڈتاتے آکھیں ہن تاں بچج جھلوں پرلیسی آکھیا آساں جتھاں وی جھلوں
سپاہیں کنوں نے بچ سکدے۔ اوسا کوں ہر حیلے پکڑ گھنٹیں ساڈے کوں حکم منن کن بیا کئی راہ کانتی۔
ایملین یوڈ کریندیں آکھیا میں اے کیوں کر سکداں آہا! شریف بندہ بے آسانہ تھی توں ٹکر کھاتے
سُم دنج سویلے اُنھیں سبھ کم تھی ویسی بس ایملین سُم پیا فجریں اوکوں ڈال جگایاتے آکھیں دنج سبھو کم تیار
ہے بس چن دے نیڑے ہک پہاڑی رہ گئی ہے اوکوں بھن تر وڑتے دریشی کرئی ہے۔ اے گھنٹی ہئی دنج
کم کر۔

جیڑ ہلے بادشاہ جا بکيا تاں کیا بیدے بلی جتھاں کچھ وی نہ ہا اُنھاں سمندری جہاز دے تردن تے
ایملین پہاڑی کوں سدھا کرن اچ لگا ہویا ہے بادشاہ ویرا تاں ضرور تھیا پر اے دریا جہاز سبھ کم ڈیکھ تے

تشی نہ تھیا۔ بھل ایملین کوں نہ مار سکن پاروں ہن اوکوں پہلے توں ودھیک کاوڑ ہئی۔ اُون سوچیا جو کئی کم
اچھا نہیں جیکوں اوندہ کر سکے۔ ہن کیا کر سبجے اُون ہک واری ولا آپٹے ملازمیں کوں سڈ یاتے اُنھیں نال
صلاح کیتس۔

کئی اچھا کم لھو جیکوں ایملین نہ کر سکے۔ کیوں جو اساں جو دی اوکوں آہدے سے اوکر ڈیندے
ایں پاروں میں اُون کنوں اوندی ڈال نہیں پیا گھن سکدا۔

بادشاہ دے ملازم چرک تاں نہیں بچیدے رہ گئے، تھیکو اے سوچ تے بادشاہ کنوں آئے جوٹاں
ایملین کوں کوں آکھوا اُنھاں دنج پتے نہیں جو کھاں اتے گھن کے آپتے نی کیا ایں اوتہاڑے کوں نہ بچ
سکسی، کیوں جو اے کوئی مسئلہ نہیں بلی اوکھاں ویندے تے کیا گھن آندے کیوں جوٹاں آکھ
سکسو جو تو نہ سہی جاہ تے بھیں تے نہ سہی شے گھن تے آئیں ایں طرح ٹاں اوندہ سر لہا کے اوندی
ڈال کوں اپنے قبضے کر گھنٹوں بادشاہ ہن تے تشی تھیا، بلی اے گل بچکی ہے۔

بادشاہ ایملین کوں سڈواتے آکھیا ”اُنھاں دنج پتے نہیں کھاں تے نال گھن آپتے نہیں کیا“ جیکر
توں آئن اچ ناکام رہیا تاں زندگی ہر میں۔

ایملین گھر آتے ڈال کوں سبھو حال ڈتا اوندی ڈال سوچیں دنج پتے گئی، اچھا اُنھیں بادشاہ کوں
تیکوں پکڑا وڈ دا طریقہ ڈس ڈتے ہن سا کوں سنھل کے کم کرٹا پوی اوچکا لحظہ بچیدی رہ گئی، تھیکو
پتے کوں آکھیں تیکوں ہوں پریں ساڈی ہک پراٹی ڈاڈی بڑھڑی کنوں وچٹاں پوی اوپرائی بڑھڑی
جیڑمی سپاہیں دی ماء ہے۔ اوکوں امداد منگشی پوی، جیکر اُون کئی امداد کیتی چا تاں ول تہا کوں اوندے
نال محل وچٹاں پوی۔ میں اُنھاں ہوساں ہن میں اُنھاں کوں گھن بچ سکدی۔ اوزبردستی میکوں چا
وین پرائے ڈھیر مند تاں نہ ہوی، جیکر توں ہر کم اُونوں کیتو جیویں تیکوں اوپر اٹ بڑھن ڈے ول
تاں توں میکوں بچا گھنٹیں اُون پتے کوں سفر تے روانہ کریندیں ہوئیں ہک بڑا تے دھاگا ڈتے تے
آکھن لگی اے اوکوں ڈیویں ایں نشانی نال او تیکوں سبھا ویسی جو توں مڈ پاپا ہیں ول اوندی ڈال
اوکوں دگ تے اُن کھڑایا۔

ایملین آپتے دے توں دگ روانہ تھیا تے اُنھاں بچا جتھاں فوجیں کوں پریڈ کروائی ویندی پئی ہئی
اے اُنھاں کوں ڈیڈا رہ گیا، تھیکو سپاہی پریڈ ختم کرتے ساہی کڈھن پتے گئے، ایملین اُنھیں دے
نیڑے بکيا تے آکھیں بھراوڑ تاں اُون جاہ دار ستہ چلے ہاؤ پتے نہیں کتھوں دا اے میں کیوں گھن آ

سکد اوسے پتہ نی کیڑھی شے، سپاہیں دیر تھی تے اے بھٹیا اتے ول آکھن لگے تیکوں این اوکھے کم تے کھیں لائے۔

اساں دی اتھاں آکھیا اوس بڑھدے سپاہی ہن تے اوباشے گلیندے دے ہن پتہ نہیں کیڑھی شے، اساں جلدے ہن پر نئے جلدے اساں تال آپ نے پے بول سکدے اساں تپڑی لدا لے کر سکدے۔

ایملین کچھ لحظہ سپاہیں دے نال بیٹھاتے وقت ٹر پیا، اوکھی کوہاں دا پندہ کرتے چھیکو ہک جنگل اچ اپڑیا، اوس جنگل اچ ہک ٹھکی بھیجی جیوں وچ بڑھڑی راہندی ہی کسان سپاہیں دی ماء، اوکھی دھاگے بیٹھدی اتے روندی بیٹھی ہی، اوندی کون جھک نال سہہ کرن دی جاہ اٹھیں، جواں دے نال سٹیا، ول جیوہلے اوس ایملین کون ڈٹھا تاں رڑی "توں اتھاں کیوں آئیں" ول ایملین اوکوں دھاگا ڈکھلایا تے آکھیں میکوں مپڑی ذال ایہو ڈے تے تہاڈے کولوں بھیجے۔

بڑھڑی یکدم ڈھلی پے گئی تے اوس کنوں ٹھٹھکتے، ایملین آپٹی سھو رام کہاٹی سٹائی، جواں کیوں ہنگر نال شادی کیتی کیوں اوبک قصبے اچ وچ رہے، اوس محل اچ کیوں کیوں تے کیا کم کیے، کیوں وڈا چرچ بیٹایا تے کیوں سمندری جہازیں نال دریا وھاڈ کھایا، اتے ہن کیوں بادشاہ اوکوں آکھیا وچ فلائی جاہ تیں پتہ نہیں کیڑھی جاہ تیں، اتے فلائی شے گھن آپتہ نہیں کیڑھی شے۔

بڑھن اوندی پوری گال سن تے روون دی بس کیتی تے آپ کھردیں آپتے مونہہ اچ کئی گال کہتے، وقت یقینی طور تے آچکا ہے، اتے اوکوں آکھیں ٹھیک اے مپڑ لہتر بہہ تیکوں کئی ٹکر پائی ڈیوہجے۔

ایملین روٹی کھا گھدی تاں بڑھن اوکوں ڈسایا جو ہن کیا کرتے بڑھدی اوکوں دھاگے دی ہک اٹی ڈتی تے آکھیں این دھاگے کون کھول تے وچھا چاچے تاں اے دھاگا ونچے بیا اوتاں لگا وچ اخیر ہک سمندر آویسی اتھاں بچ کے توں ہک وڈا شاہر ڈیکھیں، شاہر اچ وچ تے ہک گھر اچ رات گزاریں تے اتھاں اوس بھٹ دی اہر کریں جیندی تیکوں بول ہے، میکوں کیوں پتہ لگسی جویں اوکوں ڈیکھساں بڑھن آکھیا توں ڈیکھیں جیوہلے مراد پئے پیو ماء کنوں وادھو کہیں بے دا آکھیا منہ دے پے ہوون اوباشے ہوئی، اوشے گھن تے بادشاہ کولوں بچ وچیں بادشاہ اوشے ڈیکھ تے آکھسی اے تاں او شے نہیں جویں آکھی ہی توں آکھیں جیکر اے سہی نہیں تاں ول تاں اینکوں ختم کر ڈیوہلے توں اوکوں وچاؤں پے وچیں، اتے دریا تے گھن وچیں، ول ایندے ٹوٹے ٹوٹے کرتے اینکوں پائی اچ لوڑھ

ڈیویں ایس توں آٹھی ذال کوں اتھوں چھڑا سکسین، ول مپڑیاں، جوں سکسین، ایملین بڑھڑی نال مٹکایا، اتے دھاگے دے پنے کوں کھولیندے اتے اکو تے ٹر دا گیا، چھیکو سمندر کولوں بچ گیا، تے سمندر دے نیڑے آے لے شاہر دے اوس گھر گیا جیندے راہیں اوکوں بڑھڑی ڈسایا، گھر آلیں کولوں اتھاں رہوون دی اجازت گھدے، انھیں ایملین کون رات نکایا، جوان سم گیا تے جگر کوں اٹھیا تاں ڈٹھس پیو پتر کوں پیا آہدے بھاہا لٹن سانگے کاٹھیاں گھن آپر چھو ہر ہک نہ سنی پیو رڈ دارہ گیا، چھو ہر آکھے حالی بہوں سول ہے، حالی وڈا وقت پئے، وٹ اوکوں ماء آکھیا وچ مپڑا پچھڑا پیو دے پڈیں اچ درد ہے توں ڈس کیا اوس آپ ونچے، وچ مپڑ لہتر اے جاگن دا دیکھا ہے پر اوندے پتر مونہہ اچ کچھ الاپا تے سم پیا، آجاں او مسائیں سٹا ہا جوگی وچ کہیں شے دے تھڑکن تے وچن دی کو آئون پے گئی، ایندی کو تے چھو ہر ٹکھیں ٹکھیں اٹھیا کپڑے پاتے آپتے کم تے ٹر پیا، ایملین اوندے پچھوں ٹپ مار کے باہر گئی وچ آکھیا، ایملین اے ڈیکھن چندا ہانپلی اتھئی کیڑھی گال جو چھو ہر پیو ماء دے آکھے کنوں ودھ جیں دا آکھیا منے، اوکھا بیدے جوگی وچ ہک بند کٹے، گل اچ پاتی تے اوکوں نکلے لاڑے نال وچیندے اوباشے، اوباشے کو ہے جیندے اتے چھو ہر بچ کے باہر وں آیا یا، ایملین جوان دے اگول آکے، چچا کے اوکوں ڈٹھاے ہک بول شے ہی جیندے ڈ وچیں پاسوں چڑا لگا ہویا ہا، اٹپ یا ڈرم دا گول ہا، اوس پچھیا اینکوں کیا آہدن اوکوں ڈسایا گیا جواے ہک دول ہے۔

اے وچوں خالی ہے؟

ہا اے خالی ہے۔

ایملین دیر تھی گیا، ایملین آکھیا اے تاں میکوں ڈے چا پر اوس انکار کیتا، بس ول ایملین چپ کر تے دول وچاؤں آ لے دے پچھوں ٹر پیا، اوسارا ڈیکھو اراوندے پچھوں لگا رہ گیا، چھیکو اوجیوہلے سمن لگا تاں ایملین اودول کھس تے بچ پیا۔

اواختے تاں بھیکو ارہ گیا جتنے تاں اوندی آٹھی وستی نہ آئی، اوسہ توں پہلے آٹھی ذال کوں آکے ڈٹھا پر اوتاں گھر کاٹنا ہی، اوندے وچن دے بعد ڈ وچھے ڈٹھ بادشاہ اوس تربیت کوں لپٹے گل گھن گیا ہا، ایملین محل بچ کے بادشاہ دوستیا کیتا جو میں اتھوں آ گیاں پتہ نی کھوں تے اوشے گھن آیاں پتہ نی کیڑھی بادشاہ اوندے استیہا سن کے وڈا ڈٹا، اوکوں آکھوکل ول آوے، ایملین آکھیا بادشاہ کوں آکھو میں تہاڈی شے گھن آیاں این گالوں تاں میکوں آج تیں ہن ملنہ تاں میں آپیں اندر آ

دیسیں بادشاہ باہر آ کے پچھا بیلی توں کتھاں رہ گئیں۔

ایملین ولدا ڈتا سیں اے جاہ ڈسن کیہ ٹھیک نہیں بادشاہ آکھن لگا بیلی تاں اے کیا گھن آئے
وئے ایملین دول دوشاند ڈتی پہ بادشاہ اوند نہ ڈٹھاتے آکھیا اے اوشے تاں نہیں ایملین آکھیا اے او
شے نہیں تاں ول ایندے ٹوٹے کر ڈیندے ہیں۔ تھی سگدے انیکوں شیطان چا ونجے۔ او دول
وجیند اہو یا محل دے باہر آ گیا اوں جیویں دول وجایا بادشاہ دی ساری فوج ایملین دے پچھوں ٹر پئی
آتے اوکوں سلام کیونے آتے اوندے حکم کوں سنن واسطے تیار تھی گئے۔

بادشاہ تا کی کنوں آجی فوج کوں رڑدار یہاں آکھیں ایملین دے پچھوں نہ ونج پر انھیں سبھ
دے سبھ ایس کالھ تے کوئی دھیان نہ ڈتاتے ایملین دے پچھلگ تھی کھڑے۔

جیہڑے بادشاہ اے حال ڈٹھاتاں سوچیں بیلی ایملین کوں اوندی ذال ولا ڈیو تیجے آتے ایس گال
دا بادشاہ ایملین دوسنیا کیہ بیلی دول میکیں ڈے ونج۔

ایملین ولدا ڈتا ایویں نہیں تھی سگد امیکوں تاں اے ڈس ہے جو ایندے ٹوٹے کرتے دھاکیں
کوں دریا ایچ لوڑھ ڈیواں بس جگدی نکا ایملین دول چا دریا وڈر پیا نہیں سبھ سپاہی اوندے پچھوں
ہن اوں دریا دی کندھی تے بچ کے دول دے ٹوٹے کیہ آتے دھاکیں کوں دریا ایچ لوڑھ ڈتے
سبھ سپاہی بچ گئے ایملین آجی ذال کوں پچھوں لیند اگھر وڈر پیا ایس توں بعد بادشاہ آپ کوں سزا
دے طور تے قید کر ڈتا ایملین تے اوندی ذال نہال راہوٹ چے گئے۔

ڈاچی

او پندرنا تھ اشک
تویر شاہد محمد زئی

پی سکندر دے مسلمان جٹ باقر کوں آپٹے مال دوہلا سی نظراں نال ڈیہدیاں ہوئے ڈیکھ تے او
کاند دے گھائے وٹن نال کنڈھ لا اڈھ نندرائے حال وچ بیٹھا چودھری نندو آجی اچی گھر گھر کریندی
اواز وچ یوکیا اؤئے اؤئے کیا پیا کریندیں؟ تے اوند اچھی فٹ قد تے موٹا تازہ بیت حق کیا تے
بٹن ٹٹ و نچن دی وجہ پاروں موٹی کھڈی دے کرتے وچوں اوند اٹھلا سینہ تے مضبوط موٹڑھے
صاف ڈسن لگے۔ باقر ذری نیڑے آکھیا۔ دھوڑ دھوڑ چھیلی ڈاچی تے شری چھاں دے اوتوں ٹوٹیاں
وچ وڑیاں ڈواکھیں وچ ہک لٹلے کیہے لسک پئی تے اوں ذری کھل تے اوکوں آکھیا۔ ڈاچی پیا
ڈیہدیاں چودھری ڈاچی سوہنی تے جوان اے ڈیکھ تے بکھ پئی لہندی اے آپٹے مال دی تعریف
سنن تے چودھری نندو دی چھک کچھ گھٹ تھئی۔ ڈاچی اتھی آکھیں کیڑی؟ پر لے توں چو تھی باقر اشارہ
کریندیں آکھیا اودکاند دے ایس گھائے وٹن دی چھاں وچ اٹھ ڈاچی اٹھ بدھے پے ہن انہاں وچوں
او جوان اٹھنی اٹھنی لمبی سوہنی چنگی لکاتے پتریں تے منع پئی مریندی ہی۔ مال منڈی وچ دور
جھوں تیں دیدھنواؤہا وڈے اچے اٹھاں سوہنی ڈاچیاں کالیاں موٹیاں تازیاں منجھیاں تے گائیں
توں سوا کچھ نہ نظر داہا۔ کھوتے وی ہن پر نہ ہووٹ دے برابر زیادہ تاں اٹھ ہن۔ بہاؤ لنگر دے روہی
دے علاقے وچ قدرتی طور تے اے ڈیہر ہن اٹھ روہی دا زناور اے اوں تہرے ریتلے علاقے وچ

آؤج، رڑھ رگڑتے شمس لڈاؤن داکم ایں نال تھیندے نہ اے وقتاں وچ جڈاں کائیں ڈاؤا تے
ڈاند پندرہ پندرہ روپے وچ مل ویندے ہن جڈاں وی چنگا آٹھ پنجہ توں گھٹ نالی ملدے اتے سٹ وی
جڈاں جو علاقے وچ نہر آگئی اے تے پانی وی ایڈی تھوڑی نہیں رہی، آٹھ دی وقت گھٹ نہیں تھی، بھل
جو دومی اے چودھری دے آٹھ ڈوڈو سو توں پوٹے ترے سوتیں وکدے ہن تے بار تے مال ڈھوون
دے وی اسی سو توں گھٹ ہتھ نہ آندے ذری بیا گتے تھی باقر آکھیا، ج آہاں چودھری ایں جی
سوٹھی ڈاچی میکوں ساری منڈی وچ نہیں ڈی، تھی توں مندو واسینہ ڈوڑا تھی گیا، اے ایویں تے نہیں
تھی گئی روز دا گھا، پتر دی کرینداں۔ ہولی جی باقر پچھیا، جیسیں ایکوں؟ ”ایں کیسے تے گھن آئیاں“
مندو ذرا غشی نال آکھیا، تے وت ڈس جو سکتے دی ڈیسیں؟ باقر پچھیا مندو باقر کوں سر توں گھن تے
بیریں تیں ڈٹھاتے کھلے ہوئیں آکھیں، تیکوں چاہیدی اے توں ایندا مل ڈے سکس، میکوں
چاہیدی اے باقر وی ذرا سختی نال آکھیا، مندو بے پردہ ہی نال سر کوں ہلایا، ایں مزدوری اے اوقات جو
ابھی سوٹھی ڈاچی مل گئے۔ آکھیں تیں آپ گھنویں اے باقر دے کھیسے وچ پے ڈوڈھ سو دے
نوٹ جیویں باہروں ٹپا مارن کیسے بے چین تھی گئے ذری جوش نال اوں آکھیا، تیکوں ایندے نال کیا
کوئی گئے، تیکوں تاں آٹھی قیمت نال غرض اے توں مل ڈسا؟ مندو اوندے بٹھے کڑیاں گوڈیاں
توں چوے ہمند تے توج دے ویلے توں وی پرانے پیزا ریں کوں ڈیہدیاں ہوئے تالٹن دی غرض
نال آکھیا، وچ توں ایندا مل گھن آ، ایندا مل آٹھ دیہاں توں گھٹ کوئی، ہک لٹلے کیسے باقر دے تھکے
ٹرے بُت وچ تھی دی لہر بچ پئی، اوکوں ڈر ہا جو چودھری کھائیں اتنا مل نہ لا چھوڑے، جیڑا ایندی
اوقات توں باہر ہووے پر جڈاں اوں آپٹے مونہوں اوندے ہک سوٹ ڈسائے تاں اوندی خوشی دا
ٹکا نال نہ رہیا۔ ڈوڈھ سو تاں اوندے کولوں ہن پے جے اتنے تے چودھری نال نیا تے ڈاؤ روپے دا
اُدھار کر گھنسی، آگھ کرن تاں اوکوں آندے ہا، جلدی نال ڈوڈھ سو دے نوٹ کڈھ تے مندو دے اکوں
سٹ ڈے، آکھیں، گھن گھن ایں توں ودھہ مڈے کول ہک دھیلانیں، سٹ اکوں جیڑی مرضی، مندو نہ
چہندے ہوئے نوٹ رگٹن شروع کیسے، پر گتتری ٹکدیاں ساری اوندیاں اکھیں چمک پیاں اوں تاں
باقر کوں تالٹن کیسے مل ہک سوٹھ ڈسایا، ہئی، تاں ایں ڈاچی دے ہک سو چالھی وی ملن دی سوچ
اوندے خواب وچ نہ ہئی دل دی خوشی کوں دل وچ رکھ تے باقر تے احسان دا بار لڈیندے مندو
آکھیا، ڈاچی تے میڈی ڈوسودی اے پر تیکوں اتوں دے پیسے چھڑیندا پیاں تے اے آہدے آہدے

ڈاچی دی رسی باقر دے ہتھ ڈے ڈتوس، ہک لٹلے کیسے اوں وحشی انسان دے ہاں دے کنکرے
ہلے اے ڈاچی اوندے کول جی جانی پال پوس تے ڈوجھے دے ہتھ ڈیندے اوندے دل دا کجھ ایویں
حال تھیا جیویں دمی کوں ساہورے ٹریندے ہوئے پیو دا تھیندے آواز تے لہجے کوں نرم کرتے
آکھیں، اے ڈاچی میڈی لاڈلی اے توں وی خیال رکھیں، ایویں جیویں سوہرا، جو آترے کوں آہدیا
ہوئے میڈی دمی نازاں نال پئی ہوئی اے ڈیکھیں، ایکوں ڈکھ نہ ڈیویں، خوشی دے پراں نال
اُڈدیاں ہوئے باقر و لدی ڈتی، بے فکرہ، جان مار پلینساں، مندو نوٹ ٹیک وچ سنبھلیدے ہوئے
سکے سکھ کوں ذری تر کرن کیسے گھرے توں مٹی دا پیالہ بھریا، منڈی وچ ہر پاسے ڈھوڑ پئی اُڈدی ہئی،
شہراں دی مال منڈیاں وچ دی جھٹاں کئی عارضی تنکے لگ ویندن، تے سارا سارا ڈنڈہ چھڑکا تھیندا
راہندے اتھاں وی ڈھوڑ گھٹ نہیں ہوندی، ول ایں روہی دی منڈی وچ تاں ڈھوڑ دی شاہی ہئی، گئے
آلے دیاں گندھڑیاں تے، حلوائی دے حلوے جلیبیاں تے، چھا بڑی آلے دی ڈی تے پکڑیاں
تے، ہر جاہ ڈھوڑ ای ڈھوڑ ڈس دی ہئی، گھرے دا پانی ٹیکیاں راہیں نہر توں آیا ہئی تے منڈی تیں
آندیاں پکڑواگوں میلا تھی کیا ہئی، مندو دا خیال ہا جو تھرن تے پیسی پر سکھ سکدا پیا ہاسی، ہک گھٹ وچ
پیالہ مکا تے مندو اوکوں وی پانی پیو دا آکھیا۔ باقر آیا ہئی تے اوکوں ڈاچی تریہہ لگی ہوئی ہئی پر مٹن
اوکوں پانی پیو دی وکیل کھٹاں رات تھیوون توں پہلوں پہلوں آٹھی وستی بٹھا چہندا، ہئی، ڈاچی دی
رسی نپ تے ڈھڈ کوں جیویں چریندا ہویا اوٹر پیا، باقر دے دل وچ بہوں ڈنہاں توں ہک سوٹھی
تے جوان ڈاچی مل گھٹن دی سک ہئی، ذات دا اوکی ہئی، اوندے وڈکے کھاراں داکم کریندے ہن،
پر اوندے پیو آٹھا قدیمی پیشہ چھوڑ تے مزدوری نال آٹھا ڈھڈ بھرن دا حیلہ کیتا، باقر وی اوہو پیشہ نپ
گھدا، مزدوری اوڑیا دے کریندا ہوئے اے وی کال نہ ہئی، کم توں ہمیش جان چھڑویندا ہاتے چھڑویندا
دی کیوں تاں؟ جڈاں اوندی ذال اوکوں کھیں کم دا آکھ تے اوندو بار وڈاؤن تے اوکوں آرام ڈیوون
کیسے مجوہ ہئی، ٹیری وڈی نہ ہاسی، ہک اوہک اوندی ذال تے ہک ٹکی دمی، وت کیندے کیسے جان
مریندا، پر بے پیرے آسمان اوکوں ایں سکھ نال نہ بہوون ڈتا۔ اوکوں مندروں جگاتے آٹھی ہند دی
محسوس کرن کیسے مجبور کر ڈتا، اوکوں ڈسایا جو زندگی وچ سکھ ای نہیں، آرام ای نہیں، ڈکھ وی
ہے۔ محنت تے مشقت وی ہے، پنج سال پہلوں اوندی اوہا ذال آرام ڈیوون آلی، ہک مڈی وانگوں
دمی چھوڑ تے ایں جہان توں کوچ کر گئی، مردے ویلے آپ کوں آٹھی پھکی تے مونجھیاں اکھیں وچ بھر

تے اوں باقر کوں پارت ڈنی ”مہڈی رضیہ“ ہن چھڈے حوالے ہے اکیوں ڈکھ نہ تھیو ڈیو یوں تے
 ذال دے ہک فھرے نہیں باقر دی زندگی دا رخ موڑ ڈتا ہا۔ آہٹی حیاتی دی شریک دے مرگ توں بعد
 او آہٹی رنڈر بھین کوں اوندی وقتی توں گھن آیا ہئی تے آہٹی آلس تے ڈھل چھوڑ تے آہٹی مرگ آلی
 ذال دی چھیکو دی سبک کوں پورا کرگن ساگے جی جان نال زدہ کیا ہئی اے تھیوڑاں دی کیوں ہاجو
 آہٹی ذال دی اوں ذال دی جنیں نال او آہٹی روح دی سچائیاں نال محبت کریندا ہا۔ جیندی موت دا
 غم اوندے دل دے بے معلوم پردیاں تیں چھا گیا ہئی۔ جنیں توں بعد عمر ہوون تے دی مذہب دی
 منوکل ہوون تے وی رشتے داراں دے مجبور کرگن تے وی اوں ڈوجھی شادی نہ کیتی آہٹی اوں ذال
 دی چھیکو دی سبک کوں بھلا ڈیندا۔ اوڈنھ رات ڈاہڈی محنت کریندا ہا تاں جو آہٹی مرگ آلی ذال دی
 ایں امانت کوں آہٹی ایں گئی مصحوم جی گڈی کوں وکودنک دیاں شعیان گھنا ڈیوے چڈاں دی او
 کڈا ہیں منڈی توں ولدا“ کئی رضیہ اوندی جنگھاں نال ولہڑ ویندی تے آہٹی وڈی وڈی اکھیں
 اوندے دھوڑ بھرے منہ تے جاتے چھڈی ”ابا! مہڈی“ کیے کیا گھن آئیں؟ تاں دت اوکوں آہٹی
 جھولی وچ بلہا تے کڈا ہیں کھڈ وئیاں نال اوندی جھولی بھر ڈیندا تہاں رضیہ اوندی جھولی توں
 لاہندی تے آہٹی سینکیاں سہیلیاں کوں آہٹی مٹھائی تے کھڈ وئو ڈکھاوٹ کیے ڈھرک پوندی۔ ایہا
 گڈی داگوں دمی جڈاں اٹھ سالیں دی تھی تاں ہک ڈنھ لڈورنل آپٹے اے کوں آکھن لگی۔ ابا!
 آساں تاں ہک ڈاچی گھنوں! ابا! میکوں ڈاچی گھن ڈیسیں۔ بھولی مصحوم دمی اوکوں کیا پتہ جو او ہک
 غریب تے بھلے ننگے مزدور دی دمی ہے۔ جنیں کیے ڈاچی گھن تاں گجا اونداسوچن وی گناہ اے
 پھکی کھل دے نال باقر اوکوں جھولی چایا تے آکھیں رجوتوں تیں آپ ڈاچی ایں رضیہ نہ منی اوں
 ڈنھ مشیر مال آہٹی ڈاچی تے چڑھ تے آہٹی کئی دمی کوں اگتے بلہا اوندی وقتی وچوں کجھ مزدور لہھن
 آیا ہئی کئی رضیہ دے ننگے جے دل وچ ڈاچی تے سوار تھیو ڈی ڈاہڈی سبک ہئی تے اوں ڈنھ توں
 باقر دی رہی سہی ڈھل دی دور تھی گئی اوں رضیہ کوں تے نال ڈتا ہئی پر آپٹے دل وچ عہد کر گھدوس کہ
 بھانویں جو تھیوڑے اور رضیہ کیے ہک سوہنی ڈاچی ضرور مل گھنسی ہنڈاں ایں علاقے وچ جتھاں اوندی
 آمدن دی ادھیک مہینے سارے وچ روزانہ ترانے آنے دی ناہی ہن اتھاں اٹھ آنے لگی ہئی دور
 دور دیاں دستیاں وچ ہن او مزدوری کرگن ویندا کٹائی تے بجائی دے ڈنھناں راتیں جان مریندا
 فصل کپیندا واٹن کڈھیندا ڈھیریاں وچ داٹے بھرندا پیلیاں بنزیندا زراں کریندا انہاں ڈنھناں

اوکوں بچ توں ڈاہ آنے تیں روزانہ مزدوری مل ویندی جڈاں کوئی کم نہ ہوند تاں سویر نال اٹھ کوہ دی
 منزل مار تے منڈی وچ منجدا تے اٹھ ڈاہ آنے دی ڈیہاڑی اوکوں جیویں جنون تھی گیا ہئی بھین
 آہڈی باقر ہن توں تاں بالکل بدل گیا ایں پہلوں تاں تیں کڈا ہیں اتنی محنت نہ کیتی ہئی باقر کھل تے
 آہڈا اوی توں چندی ایں میں ساری عمراں ہو تھرا بیٹھا رہاں بھین آہڈی کما بہوں دا تاں میں نہیں
 آہڈی پر صحت کوونجا تے دھن کٹھا کرگن دی صلاح وی نہیں ڈے سگدی اٹکھے ویلے باقر دے سامنے
 اوندی مرگ آلی ذال دی فوٹو چھکچھک ویندی اوندی چھیکو دی سبک اوندے کنیں کوکن لگدی تے او
 ویہڑے وچ کھینڈ دی رضیہ تے ہک پیار دی دید بھنوا تے ہوٹھاں تے ہک ڈکھ بھری مسکار گھنا تے
 اوندے ہتھ ہئی تے اوسر کاری کھالے دی کئی کئی ٹریا ویندا ہا۔ شام دا ویلہ ہئی تے چھاوہ پڈ دے بھدے
 کنڑاویں دھرتی کوں سونے دا چھیکو دی دان پے ڈیندے ہن ہوا وچ کجھ خنکی آگئی ہئی تے کھائیں
 دور رڑھیں وچ ٹیڑی ”مہیوں مہیوں“ کرتے اڈوی پئی ہئی باقر دیاں سوچاں وچ ماضی دے سارے
 واقعے ہک ہک کرتے آندے پے ہن ایڈوں اوڈوں کوئی جٹ آپٹے اٹھ تے سوار جیویں نجد اپندا
 نکل ویندا تے کھائیں کھائیں جٹاں دے چھو ہر چھکڑیاں تے رکھے ہوئے گھاء دے گٹھے تے بیٹھے
 ڈانداں کوں پنگر ڈیندے کنیں لوک گاؤں دا ہک اڈھ بند گاندے یا پھکڑے دے پچھوں بدھے
 ہوئے نموشی نال ٹردے ہوئے اٹھاں دیاں بوتھیاں نال کھینڈ دے آندے ہن باقر جیویں خواب توں
 جاگ تے مغرب دوپڈ دے ہوئے بھ کوں ڈٹھا تے دت سامنے ویرانے تے دید بھنوائی اوندی وقتی
 اجاں بہوں دور ہئی اوں خوش تھی پچاں ڈٹھا تے چپ چاپ ٹری آمدی ڈاچی کوں پنگر ڈے تے اویا
 دی تیزی نال ٹرن لگا جو کھائیں اوندے وچ توں پہلوں رضیہ سم نہ وئے مشیر مال دی حویلی ڈسٹ
 لگی ہئی اتھوں اوندی وقتی نیزے ہئی۔ بس ڈاہ کوہ باقر دی چال مٹھی تھی تے اوندے نال ای تصویر دی
 دیوی آہٹی رنگ برنگی کوچی نال اوندے دماغ دے کورے کاغذ تے وکودنک دیاں تصویریاں بناوٹ
 لگی۔ باقر ڈٹھا جو اوندے گھر منجداں ای کئی رضیہ خوشی نال نجدیاں ہوئے اوندی جنگھاں نال ولہڑ گئی
 اے تے وٹ ڈاچی کوں ڈیکھ کراہیں اوندیاں وڈیاں وڈیاں اکھیں حیرت تے خشکی نال بھرتج گیاں
 ہن وٹ اوں ڈٹھا اور رضیہ کوں آپٹے نال بلہا تے سرکاری کھالے دی کئی کئی ڈاچی کوں بھجائی ویندے
 شام دا ویلہ اے مست ٹھڈڑی ہوا چل دی پئی اے تے کھائیں کھائیں کئی ڈوڈرکاں وڈے وڈے
 پرکھنڈ آہٹی بھدی آواز وچ کاں کاں کریندا اتوں اوڈ داویندے۔ رضیہ دی خوشی ماندی سماندی نہیں

پئی اوچیویں ہوائی جہاز وچ اڈدی ویندی اے وُت اوندے سامنے آیا جو اورضیہ دے نال بہاولنگر دی منڈی وچ کھڑا اے کئی رضیہ حریان اے ہر پاسے دائیں دیاں ڈھیریاں اٹ گنت چھکڑیاں حیرت محل وچ گم کر ڈیون آلیاں او بے شمار شعیان ڈیہدی پئی اے ہک دکان تے گراموفون وچدا پئے نکڑ دے اُون ڈبے وچوں کیوں گانوں نکلد ائے کون ایں وچ لگ تے گاند ائے اے سھوگا لھیں رضیہ دی سمجھ وچ نہ آئیاں تے اے سھ کجھ چائٹ داشوق اے حیدر اوندی اکھیاں وچ صاف ڈسدا پئے اٹھی سوچیں دی دنیا وچ گم اوکاٹ کولوں لکھیا ویندا ہوا چوٹ چیت خیال آ یوں اوکھڑتیا تے وٹ کاٹ وچ بہہ گیا مشیر مال دی کاٹ وی کوئی وڈی وُتی نہ ہئی۔ ایڈے دیاں ساریاں وستیاں ایویں ہن ڈھیر تھئے تاں تیرہ 30 چھپر تھی گئے کڑیاں دی چھت دایا پکی سلہاں دامکان وی ایں علا تے وچ نہ ہئی باقر دی کاٹ وچ وی بندرہ گھر ہن گھر کتھاں کانیاں دیاں جھگیاں ہن مشیر مال دی کاٹ دی اٹھئی ویہہ بچی جھگیاں دی وُتی ہئی صرف مشیر مال دامکان کچیاں سلہاں نال بٹیا ہا پر چھت اوندی وی کانیاں دی ہئی ناک و رکھان دی جھگی دے سامنے اوکھڑتیا منڈی وچٹوں پہلوں او ایندے کول ڈاچی دا گدرا کاٹھی بٹن کیے ڈے گیا ہئی اوکوں خیال آیا جو رضیہ ڈاچی تے چڑھن دی ضد کیتی تاں او اوکوں کیوں ٹلیسی ایں سوچ نال او پھتے ول آیا ہا اُون ناک کول ہک ڈوٹھکلاں ماریاں اندروں شیت اوندی ذال وُلدی ڈتی۔ گھر وچ کوئی منڈی گیا ہوئے باقر دی اڈھی خشی ویندی رہی اوکیا کرے؟ اے نہ سوچ سکیا ناک جیکر منڈی گیا ہوئے تاں گدا مٹی سواہٹا گیا ہوی۔ پر اُون وُت سوچا شیت بٹا تے رکھ گیا ہوئے اُون وُت ہکل ڈتی میں ڈاچی دا پلاٹ ہوا وُل دا آکھ گیا ہم وُلدی ملیوس ساکوں نہیں پئے باقر دی ساری خشی ویندی رہی پلاٹ بغیر اوڈاچی گھن تے کیوں ونجے۔ ناک ہوندا تاں اوند پلاٹ بھانویں جو نہ بٹیا ہووے ہا کوئی ڈو جھای اُون توں منگ تے گھن ویندا ایں سوچ دے آندے ای اُون سوچیا چنگا مشیر مال توں منگ گھنند اوندے کول تاں اتلے اٹھ ہوندا کوئی نہ کوئی پراٹا پلاٹ دی ہوی۔ حالی اُون نال کم نور گھنساں بٹاں تیں ناک پلاٹ بٹا گھنسی اے سوچ تے اڈ مشیر مال دے گھر دوڑ پیا۔ اٹھی ملازمت دے دور وچ مشیر مال صاحب نیں بہوں دھن جوڑ گھدا ہئی تے جڈاں ایڈے نہر تھکتی تاں او اپنے اثر و رسوخ نال ریاست دی زمین وچوں کوڈیاں دے بھاء کئی مربے زمینہ لھیت گھدی ہئی ہن ریاست تھی تے اتھاہیں آتے رہ پیا ہئی کجھ مزارے دی رکھے ہوئے ہن آمدن چوکی ہئی تے مزے نال گزریندا پیا ہئی اپنے دیرے تے ہک

تخت تے بیٹھا حقہ پیا پیندا ہئی سرتے چٹا صاف گل وچ چٹی قمیض اُون تے چٹی گڈی تے چیل وچ کھیر داگوں چٹی دھوتی دھوڑ بھرے باقر کول ڈاچی دی رسی نپ آندا دیکھ تے چھپوس سٹا باقر کتھوں آندا پئیں؟ باقر نو تے سلام کریندیں ہوئے آکھیا ”منڈی توں آندا پیاں گودا“ اے ڈاچی کیندی اے؟ میڈی اے گودا! ہنٹریں منڈیوں گھن آئیاں مشیر مال ڈاچی دو ہک دید بھنوائی او آپ بہوں دیر توں ہک سوہٹی ڈاچی اٹھی سواری کیے گھنراں چنند اہئی اوندے کول ڈاچی تاں ہئی پر پچھلے سال اوکوں سمیک تھی گیا ہا بھانویں جونیل وغیرہ ڈیون نال اوندار وگ تاں دور تھی گیا ہئی پر اوندی چال وچ اوستی اونچ نہ رہی اے ڈاچی اوندی اکھیں کول بھاگئی کیا گھٹیا وجود تے مناسب ہتھ پیر ہن کیا چنرا تے بھورا بھورا رنگ اے کیا لکدی لکدی گئی اے؟ آکھیں چنگا! میں توں اٹھ دیسے گھن چا میکوں ہک ڈاچی دی لوڑ اے ڈاھ پیڈی محنت دے باقر پھکی کھل کھل دیں آکھیا اجاں تاں میڈا چاہ دی پورانی تھیا مشیر مال اٹھ تے ڈاچی دی گئی تے ہتھ پیر لگا واہ کیا اصل زناور اے بظاہر آکھوس چنگا! بچ بے گھن گھنیں تے وٹ بلی کول ہکل ماریوس نورا اوندے نورا بلی نوہرے وچ بیٹھا چھپن کیے پٹھے پیا کتریندا ہا گنداسہ ہتھ وچ گھدے ہوئے بھجدا آیا مشیر مال آکھیا۔ اے ڈاچی گھن تے بدھ چھوڑ ہک سوہینڈ وچ ڈسا کئی اے نورے حریان کھڑے باقر دے ہتھوں رسی گھن گھدی تے سرتوں گھن پیراں تیں ہک دید ڈاچی تے بھنوائی تے آکھوس ڈاھڈا زناور اے تے اے آکھ تے نوہرے دے پاسے فریٹا پٹاں مشیر مال ٹیک وچوں سٹھ روپے کڈھے تے باقر دے ہتھیں ڈیندے ہوئے کھل تے آکھوس اجاں اے رکھ باقی ہک ڈوہینیاں تیں ڈے ڈیاں تھی سگدے جو پیڈے ستیوں پہلوں آونجن تے بغیر کوئی جواب سٹے اونورے دوڑ پیا نورا وٹ گھا کترن لگ پیا ہا دوروں آواز ڈے تے آکھوس منجھ دا چارہ رھون ڈے پہلوں ڈاچی کیے گورائے دانیرا کرسٹ بھنگی معلوم تھیدی اے کرشن کش دا چندر اجاں ناہی ابھریا۔ سنج وچ چارے پاسے گھیرد ہئی سرتے ہک ڈوتارے جھاتیاں پنے پیندے ہن تے بول تے اوکا نہ دے وُل وُلے کالے داغ لکدے پے ہن سٹھ روپے دے نوٹ تھیں پاپنے گھرتوں ذری چندہ تے ہک جھت دی اوڈھر بیٹھا باقر ذری ذری بلندے منجھدے سوچھے دیاں کنواں کول ڈہدا بیٹھا ہئی جھڑیاں کانیاں توں جھن جھن تے اوندے گھر دے ویڑے پیاں آندیاں ہن او جانور دا ہوا جو رضیہ جاگدی پئی ہوی اوندی تاگھ وچ ہوی تے اداے پیا پیچند ابا جو سوجھلا منگ ونجے رضیہ سم پووے تاں او چپ چچتا گھر پوے۔

منہ

انجم لاشاری

ذری میڈ و منہ کرتے بہوتے کن ڈے تے سٹو آج میں ٹسا ڈی ملاقات منہ نال کراوٹی چہند اں
جیا جیا ایہو منہ حیدرے نال ٹساں آساں بولیندے ہیں، کھاندے ہیں پیندے ہیں، آتے بجنیندے
ہیں، اُونویں تاں ہر جانور دامنہ ہوندے، دکان دامنہ ہوندے، مکان دامنہ ہوندے، ڈیڈی دامنہ ہوندے
نکے پھوڑے دامنہ ہوندے یعنی تقریباً ہر شے دامنہ ہوندے پر میڈ موضوع صرف تے صرف بندے
دامنہ ہے حیدرے اندر لے پاسوں ہک زبان آتے ہتری ڈند ہوندن آتے باہروں چھڑے ڈوں ہوٹھ
ہوندن، ایں منہ دیاں کئی قصاں ہوندن، سوہٹا منہ، کوچھا منہ، آلاواں منہ، سدھا منہ، چبا، کالا چٹا یا قوت
سانولا منہ وغیرہ آتے وغیرہ۔

لوک کئی قصاں دے منہ دے مالک ہوندن، کہیں دامنہ کھلٹا ہوندے کہیں داڑوٹا۔ کئی منہ دے
مٹھے ہوندن، کئی منہ دے گراڑے، کئی منہ دے میسے، کئی منہ دے کولے آتے کچھ منہ ماریے۔ جیا منہ
ماریے، اے منہ ماریے لوک منہ زوروی ڈاڈھے تھیندن، میڈے ہک یار قصہ سٹایا جو ہک واری آساں
رحیم یار خان وچٹا ہا، میڈے نال میڈا ہک سنگتی وی ہا، منہ اندھا رہے گھروں نکلتے آڈے تے ونج

لارمی وٹھو سے ڈرا نیور منہ کڑھائی بیٹھا ہا، اللہ جالے منہ دا کولا ہاتے گھروں گھاس پھاتے آیا ہا اُونویں
منہ ماریا ہا، لارمی کچھ ٹوٹے توڑیں گئی تے پچھوں ساندھوڑا ند ہارن وچن لگ پیا ہی لارمی دا ڈرا نیور
اگوں نکلتن چاہندا ہا۔ اووی کئی منہ زور بندہ ہا پر ساڈا ڈرا نیور وی شیت منہ توڑیں بھریا بیٹھا ہا، دری
اچوں منہ کڈھ تے پچھلی لارمی کوں ڈٹھس تے دل ایکسیلیئر تے پیر دا زور ودھاؤتس، سواریاں کنہن جو
اجھوٹکرتھن تے ارمان ایں گالھ دا ڈھیر ہا جو اتھاں رستے اچ مرگیو سے تاں منہ ڈیکھن ای کئی نہ آسکسی،
تے اے وی پتہ نہ ہا جو منہ دی سنجائ وی راہسی یا کائناں، ناگ دے منہ اچ ڈڈا آلا ترہا، لارمی اچ
بیٹھے ہیں تاں مرٹ دا بھو تلے ٹپ ماروں تاں منہ سامھیں موت اے لکھ آکھو سے، جو استاد جی ارستہ
ڈیوچا آتے گاڈی کچھ مٹھی چلاؤ نہ تاں آساں تلے لہندے سے، پراو جالدا ہا جو ساڈی گالھ اُون گڈر دی
مثال اے جیڑھا کھو اچ ونج پیا ہاتے کچھ کھو تے آٹوں آلے لوکاں کوں آدھا ہا جو میکوں کڈھیندے
دے تاں چنگاں نہ تاں میں کہیں وار منہ کرینداں، پر قوت وی منہ دامٹھا تھی تے آلاٹا ”میں ہاں ہولانہ
کروتا کوں ایویں نیساں جیویں من اچ زبان ہووے، اچن او ایہو کچھ اکھیند اجو سڑک دے نال دگ
تے فُردا ہک گڈاں اچن چیت لارمی دے سامھے سڑک تے چڑھ آیا، ہک زوردار جھٹکا لگا تے میڈا
منہ اگلی سیٹ دی کنڈ نال پھاہ ونج تھیا۔ تے وت منہ اچوں رت آگئی، اگلے ڈوں ڈند شہید تھی گئے ہن
تے جھ وی زخمی تھی گئی ہی۔ میں منہ پھوک تے آکھیا، ہاں سیکھ ایویں نیسو! تاں اُون کل تے ولدا
ڈتا۔ ٹساں اپنا منہ سنبھال بہوناں، ٹساں تاں لکھیے پڑھیے لکدے وے، آساں لارمی اچ ہیں ساگوں
پہلے لکھوار کیجے جو سواری اٹھی مڈی دی راکھی آپ کرے، میکوں بی کاوڑ لگ گئی، میں اٹھی تے آکھیا، دو
میاں، منہ سنبھال تے گالھ کر، تاں اوہتوں منہ چڑاؤں لگ پیا، میں شیت کچھ بیا بولاں ہا پر میڈے سنگتی
میڈے منہ تے ہتھ چاڈتا۔ وت ہن میں اپنے منہ تے ٹٹن دے سوا کیا کر سگدا، ہم بس منہ پھیر تے
بہرہ تھیم، ڈاڈھے لوکاں دے منہ لکھن اُونویں دی چنگاں کاٹی ہوندا، اچھے موقعیاں تے منہ رکھٹا
پوندے۔ بلکہ منہ بدھا پوندے نہ ٹسا کوں سدھ ہے جو ڈاڈھے دے پرنا لے دامنہ پٹنے دی کندھ ڈو
ہوندے۔ ٹسا کوں اعتباری آندا، جیکر ٹساں غریب او تاں آپٹے پاڑے دے کہیں امیر بندے دے
منہ آڈیکھو۔ اوندے منہ تے کئی سچ کوڑ آکھ ڈکھاؤ۔ ڈو جھے ڈنھ یا تاں کئی اچھی لیک لگی پئی ہوئی جو
لوکاں کتوں منہ لکائی وے ہو سو یا قوت جیل دامنہ ڈیکھٹا پوی۔ اے منہ مہا بے آلے لوک ہوندن،
ٹساڈے گواہاں دے منہ بند کر سگدن تے انہاں لوکاں کوں وی اپنا گواہٹا سگدن، جیڑھے موٹے

تے موجودی نہ ہوں اے گواہ لوک دی تاں منہ ڈیکھ تے نکا اکیندن، جتھوں منہ مٹھا تھیون دی امید ہووے بیان ہوندے حق اچ۔ انہاں دا ورتارا اصولوں روایتی ذالیں دے ورتارے وانگوں ہوندے او جیویں وڈے آکھ گین جو ما منہ ڈوڈیکھدی اے تے ذال کھیسے ڈو۔ ویسے اے روایت ہے پرائے وقتاں دی نہ تاں اُجکل ایں کانتی تھیندا۔ میں آہنی ذال کنوں ساہ پینداں، شام کوں گھر ولاں تاں اکھیں اچ اکھیں پوڑ تے آدھی اے سارا ڈینھ سنگت ساتھ اچ گزار ڈیندے وے تے جیلھے بلکھ اختا کریندی اے منہ چا تے گھر ڈوڈ پوندے وے میں ہک ہک دے منہ ڈوڈیکھدی ہاں کھڑی جو کوں بھاجی کیجے سودا آٹن ڈیوے، منہ بھلا اکھیں کھیسے دے نال تاں نی ہونداں تے او شادی میڈا تاں کیا بیاں دے وی منہ ڈوڈیکھدی اے کھڑی، کتنے افسوس دی گالھ اے سیالے آدھن جو اللہ کہیں دے منہ ڈوڈ کھاوے پر انہاں وسیب دے سیائیاں دی وی سمجھ نہیں آندی، ہک پاسوں اے گالھ تے بے پاسوں کہیں دے منہ ڈوڈیکھن تاں اتنا مہانگا بیٹا چھوڑیندن جو بے تائیں منہ ڈکھائی دی فیس گھٹ توں گھٹ ہک سوہک روپے نہ ڈیوے تے منہ فی نظر وا۔ پر کیا کرے سبب اچ رجنے تاں سیائیاں دیاں گالھیں کوں صحیح منٹا پوی۔ آخر انہاں دے عمراں دے تجربے وی تاں کجھ ہوندن۔ اے مہانگے منہ وی بھانویں ڈاڈھے مہانگے پوندے ہن پر اے ٹساں منہ پھیر کیوں گھدے۔ اچھا چھوڑو آپاں ول منہ دیاں گالھیں کریندے ہیں، ناں سیں! اے منہ کئی طرح استعمال تھیندے منہ لکایا ونج سکدے۔ چبا کیتا ونج سکدے۔ منہ کڈھیا، ہندے منہ رکھیا ویندے چا تا ویندے، کیتا ویندے، سنبھالیا ویندے، موڑیا ویندے، بھریا ویندے، کچھیا ویندے، حتی کہ چوری دی کیتا ویندے، ہا سیں! جیویں لوک کم دے چور ہوندن، مڈی دے چور ہوندن، مال ڈھگی دے چور ہوندن، ایویں کجھ لوک منہ دے وی چور ہوندن، کہیں دی شکل ڈیکھ تے اپنے منہ تے کجھ مسالے ایں طرح ملیندن جو ساگی اداہ شکل وٹا گھندن، پر اے منہ دی چوری دنیا دی عجیب چوری ہوندی اے جو چور دا مطلب وی پورا آتے منہ آہنی اصل جاہ تے وی موجود گھائے دا پتہ اوں ویلے لگدے جیلھے منہ دے چور دے بدلے منہ دا سادھ کہیں پھسورڈی اچ پھس کھڑ دے۔ ہا سیں! اے اُوہ منہ ہے جیکوں لوک سارا سمورا کھول کراہیں دی آدھن، ”بس بس ساڈا منہ نہ کھلو او۔“

شاعر

انشائیہ (عبدالباسط بھٹی)

شاعر حضرت اللہ دے خاص بندے ہوندن، اے لوک ہر ملک، ہر وسیب تے ہر جاہ تے پاتے ویندن، اُونویں تاں شاعر ساڈے جہاڈے اچوں ہوندن، ساڈے جہاڈے وانگوں ہوندن، پر عمل سوچ سمجھ تے فکراچ ساڈے جہاڈے کنوں اتر متکدن، جیڑھی گالھ ساڈے و ہم اچ نی ہونداں انھاں دے خیال اچ ہونداں اے شاعر قوم دی اکھ ہوندے، اکھ وی او جو جیڑھی نیڑے پرے ڈیکھے، گھوڑے راز ڈساوے، وس وسیب دے قصے لکھے، ڈکھ سکھ سناوے، بے عشق تے محبت آلے پاسے آوے، محبوب دی گالھ کرے تاں سارا نین نقشہ چاچکے، یار دے ونگرے والاں کنوں گھن، منہ مٹھا، پتلی چیل، قد، نور، ناز، نہورے، ناز، نفیس انگلیں، انگلیں اچ مند ریاں چھلے، غزالی اکھیں، گلہاں، گلہاں اچ چنگھ، زخماں، زخماں تے کالا تل، بچتی، بچتی داسا، سارا انگ، انگ دا ذکر چاٹا وے۔

شاعر لوک آپو والے مزاج دے مالک ہوندن کوئی تاں چپ دے چپ اللہ لوک، کئی ول گالھیں دے گھوڑ، کئی منہ دے مٹھے نسری، کجھ کھورے تے چڑاک، بے تہاں کہیں شاعر دی جوانی جوش جذبہ تے کرنٹ ڈیکھٹا ہووے تاں ہک مشاعرہ چا کراؤ، چار آنے ای وٹھو، رونق میلہ ای لاؤ، یا ول کوئی منت موٹی چا منو، چا گا چا بلہاؤ، چار دیگیاں چا مرو، ڈو چار شاعر اں کوں کاٹھ چا ڈیو، یا ای کجھ تاں ڈاہ پندھراں تاں سنی سنائی تے آپون، ہک دفعہ آساں وی استعجاں مشاعرہ ڈٹھا، ہستی دا مشاعرہ ہا، امباں

دی چھاں تلے کھڑے بسترے ویچھے پئے ہن، ہک پاسوں ساوی پئی رگڑیجے، بے پاسوں سوٹے لگدے پئے ہون، دیگاں چڑھیاں کھڑیاں ہون وستی دے، بھٹی بھٹی بال شاعراں کوں ولا چاڑھی کھڑے ہون، حیرانگی نال ڈہدے کھڑے ہون جیویں شاعر نہ ہون نہ ہون، اچھو تماشہ ڈیکھسن، خیر ول تھیا وی ایویں، مشاعرہ شروع تھیا، سارے حضرات سٹیج تے کھٹے تھے۔ دھانتے دھنوائے پٹے جویے، قلیل پھلیل دے ہلے ہون، اگوں اگوں وڈو ڈیرے پچھوں پچھوں چیلے چانے بسم اللہ پڑھ مشاعرہ شروع تھیا شاعر اں او حال کیتا جو اللہ دی امان ہک شاعر تاں او کم ڈکھایا جو تو باں تو باں زور لا شعر جو پڑھے گردن دیاں رگاں پھٹک جیج، منہ اچوں جھکی دے، ہک شعر پڑھ بے تے بھنوائی مارے تے آکھے عرض کیتے، عرض کریندے کریندے جوان دے پتر ڈوں چار ڈوہڑے سٹیج چھ رباعیاں نوں ڈاھ غزلان یا رھاں بارھاں نظماں سٹواڈتیاں۔ باقی دے شاعر پریشان خلقت حیران شاعر تاں ایں گالھ کوں روون جو اے تاں پڑھ گیا، آساں رل گیوے۔ خلقت ایں گالھ حیران جو اے بندہ کیا ہے۔ اخیر مجھے اچوں ہک عینگر اٹھیا ونج تے پیریں پئے گیا، سوہٹا رحم کرو، تہا ڈاپرو گرام ول کڈا ہن نو، بلکہ کریسوں اپنی گرمی مار گھٹائے، شاعر کھ تے حسرت بھری نگاہ بھنوائی، مونڈھے اے تے رکھے فریدی رومال کوں چھٹکھیس، ول ڈیڈھے کوں سنبھالیں تے سٹیج سیکرٹری کوں کوڑھیاں اکھیں ڈہدا، سٹیج توں تلے لہہ گیا۔ لوکاں سکھ داساہ گھدا پر ہووے مشاعرہ تے شاعر سکھ داساہ گھٹن ڈیوے اے تاں تھی نی سکدا۔ پڑسنبھال ڈو جھے شاعر کوں پڑتے آنو، دی دعوت ڈتی، جوان پیرا تے پیر رکھیندا، اکڑیندا، ڈھلک ڈھلک سٹیج تے آیا آنو، سیتی استادوے گوڈے کوں ہتھ لالیں، کلام پڑھن دی اجازت گھٹس، ول وڈی تھتھ نال صاحب صدر تے سہمان خصوصی دوڈھس، ابتدائی کلمات عرض کیتو، نس، ول ہو لے ہو لے پاسے آ لے کیسے اچوں بیاض کڈھیس۔ بیاض کڈھ ورتے پھر ویوس، ورتیاں اچ انگل ڈے ہتھ پچھوں تے گھن گیا۔ ول سر چاسا معین کوں ڈھس تے مطلع پڑھیس مطلع زور دار ہا۔ واہ واہ داینہ دس پیا، داد ملن دی دیر ہی شاعر اٹھا ہیں بدلایا گیا، شعر مکمل کریندے کریندے سر دی ٹوپی لہا، کھارک مار لیں، ڈو جھے شعر نے گروان پھاڑ ڈوں ٹوٹے چاکیتس، تریکھے شعر تے جوان داساہ چڑھ گیا، شوکیا، پھوکیا تے زڑیا لوک ڈر گئے، اللہ خیر کرے، ایں توں پہلے جو شاعر پیا شعر پڑھدا ہا غزل مکمل کریندا، گالھ لہڑ کریندی معاملہ اگوں تے دودھدا، بت دے ڈو جھے پڑے لہندے سٹیج سیکرٹری ہمت کر سٹیج توں لہایا، اتھیں جذباتی شاعر اں واسطے پڑھیشہ موکلا ہوئے، عوام پرو بھری بہہ تے بندہ

شاعر کوں ڈوں واگا کرتے سٹیج تے گھن آوے تے آپ ہک پاسے ہٹ ونجے۔ شاعر جاٹے تے سٹیج آتے بیٹھے معززین جانن۔

مشاعرہ پڑھن ای وڈا شکر ہے، جتھاں شاعر اں کوں اے بیت ہے، او ایں تاڑا راج رہے ویدن جو مشاعرہ کتھ ہے تے کڈاں اے، انتظامیہ کانڈھا بھیج ڈاتا تاں واہ واہ مناں آں کانڈھیاں کھک تھیا۔ واہ بھائی خان واہ! ایویں گاکھیں ہونن نہ کانڈھا، ٹھپے وئے نہ اشتہار راج ناں ڈتے وئے، اے تاں میں اپنا پروگرام سمجھ تے آ گیاں پرٹساں چنگی نی کیتی، واہ سکیں واہ۔ شاعر اں دے پڑھن دا انداز وی آپو وٹا تے نرالا ہوندے، کوئی تاں سٹیج تے آکے شوکدن پھوکدن تے لڑدن، کوئی ول شودے، اتھیں ہوندن جو منہ اچ من من کریندن، اے پتہ نی لگدا جو شعر پڑھدا کھڑے یار وندا کھڑے، کوئی بھراول اتھیں ہوندن جو کن تے ہتھ رکھ منہ اتوں تے کر، ترنم اچ پڑھدن آلاول ایں سوہٹا ہوندے جو سر دا پتہ لگدے نہ روڑا، بعض ول اتھیں بادشاہ ہوندن جو ہک مصرعہ پڑھ شعر پھل ویدن ول اگوں پچھوں ہتھ مریندن خری کریندن، عینک اے تے تھیندی ہے کجھ حضرات تاں شعر پڑھن دے نال نال جھمر دی کھیندن، کجھ ول اتھیں نانگاں کھادے ہوندن جو شعر پڑھ سٹیج تے ڈورے دی مریندن تے ڈاکس کوں نکال دی۔

شاعر حضرات تھلے رکھن اچ وی کمال کریندن، آلو حال دے تھلے رکھی وڈے ہوندن، تھلے ول ایں ہوندے جو نہ شکل نال رلدے نہ عمل نال، تھلے ہوئی پر نور پر جوان دیاں اکھیں اچ گجیاں تے منہ تے بارھاں وجے کھڑے ہون، ہک دفعہ ہک شاعر صاحب نال ملاقات تھئی، جوان اپنا تعارف کرویندے ہوئے آکھیا، بھئی صاحب! فقیر کوں اللہ ڈتا کمزور آبدن، جوان دا تھلے سٹیج میڈی پھرک نکل گئی، کمزور صاحب دی ہائی ہئی کوئی ڈوں ڈی ہی من دی تے ڈھڈھ ہاڈھول داگوں، میں ہتھ بدھ عرض کیتی سوہٹا اپنا تھلے بدلا دیا وزن گھٹا، جوان کھل تے ولدی ڈتی۔ سوہٹا! استاد دار کھیا ناں اے میں آپ کیویں بدلا سکداں۔

ساڈے وسیب دے اکثر شاعر آپ وزن دار ہوندن پر کلام بے وزن ہوندے نیں، کجھ ول اتھیں وی ہوندن جیڑھے نہ آپ وزن اچ ہوندن نہ کلام وزن اچ ہوندے نیں، ردیف تے کافیل ونجے ول ڈاڈھے ہن زمین آسمان تے کلا بے ملا ڈیون، دگ دگ جیویں گل کئی چلی کھڑی ہووے، مثلاً ایں جو ہک کافی لکھسی تاں سارے کافیاں لکھسن، ہک ڈوہڑہ آکھسی تاں سارے ڈوہڑے آکھسن، ہک دا

تخلص جو ”ڈ“ نال ہوئی ول سارے وال آلے ہوسن جیویں دلبر دلسوز دل مست دلیگر دلیشوق دلساز دم مست دم دور۔

شاعر حضرات چور دی ہوندن پر چوری لفظاں دی حرفاں دی مصرعیاں دی یا شعراں دی کریندن کجھ حضرات چھڑا خیالی چوری کریندن تے کجھ ہک ادھ مصرعہ یا ہک ڈول شعر بعض حضرات تاں آنکھیں بہا دے ہوندن جوڈ و جھیاں دا پورا پورا کلام آپنے نال تے تخلص نال پڑھ ڈیندن دا دگھن ویل اگاڑ چپ کر سٹیج توں تلے لہہ ویندن۔

شاعر حضرات آہن دوسوں سامعین نال تھوڑی نی کریندے پر بعض دفعہ سامعین وی وڈے حضرت ہوندن دادوی جاتے وڈے مریندن اوختر کریندن جواللہاں جالے۔

شاعر لوک حساس وی بہوں ہوندن خار باز وی ڈاڈھے تھیندن بہوں گھٹ آنکھیں ہوندن جیڑھے آہن علاوہ ڈوجھے کول وی شاعر تسلیم کریندن کئی کئی گالھ تے رسیاں چا پھلاوٹا۔ منہ چا سجاوٹا۔ رُس رُس بیٹا۔ ہک جامشاعرے اُتے گیو سے مشاعرہ منک چک گیا، خلقت ہرڑ ہوتھی گئی۔ میزبان، مہمان، شعراں دی جیڑھی خدمت داری کیتی مقام مرتبے موجب ”زادہ“ دی دو تونیں ہک شاعر نال اُنھاں دا دل آلا شاگرد وی ہا سیں آکھیا میڈے شاگرد کول موکھو میزبان عرض کیتی سوہٹا پہلے آکھو ہائیں تاں منک چک بیٹھوں ایہا گالھ کرن دی دیر ہی شاعر اُتھاہیں بدلایا گیا، آنکھیں جے میڈے شاگرد کول بہوے موکھیندے تاں میں ہئیں گاڈی تلے سر ڈینداں اللہ اللہ کروا دھار پارا چا جان چھڑا یونیں متاں پلایا پوشیا شاعر ہتھوں ویندا ہا۔

پڑسنجھال تے شعراں دی آپت اچ کڈاہیں فی بیڈی، سٹیج سیکرٹری دا کم ہے سٹیج سنبھالے حصے رسدی ہر کہیں کول پڑھاوے اکثر شاعر حضرت حصے رسدی پڑھن دے عادی کانتی ہوندے جیڑھا ہک داری سٹیج تے آونجے اوسکھدے میں کلبھا کافی آں ہیں ساگوں پڑسنجھال پچھوں نال رل کھڑ دے کہیں ویلے شاعر دی کھری کول پیر ویندے کہیں ویلے چولے دا پاند چھک الویندے کہیں ویلے چٹ لکھ جتھ اچ ڈیندے پر شاعر ہراواں ای فی کریندا سٹیج سیکرٹری کول روک پچھوں تے ہٹا چھوڑیندن ایں طرحاں کہیں عذابیں ہک شاعر کول جان ونجھدی اے شاعر سٹیج تاں چھوڑ ویندے پر پڑسنجھال کول ایویں کوڑھیاں آنکھیں ڈیہدا ویندا ہوندے جوا چھاپتر چپڈے نال تاں میں نر گھنساں۔

بعض شاعرین کول آہنی مشہوری دا ڈاڈھا شوق ہوندے آنکھیں آنکھیں وزنک کارڈ چھپوائی

دوے ہوندن جو پڑھ تے چیتا رل ویندے آپنے نال نال ریڈیو ٹی وی کنوں منظور شدہ فنسٹ کلاس تے گولڈ میڈلسٹ وی لکھیا کھڑا ہوندے گولڈ میڈل بھانویں کہیں لوہار کنوں ای کیوں نہ نٹائی ودا ہووے۔

شاعر لوکاں نال ہتھ کریندن تے لوک شعراں نال اووی وڈے وڈے شعراں نال خاص طور تے منتظمین مشاعرہ و میلہ فون کرین خان صاحب! سوہٹا سیں! ساڈے مشاعرے تے ضرور آوے خدمت کریسوں شاعر کئی پھیری دھوکا کھاوٹ دے باوجود تیار تھی ویندے ٹھک پک کار کرائے تے کرڈوں چار شاگرداں کول وچ سٹیندے تے مشاعرے تے ٹھک آتھیندے مشاعرہ پڑھدے دا دگھنڈے مشاعرہ ملکن دے بعد منتظم اعلیٰ ہتھ فی آندا، کجھ اکوائی کھڑی ہوندی اے، تھکیرا مار مکیندے شاعر ایڈے اڈے شاگرد بھجیندے پر کتھوں کوئی سدھ نی پوندی، جھکیو دی باقی استاد صاحب مونجھا تھی، کندھی نال ٹیک لگ تھہ اچ لکھ کانا چامٹی تے لیکے بیٹھا مریندا ہووے شاگرد مونجھے تھی سر سٹیج کھڑے ہوندن تے کارڈ رانیور سر ہوندے متاں اُنھی تے لک وٹجن۔

ہک زمانہ ہا شاعر سدھی صفائی شاعری کریندے ہن، ہن زمانہ بہوں ترقی کر گئے شاعری اچ اُونویں نویں تجربے تھیندے پن جواللہ دی امان اندھی نہ ڈیکھے پجڑیاں دامنہ وکھو کئی بلکہ عجیب و غریب تشبیہاں استعارے درتھے ویندن جو پڑھن آلے دا چیتا رل ویندے شاعر تاں شعر لکھ جان چھڑا گھندن پر پڑھن آلے کیڑوات ہوندن نویں نظم دا ہک انداز ڈیکھو، فجر نولوں ملیے بدھ بھونوں ملیے گدڑ نیلا ہے بوچھن کالا اے کاں چٹا اے جھی ساوی اے، لسی گاوی اے، تسان نی پیتی، آساں پیتی اے، منجھ رتی اے اتوں لچھی اے، ہک ہرن اے جیڑھا پولی اے نذر روانہ اے ساکوں بھانہ اے، تہا کول نہ بھاوے آساں کیا کروں؟

شاعر ادیب جیندیاں جا گدیاں واسمل ہوندن آج وی ترقی یافتہ ملکاں وچ چنگی کتاب لکھاں دی تعداد اچ چھپی اے ناشر وی کماندے شاعر ادیب کول وی چار آنے لہہ پوندن اُنھاں لوک ناں وی کما ویندن چار آنے وی جوڑ ویندن پڑھن آلے آنکھیں اچ جا ڈیندن تے بعد مرٹ دے بوتے اُساں کھڑون ساڈے پاسے حال اے ہے جو شاعر ادیب کول کوئی نائی اُستزانی ڈیندا، تھتی دامار یا کوئی کتاب چھاپ کھڑے تاں بنایا ای بھوگ لکھے وی آپ چھاپے وی خود موٹہ ہے چاوتے وی سہی منہ منہ دیاں گالھیں سٹیں، آپنے آپکوں لجوانے قوم دی خدمت کریندے مر جو پووے تاں کفن کمیٹی آلے ڈیون۔

اجوکی سرانیکی نظم تے ”اٹھواں آسمان“

وسمل پتار

شیم عارف قریشی دے آکھٹوں سرجان مارشل ہتھوں سندھ وادی تے سرانیکی وسیب دے ٹھیدھاں تے بھرتے تھے شاہراں دی کھاٹی دے سو جھلے دے نال نال 1947ء دی وڈی بھگی تے ہتے وٹاندر پچھوں ایس وسوں نال تھیون آ لے ساہ سلوک راہیں ہک اکجھاٹا وڑا تے معیار بٹایا ونج سہکدے جیڑھا سرانیکی شاعری کوں ویلے دی وٹڈے سہکدے۔ ایندے وچ کوئی شک نہیں جو سرجان مارشل دی پٹ پھرول موجب سرانیکی وسوں اپنے پُران سو دی جیویں نویں مونہہ مہاندرے تیں جی اے اہٹی آدی واس ریت دے کجھ آکھیں گٹاں دی مالک ڈس دی اے جیڑھے ایندے نوں لکے آتے نروپ درشن دا بھانگا ہن۔

اجوکی سرانیکی شاعری داسبھ توں نشا بر پکھ اہٹی وسوں دی نویں دریافت دا درشن ڈیندے ارشاد توں سو اشولال رفعت عباس عزیز شاہد اقبال سوکڑی احمد خان طارق عاشق بزدار سعید اختر سیال نصر اللہ خان ناصر عابد عقیق اسلم جاوید خالد اقبال مظہر تابش تے محمد زبیر اکھیں ناں ہن جنہاں اپنے اپنے سو جھلے آتے شعری بل دی تہ تے سرانیکی وسوں آتے اوندے بندے دیاں گندریاں تے چڑھیاں گندھیں کھوٹ آتے جھالٹن دا جوگ کیے۔ اجوکی سرانیکی شاعری دے ایس وڈے پکھ وچوں اشولال تے رفعت عباس اومہان کوں ہن جنہاں دی شاعری اچ چھڑا سرانیکی وسوں ای نہیں بھل قدیم سندھ وادی دی اپنے پورے گھیر نال ایندی آتے نویں تھیدی لکدی اے سندھ نہیں جو ہیں گن پاروں ای بہوں سارے سرانیکی شاعر جلتا جھ کراہیں اشوا تے رفعت دے شعری الاپ اچوں الاٹن یا اولپٹے کیے کوئی نواں دگ بنانوں دا آہرنہ کر سکن

پاروں نہ چاہندیں ہونیں وی ایس الاپ کوں اگوںہاں کرن تے مجبور تھیں پر اے گالھ سٹنی پوی جوا جو کے گھٹے، سرانیکی شاعراں دے کلام اچ اشوا تے رفعت دے الاپ دی درواٹ پوندی اے۔

اجوکی سرانیکی شاعری دا ڈو جھا وڈا پکھ 1947ء دی وٹڈے بنے وٹاندر آتے نویں بھونیں سنگھٹیاں دے نتیجے اچ سامھنے آتے جیند اسب توں وڈا درشن ترقی پسندی دی لاہر آلا ہے۔ مہان پنجابی شاعر غم حسین سید دے آکھٹوں جو ”آج بھٹیاں دے نال جُج نی“ دل دی باہٹنی اے“ آلی گالھ سرانیکی سندھ پنجابی آتے سندھ وادی دیاں بیاں تل وطنی بولیاں دی شاعری اچ ہمیش توں تھیدی آئی اے ایس ساگون نمائیاں، بھٹیاں، دامبیاں آتے وانجیاں دی گالھ کرن بھانویں جو نویں گالھ نہ سہی پر اے گالھ آکھٹ دا انگ ای اینکوں اجوکی شاعری دا مٹھیلوں بنیدے۔ اجوکی شاعری دے ایس مکھ اچ دی اشولال آتے رفعت عباس سھٹاں توں سورے تے نشا برڈ سدن پر او ترقی پسندی جیڑھی مارکی فلسفے راہیں سرانیکی وسوں تیں جُجی اے اوندے شعری ڈکھ مکھ جھالٹن اچ بھانویں جو حسن رضا گردیزی قیس فریدی، سفیر لاشاری، نقوی احمد پوری، جہانگیر مخلص، ممتاز حیدر ڈاہر، شاکر شجاع آبادی، امان اللہ ارشد اتے بنے وی بہوں سارے لوکیں بھانگاں رلائے پر اقبال سوکڑی انھاں سھٹاں وچوں او مورھی سرکڑھواں آتے مہاندرہ شاعر ہے جنیں شاعری دیاں گھٹ ودھ سکھ وکلیاں مثال طور ڈوہڑا غزل آتے نظم وغیرہ اچ ترقی پسندی دے وچار دا سو جھلا کیے، ”کالے روہ چٹی برف“ توں گھن کراہیں ”لیرو لیر پچھا نواں“ تیں اقبال سوکڑی آپ کوں نت نواں کرن دا آہر کیے۔ ایندے وچ دی کوئی شک نہیں جو اقبال سوکڑی اہٹی لاٹ وچوں او کھیا شاعر ہے جنیں نت نویں اُبھر دے جھ دے سو جھلے دے نال اپنے آپ اہٹی وسوں آتے وسیب کوں جھالٹن دی اٹکل کیتی اے پر بہوں سارے جنہاں سرانیکی شاعراں وانگوں اقبال سوکڑی دی غزل اُردو دے جچھلگ ڈس دی اے وٹ دی اقبال سوکڑی ای غزل دا اونویں کلا ناں ہے جنیں اُردو دی چھاں کوں وی نندے آتے خالص سرانیکی انگ دی غزل لکھی اے۔

ایویں ای اہٹی پوری لاٹ وچوں اقبال سوکڑی وسوں دے سنجاپوں مزاج اچ رچی ہوئی سرانیکی نظم لکھن دا آہر دی کیے۔ اشولال دے موجب ”اٹھواں آسمان“ انہاں لوکاں دی گالھ ہے جیڑھے ترجیحی دنیا دے واسی ہن، ”اپنے دھیانوں اقبال سوکڑی دی نظم کھاپیں سرانیکی مہاندرہ اُپندی لکدی اے“ ایس کتاب اچ انہاں دی ہک درگھی نظم ”آسانول“ سرانیکی وسوں دے لوکاں نال شاعر دا

مکالمہ ہے جیڑھا اقبال سوکڑی کوں اجوکی سرانیکی نظم دے ہک گٹ وٹ شاعر دی حیثیت نال ڈیندے
 پروفیسر محمد خان دے آکھٹوں اے نظم چھڑا ہٹی وسوں نال شاعر داکالمہ دی نہیں بھل آپ مہاڑی
 گالھ یعنی مونو لاگ وی ہے“ ادب دے پارکھ ایں گالھ کوں مزید بھال تے ایندے انگ بارے گالھ
 کر سگدن۔ جو وی ہووے اقبال سوکڑی دی اے درگھی نظم سرانیکی وسوں دا ابجھاں درشن ہروں
 بھروں کرویندی ہے جیڑھا انھاں دی گٹ وندی آتے نو یلکی اٹکل داحصہ ہے۔

توں بول

اساں کیا بولٹے

اساڈے دل دین دُل دریا

اساں گو نگے باتے چنگے ہیں

ساڈیاں تندوں نہ کپوا

توں اہٹی آپ سٹا

جے نجھاتے ڈیکھو تاں نظم دا ایہو کھڑا ای ایندے دگھیر آتے اٹکل کوں کھولن کیجے بانہہ بیل تھی
 سگدے ”آسانول“ دے ایں ”حال حویے“ اچوں نظم اگو ہیں تھیندی اے تاں کجھ ایں طراں
 دے الاپ سٹیندن جو ”ساڈے گھپ اندھارے صحن اچ کوئی تاں چندرا چھلے“ من دے اندر سوچ
 آساڈی وانگ پلو تاپے، تخت ہزارے وچ پر نیال کھیڑے دے گھر جانواں، ایڈے روتھ پہاڑ
 نہیں ڈیندے لاہندے بچھ کوں تلی، تیں بن سا کوں جیوٹ جو گامار و موت وی بھلی سنویں بچھ دے
 تھیں لوکیں فجریں اکہ نہ بھالی، وڈے درتوں پندیں یارو ہر کہیں دے بک خالی، پھلیاں پٹ پٹ
 پوروں بھونیں وچ کھلد اسانول آوے شالاسیں داچولا بن کے سبیں دے تن تے چچوں آتو نے
 دل تل اچ بہہ کے سو بھل رات گزاروں تیں بن ملخ ملھیر دامابی لکھ دیاں کائنی چسوں، آسماناں
 دے کنکاں نسرن بکھے مر گئے بندے بال ایٹے پیروں رائے سڑکیں وچ گئے کنڈے، رانجھو بکھ
 توں چائیں سگدا اچھوٹا پھیلا، وچ پڑوئیں چیلکاں لاہیں ہر کوئی کنوں بئے، ونکاں ترور
 بٹانواں لوک شالاپرہ پھٹے لوں لوں دے وچ آلس رچ گئی کٹھیں کراں کسوں رل کے جیوٹ جگ
 نہیں ڈتا کٹھے رل کے مروں، آسانول کوئی قصہ کروں، تیں واہندیں وگدیں اے نظم سرانیکی
 وسوں دا بہوں سارا درشن کرا ڈیندی اے آتے اوڑک سرانیکی وسوں کوں سٹھ کریندی ہونیں

آہدی اے جو ”ہک دریائیں سودر یا ہن کوئی دریا تاں ٹھلوں“ آسانول ہک شام تاں کھلوں۔
 اقبال سوکڑی دی اے درگھی نظم انھاندا اوسنجا پوالا ہے جیڑھا نہ چھڑا انھاں کوں اجوکی نظم دا ہک
 مہاندر شاعر منوبندے بھل سرانیکی وسوں دے لگے پھٹے نمائے، اتے تاں گئے واسیاں کوں جیوٹ
 دی نویں سک، بل، شکتی تے اٹکل وی دان کریندے، اپنے دھیانوں ”انھواں آسان“ دی خاص کراے
 درگھی نظم مظلوم قومیں (Opressed Nations) دا وینٹ و لاپ ای نہیں بھل انھان دے ڈکھ
 دادارواتے جیوٹ جوگ دانواں دگ دی ہے۔

ہوں اگیں دی گالھ اے جڈاں لوک ریل کڈی ڈیکھن کیجے پریں کنوں آندے ہن، آتے ٹیشن تیں یا لائن دے تال بہہ کراہیں ساری چپارھی بھالا گھندے ہن، کڈی چھک چھک کریدی آوے ہا آتے کوکڑی مارکیں لنگھ دے ہا، وڈے نکلے خش تھیندے ہن۔ مسافر اٹھاں کوں ڈیکھ کراہیں ہتھ ہلیندے ہن، آتے پچھیں اے لوک گھروں وچن ہا آتے دن پونے قسے سٹاؤن ہا۔ یکی وقت کوں پتہ ہووے ہا جو فلاٹے آج ریل کڈی ڈیکھن گئے ہن، ایویں اڈوے جہاز کوں ڈیکھ کراہیں حیران تے خش تھیندے ہن، اکھیں تے ہتھیں دی چھاں کرکیں اتے تائیں ڈیہدے رہندے ہن جے تائیں جہاز خود تے اوندو نہہ بھٹ نال تھی ویندے ہن۔

ایویں ٹیلی فون دا قصہ سٹ کیس انگلیں وات اچ گھٹ بہندے ہن، ہر کہیں کوں ریل جہاز تیں سیر کرن آتے ٹیلی فون کرن سٹن دی سدھر ہوندی ہئی۔

کڈاہیں چڑیں فقیریں کوں لوکیں نانہہ نی کیتی اتیں اسٹی بسک سدھر تے اپٹے بالیں دی سدھریں کوں کھنجا کیس اللہ رسول دے نال تیں ڈیون ثواب جاخو دے ہن۔

لٹیاں سدھراں کوں ایہہ تھیندے ہن جو مولا ڈینا ناں تھکے، ہک دالکھ اے یا ڈوہے نیاتے ستر آخرت اچ ملسن، ول سہی، سدھے ساوھے لوکیں کوں اے خبر کائی ہوندی جو اے چڑیں، فقیر اے محتاج انا دلا کپڑا ریل روٹی نگر تال پندے ہن، بھل روپا پیسہ کیوں پندن۔ اسٹی لوڈ دی ہر شے تال خیاں کنوں اللہ

دے نال تیں گھن ویندن اوہیں ایں گالھ تے خش ہن جو اٹھاں رب راضی کر گھدے، اگوں سوچن دی لوڑ ای نانی پوندی۔

ہک ڈیہاڑے ساکون سیت چاتا آتے جہاز ڈیکھن ہوائی اڈے تے ٹریپو سے شہر دے وسدے دیہات اچ آلوں تال ساگ، مکھن، گنے، رو، چلوے وغیرہ دی تاکھ رکھن آتے دیہاتی خش تھی تھی اٹھاں دی خدمت کریندن۔ جڈاں دیہاتی شہروں وچن ہا، تال ریل وائیشن، جہازاں دا اڈہ، ٹیلیاں پیلیاں، جیاں ڈومنز لیاں بساں وڈے شوق نال ڈیہدے ہن تیں شہر دے وسدے انھیں نال محول کریندے ہن۔

ایہہ فقیر کجھ دیر پہلیں بزار اچ اللہ دے نال تیں چندا دواہا تیں لوک لٹیاں تے اپٹے بالیں دیاں سدھراں اللہ دے نال توں قربان کرکیں اوندیاں لوڑاں پوریاں کرن دا آہر کریندے پے ہن۔

اوکوں محتاج جان کراہیں لوک ترس کھانوں پے گئے، آتے لکاپیہہ اللہ دی راہ تیں ڈیون لگے تال اوں فقیر آکھیا خنچو! میں منگن نمی آیا میں اٹھاں پٹن آیاں۔ بس مپڈی بکوا دکر جو میکوں جہاز دا نکس گھنواڈو! میکوں جہاز دی سیل کرن دی وڈی سک تے سدھراں میڈی نمائی سدھر پوری چاکرو! لوک آپت اچ گالھیں کرن پے گئے جو جہاز دی گھٹو گھٹ نکس ست سو روپے ہے، ایہہ بار کوں چاوے زل مل کیں وی ایہہ کم نال تھی سکدا، ول فقیر دا سوال اے عجیب ہا، اوں ویلھے ست سو دی منجھ آندی ہئی، فقیر ہا تال اکھیں دا اندھا بھل اندر دا منجا کاہا، اوتا ڈگیا جو مار کے دی لت مشکی تیں آپی اے، کھنکھو رمارا لیں تیں آکھیں، میں ریل دا سفر کیتم، میں کار دی سیل کیتی اے بیڑیاں تے چڑھیاں، بھل جہاز دی سیل دی سدھر می موخے نال تھیو میں منجھ و نجاں ولدڑ پندا آساں۔ خنچو مپڈے کیسے اچوں ایما عماری نال ست سو گرن کیس کڈھ گھنواڈو! تے جہاز اچ بلھاڈو۔

میں نمائے دی ایہا نمائی سدھرتاں پوری چاکرو۔

عشق دے دگ داسچا پندھیرو

(22 ویں لڑی)

محبوب تابش

مجھ کیو اُوکالی رات منگ گئی جیو می قیامت تائیں عشق دی ترخ دا ہک نہ و سرن آلا حوالہ نئی۔ دل
چڈاں بچھ اُمبریاں تاں اے 24 ذیقعدہ 309ھ منگل دا ڈنہ باہر کجھ ترخ لکھن آلیں اینکوں
310ھ لکھیے پڑنہ تے ترخ ہو ہے سال پیاسا، حضرت منصور حلاج کون قید کوٹھے توں کڈھ کے
پدھر اراج آندا گیا، اُوں ویلھے دی اُنھاں دے پیریں وچ بیڑیاں لگیاں ہوئیاں ہن۔ کو توں محمد بن عبد
الصمد دے سپاہیں دا اکھن ہے جیر ہلے حلاج کوٹھے توں باہر و آیا تاں اُوندے کھڑے تے عجب
سو جھلاتے نور ہا دوست داراے آہیں اکوں تے فریے ”پادوں آ لے کیے اے کافی ہے جو کلہا رب
اُوندا ہے بیا کوئی یار تے امداد کرن آلا نہیں۔“

فجر کوں ایں گال دی ہل ہل ہی جو حضرت منصور حلاج کوں سولی چاڑھیا ویندا پئے بس دل کیا با
پورے بغداد اراج ہک رابا ہاتے لوک اوں پدھر دپے بھجے ہن جتھاں ہک عاشق دی حیاتی دا فیصلہ
تھیون آلا، حضرت منصور حلاج کہیں وی ڈر بھو کنوں اکا بے نیاز سستی اراج اے شعر پڑھدے
ویندے ہن میڈا یار (محبت اراج بیٹن آلا) ذرا وی ظالم نہیں، اُوں میکیوں وی اوجھی شراب پلائی جیھی او
آپ پندیا ہا (ہک حرمان جیویں ڈو جیے حرمان نال کریندے مطلب کھانوٹ بیون دیاں میںیں وچ
اوکوں آپنے کٹھے رلا گھندے) ول جیر ہلے شراب دا دور چلن لگے تے نشہ پورا تھی گئے تاں میں نشے
پاروں دعوت دے آداب بھل گیاں دل اُوں میکیوں ادب چھوڑن دی سزا ڈتی۔ تکرار منگا کس تے

میکیوں چڑے دے بسترے تے بلھا کے قتل کراڈتا۔ اُوں بندے دی ایہا حالت ہوندی ہے جیو ہا
گرمی دے موسم وچ کہیں وڈے ناگ دے نال بہہ کے شراب پیندے ہک تاں پراٹھی شراب دانہ
ڈو جیے گرمی دے موسم دا تکھپ، اتے ترسکھا ناگ دے زہر دا اثر جیو ہا ڈاڑا اگیں کنوں ودھ
ویندے۔

کجھ پرکھ پرچول کرن آلیں عالمیں انہیں شعریں دی تشریح کریندیں لکھیے حضرت منصور حلاج
آپنے قتل توں پہلے جیو ہے سنگتی تے بجن کوں مخاطب کیے اُو حضرت جنید بغدادی ہن یاد راہوے جو
چڈاں منصور حلاج جنید بغدادی دے کولوں گئے ہن تاں اُنھاں منصور کوں کہیے اراج راہوٹ صبر تے
سریر چھلن دا آکھیا، پر جیر ہلے حسین بن منصور آٹھی سریر نہ جھل سکیا تے اُوندی زبان توں اچھے لفظ
نکھتے جیو ہے بظاہر شریعت مطابق پڑا اراج آٹن آ لے ہن، حضرت جنید بغدادی اُوں ویلھے اُنھیں کوں
نراض تھی تے آپ توں اراج کرڈتا۔ حضرت منصور حلاج آٹھی ایں حالت کوں اُنھانیں دو اشارہ
کریندیں ڈسائے، ”شعر پڑھن دے بعد اُنھاں قرآن پاک دی اے آیت پڑھی (”جیر ہے
لوک قیامت تے ایمان نہیں رکھدے اوقیامت کوں نکھیں سڈن چندن اتے جیر ہے ایں تے ایمان
رکھن ادا بندے کولوں ڈردن اتے جائن جو اوقیئتہ آٹون والی ہے) اُنھاں دا ایں آیت مبارکہ کوں
پڑھن دا مقصد اے ہے جو جیو ہے لوک ظلم تے تل گین اوقیامت نکھیں آٹن چندن کیوں جو کثرت
ظلم دی قیامت دیاں علامتیں وچوں ہک علامت ہے۔ سکھ ترخ لکھن آ لے ایں گال تے ہک ہن
جو حضرت منصور دے قتل دی خبر سن تے سارا بغداد اکٹھا تھی گیا ہا، پدھر اراج پیر رکھن دی جاہ نہ ہی لوک
سڑکیں کٹھے تھی گئے ہن منکدی گال جو قتل و بچن آ لے ہر راہ تے اعلان بندے ہن جو سکھ رستے بند تھی
گئے، تذکرۃ اولیاء وچ روایت ہے جو بندیں دے ایں کھ وچ حضرت جنید بغدادی دے خاص شاگرد
حضرت شیخ ابوبکر شیلی وی موجود ہن اُوں ویلھے حضرت منصور حلاج پاؤڑیاں چڑھدے پئے ہن تاں
شیلی اُنھاں کوں آکھیا منصور تصوف کیا ہے؟

منصور حلاج ولد پاؤڑا جو شہاں آٹھیں اکھیں نال ڈھیندے پئے وے او تصوف واسیہ توں جھکا مقام
ہے دل اُنھاں پچھا اعلیٰ مقام کیڑا ہے؟ اُوں مقام داسو نہا کوئی نہیں تھی سکدا۔ اے لفظ آکھ تے سولی
آ لے پئے تے چڑھ گئے دل اُنھاں بندیں دے اُن کھٹ کھ دودید بھنوائی تاں اگلی صفیں اراج کھڑے
لوکیں اُنھیں کوں وے مارن شروع کرڈتے اُنھاں اے گال دی چیتے راہوے جو حضرت حسین بن

منصور کو خلق خدا پھر نہ مارے ہن بھل اے تاں حامد بن عباس دے غلام تے کو تو ال محمد بن عبدالصمد دے ہر کارے تے سپاہی ہن جیڑھے منصور کوں وٹے پے مریدے ہن، کیوں جو اُو آٹے ایں کم نال غلیفہ وقت دی خوشامد پے لکھندے ہن۔ تذکرۃ اولیاء دی روایت راہیں پتھریں تے وٹیں دے مینہ توں رتورت تھی کے وی منصور اُف نہ کیتی پر شریعت دی پیروی وچ شیلی دی ہک کئی جہیں پتھر ہٹی ماری تاں حضرت منصور حلاج رڑن پے گئے، منصور نال ہمدردی کرن آلیں، پتھرا سیں اُنھاں لوکیں توں رتورت تھی کے وی اُنھاں مونہہ کُھ نی بولیے پر شیلی دی کئی جہیں پتھر ہٹی تے اِٹلا کو توج گئے ہاوتے رڑدے پے وے وُلدا آکھوئے شیلی کوں! انہیں لوکیں آلی کار نہ ٹھہندی ہی اے لوک تاں میکیوں نی جاہلے پر شیلی تاں چنگی ترانویں جاہلے جو میں کون ہاں! ایہو واقعہ سوائے تذکرۃ اولیاء دے بیاک ہیں کتاب اِج نہیں ملدا، بھل ترن لکھن آ لے آہن جو شیلی تاں مقتل اِج ہاوی کا نٹاں۔

پر صلہ طبری وچ عرب بن سعد قرطبی اے واقعہ لکھیے۔ بلی جڈاں منصور حلاج مقتل اِج بچے تاں ہک بڈھڑی فاطمہ نیشاپورن آپ دے نیڑے آ کے آکھیا میکیوں شیلی مٹھیے آتے آکھیے سی اللہ میں اپٹے رازیں اچوں تیکوں ہک راز دا امین بٹایا ہا پر توں اُوں راز کوں فاش کر بیٹھیں جسں پاروں تیکوں لوہے دی دھار دا مزہ چکھایا ہے فاطمہ نیشاپورن دی گال سُن کے منصور اے شعر پڑھیے: "نچنڈے جہیں محبوب دے کیے کتلا چنگی گال ہے جو پڑوہ چو نہجے۔ مطلب اے (اِتجھے محبوب دی محبت وچ اظہار محبت ای چنگا ہے انیکوں راز رکھن ٹھیک نہیں) جیکر لوک میکیوں ملام کرن تاں جیڑے سوہنے کھڑے وچ میڈا عذر لگیا کھڑے (مطلب اے اِتجھے مکھ دا عاشق سریر کیوں جھل سگدے) اے اصل تے حقیقی چندرا اے ظاہری چندر دی جیڑے مکھ دا محتاج ہے۔ مولانا ظفر احمد عثمانی لکھند جو اے شعر حسین بن خماک بابلی دے ہن، آپٹے عشق دی حالت دُسن ساکے منصور مقتل اِج آ کے پڑھیے ایں توں بعد اُنھاں فاطمہ نیشاپورن کوں آکھیا شیلی کوں ونج کے آکھ اللہ دی قسم ہے میں اُوندا کئی راز فاش نہیں کیتا۔ اے نعرہ انا الحق دو شانہ ہے کیوں جو اُنھیں تے ہک الزام اے وی ہا جو ادا انا الحق دا نعرہ لیندن۔ ایں کن بیا اُنھاں بڈھڑی کوں چمک کے آکھیا جو حسین بن منصور کنو تصوف دی تعریف سُن آتے انیکوں آپٹے جیتے سانجھ کے رکھیں، میں اِتجھے ویلھے جیڑھی حالت وچ ہاں اے تصوف ہے۔ میں خشکی تے غم اِج کہیں ویلھے دی کئی فرق نہیں ڈھا، بڈھڑی وُل آ کے منصور دا سھو حال شیلی کوں ڈتا، اُوں ویلھے شیلی دے کئی مرید تے شاگرد دی اُنھاں موجود ہن، شیلی اُنھاں ساریں کوں آکھیا پہلا وُلدا تہاڑے کیے ہے جو تہا کوں ایں توں ودھ

کجھ سمجھ نہیں آسگدا، آتے ڈوجھا وُلدا میڈے کیے ہے کیوں جو میں ایں حقیقت کوں جاہل اں، ہک حوصلے آ لے عارف کیے ڈکھ تے خشکی ہوسویں ہوندن۔ اے بڈھڑی تریت اوہے جیکوں حضرت ذوالنون مصری آہٹی اُستانی آہدے ہن۔

جیڑھلے لوکیں وٹے مارن دی بس کیتی تاں حلاج دا ہک مرید اگوں ہاں تھیا آتے زار و زار روندیں آکھیں مرشد میکیوں چھیکو دی نصیحت تاں کروچا، حضرت منصور حلاج پھٹوڑی ہوندیں ہوئیں وی وڈے ترسلے نال آکھیا پٹے نفس کوں دنیا دیاں سبھیں نسبتیں توں خالی کر ڈے نہ تاں اے نفس تیکوں اِتجھی شمس وچ پھسا ڈیسی جیڑھیاں جیڑی برداش توں باہر و ہون۔ وُل آپ دے وڈے پتر وصیت کیے آکھیا غم توں ایندا حیلہ ہلاک ہا، ایں قہر دے ڈکھ تے اوکھے ویلھے وچ دی حوصلے آ لے پو پہلے پتر کوں ترسلا ڈتا تے وُل آکھیں مہڈا پتر ساری دُنیا نیک عمل کرن دی اہر کریدی پر تو علم حقیقی دی گول کریں کیوں جو علم حقیقی دا ہک کتہہ وی سارے نیک عملیں تے بھاری ہوندے، کو تو ال محمد بن عبدالصمد دے سپاہیں حضرت منصور حلاج دے پتر کوں چمک کے پریں وُلدا کھڑایا۔ ایں کتہ دے اکثر لوک روندے تے پچھندے پے ہن پر کہیں وچ اِٹلا جرأت نہ ہی جو او منصور ایں مقتل توں کڈھ گھن ویندے ہک تاں حقائق انتظام ہوں سخت ہا، ڈوجھا کہیں دی فساد بغاوت دے ڈرتوں حامد بن عباس پورے بغداد اِج سکھے وڈکیں تے مہاڈیں دے ڈریے ای اے منادی کراڈتی ہی جو منصور دشمن اسلام ہے ایندا قتل تھی وچنجن ای عوام دے فیدے اِج ہے، عوام اپٹے عالمیں دافوتی سُن چکے ہن ایں گالوں اُوچپ ہن، کیوں جو شریعت اگوں اولو انہ سگدے ہن تے اصل حقیقت دا اُنھاں کوں پتہ نہ ہا، پر اُنھاں دے دل حضرت حسین بن منصور دے نال ہن، فراشیسی عالم لوئی ماسینون دی روایت راہیں حامد بن عباس وڈے وڈے لوکیں کوں گواہ ٹاتے سولی دے نال کھڑایا ہو یا جیڑھلے رڑوڑ کے لوکیں کوں ڈسیندے کھڑے ہن، ایندا قتل کرن مسلمانیں دے نفع وچ ہے، قتل کر ڈیو خون اُساڈے ذمہ لاوؤ۔

ایں طرحاں دے ہو کے منادیوں پاروں لوک چپ رہ گئے پر غم توں لوکیں دے منہ ڈمڑے تے آکھیں اِج بھوں ہن ہر پاسوں چچاں تے روات ہا، لوک صفیں کوں چریندے ہک بے دے اگوں آنون دی اہر اِج ہن، کیوں جو ہر عقیدت مند تے مرید ایں عاشق دا چھیکو دی دیدار کرن چہدا ہا۔ کو تو ال محمد بن عبدالصمد دے سپاہی لکھاں دے ایں مجھے کوں جھلن دیاں سکیمیاں دے سوچیندے

ہن، اس مجمعے وچوں ہک بندے پچھا منصور عشق کیوں آہدن، حضرت ولد اڈا تا آج تے کل اچ تیکوں پتہ لگ جو عشق کیوں آہدن ول کہیں پچھا آپنے منن آلیں راہیں تہاڈا کیا خیال ہے؟ آپ آکھیا اللہ انہیں کوں اجر ڈیسی ہک بے بندے پچھا سیں تہاڈا آپنے دشمنیں راہیں کیا خیال ہے؟ آکھيو نے اللہ سیں انہیں کوں اللہ ڈوڑا اجر ڈیسی، اؤں بندے ولا پچھا سیں اے کجھی گال ہے اسان سمجھ نہیں پئے سگدے تہا کوں ہک اجراں گالھوں ملسی جو تاساں مپڑے راہیں بھلا سوچیندے ہاؤ، آتے میڈے مخالف ایس گالوں ڈوڑا اجر گھسن، جو اوتو حید تے شریعت کوں اچا ڈکھاوٹ چندن شرع وچ توحید اصل شے ہے تے حسن ظن فرع ہے، فرع عربی زبان اچ ٹنگری (شاخ) کوں آہدن اصل اچ اؤ آکھن اے چندے ہن جو توحید ہک وٹن ہے تے حسن ظن ایندی ٹنگری، وٹن اہٹی پاڑ تے قائم رہندے ٹنگری تے نہیں، حضرت منصور دے عقیدے ٹھیک ہووٹ راہیں تاں ایہو ہک جملہ کافی ہا، پر علماء کولوں زبردستی فتویٰ گھنن آلا وزیر حامد بن عباس ایس قتل کنوں کیوں رکدا تے کہیں دی کوئی گال سٹدا۔ جیڑھے بندے 9 سال تائیں اپنے کنیں دے دروازے بند رکھے ہووٹ اؤ آج کھول تے کیوں سٹدا جو منصور کیا کھڑا آہدے؟ او علماء جیڑھے زور تے ظلم اگوں مجبور تھی وئجن او منصور دا توحیدی عقیدہ سُن کے وی کیوں آپنے فیصلے توں منکر، انہیں دے ذمے تاں بس ایہو ہا جو کہیں نہ کہیں ترانویں عوام دے ذمیں کوں صاف کر ڈیون ول ول ایہو پئے آکھدے ہن، مسلمانو! حلاج دا قتل تھی وئجن تہاڈے فیدے وچ ہے، ول لوکیں ڈٹھا جو منصور حلاج پھاسی کوں بوسہ ڈیندے پین، سُوئی کوں کئی واری چم کے عوام ڈوڈیہدیں اے شعر پڑھیے۔

”میڈے دوستو! میکوں قتل کر ڈیو جو موت ای میڈی حیاتی ہے، آتے ایس حیاتی اچ میڈی موت ہے، آتے جیڑھا جیند جا گدا ہے اوندے گٹن کہیں پاسے نہیں ویندے (اے اشارہ یا اللہ سیں دو جو اوندی ذات تے صفات قدیم ہن) آتے میں تاں اُنھاں دے کولوں سبھ پاتے تے سکھیاں، ایس گالوں قتل نال میڈی روح، معرفت تے محبت فنا نہ تھسی“ (ترجمہ)

بس جیویں منصور حلاج چپ کیتی کوتوال محمد بن عبدالصمد جلا دکوں شاند ڈتی، جلا داپٹا کم ڈکھاوٹ شروع کیتا، ریاضت دی کثرت تے ساری عمر روزہ رکھن پاروں بظاہر حضرت حسین بن منصور ہک چھمک دی نہ سہندے ڈسدے ہن تے بہوں لاغرا تے نحیف تھی چکے ہن، پہلا کوڑا انہیں کوں سے تھی پوسی، کہیں کوں وی ایس گال دا اندازہ نہ ہا جو حلاج جیڑھے وٹن نال سلویا ہوئے اوندے پتر تے

ٹنگریاں دنیا دی کہیں وی اندھاری تے طوفان دا مقابلہ کر سگدن، بس ول ایویں تھیا جو اُنھاں دے جتے تے تازیانیں دایمنہ و سدا رہیا، پر ایس فقیر اُف تک نہ کیتی، بس ہر کوڑے تے احد، احد آہدے ہن، جیڑھے 6 سو کوڑے لگ چکے ہن تاں حضرت حسین بن منصور کوتوال کوں شاند ڈتی جیڑھا جو نیڑے کھڑا، اؤں اگوں تے تھی وڈے کھورے لہجے نال پچھا آکھ کیا آکھن چہندہس؟ میڈی گال غور نال سُن حلاج کوتوال کوں آکھیا میں تیکوں ہک ڈرتے آکھیا میکوں پہلے ڈسایا گیا ہا جو توں کجھ اتجھیاں گالھیں کرے سیں، پر میں تازیانیں دی سزا کوں روک نہھی سگدا۔ محمد بن عبدالصمد کوں حامد بن عباس دی کیتی ہدایت یاد آگئی جو اؤں آکھیا ہا جیکر حلاج تیکوں دجلہ وچ سونا چاندی و ہندا ڈکھاڈیوے تاں دست دی کوڑیں دی سزا بند نہیں کرٹی۔ اے خیال آندیں ای کوتوال جلا دکوں کاوڑ نال آکھیا، کوڑے جتلا زور ہی اُتلے زور نال مار کوڑے لگدے ریپے تے نیڑے کھڑے لوک ہکا کو سٹدا رہ گئے۔

(باقی ول)

احد..... احد..... احد

”وسپی سنخور“

وسپی سنخور ساڈے وسیب دے پورھیت ادیب تے شاعر دلبر مولائی دا ہک نوٹ لکھا ادبی پورھیا ہے ایں کن پہلے وی ادایں نال نال سرائیکی خطے دے شاعریں ادیبیں دے مختصر مگر جامع حالات تے ادبی کم کاردار یکار ڈوسپی سنخور دے نال نال گھن کے سامنے آئیں تے ہن ترنجی واری انھاں پہلے توں دوہیک پورھیا دے نال وسیب دے بیاں ادبی لوکاں دے کم کار تے حیاتی کون ریکارڈ تے آن کے وسیب دا بہوں وڈا علمی ادبی سمل ویلھے دی کہیں بے محابی پاروں وچ وچن توں بچا گھدا۔ وسپی سنخور دے ایں ترنجے پلکھ وچ انھاں 145 لکھاریں کون سانجھ کے ریکارڈ تے آئیں دی جیڑھی نوٹ لکھی اہر کیتی اوقا مل داوے۔ دلبر مولائی دا کم یونیورسٹیں بیٹھے پروفیسریں تے عالمیں واسطے حیرت عبرت دا مقام ہے جو او آپنے کم تے لا علمی بدلے سرکار کون لکھاں روپے دے گھن کے وسیب کون کجھ نہیں پنے ڈیندے تے اے فقیر آٹھی رت ڈے کے وسیب دے علمی ڈیوے کون نت بالٹ دے تر لے مرید پاؤ سدے۔

ایں مجموعے وچ وسیب دے بھ لکھاریں کون بغیر کہیں زبان تے نسل دے فرق درجے بیاں شامل کیتا گئے، ایہو عمل گواہی ہے ایں گال دی جو وسپی لوک اپنے ہزاریں سالیں دے تہذیبی عمل پاروں متعصب تے قہر نہیں تھی سکے تے آپنے نال رل وٹن تے رجن آلیں کون انھاں نہ صرف آپنا بھرا جاتے بلکہ دھرتی جایا سمجھ کے آپنے ہاں وچ جاہ ڈتی ہے ایں پاروں اج وسپی سنخور وچ دلبر مولائی سرائیکی دے نال نال وسیب اج وسدے ڈو جھیں زبانیں وچ لکھن آلیں کون وی آپنا علمی ورثہ جان کے برابری دی بنیاد تے شامل کیتے توڈیں جو کجھ شعراء داسواشی حال اصلوں نہیں لکھیا گیا جیڑھا جو ہک سطح تے لکھاری دی گول پھرول دی کمزوری جا پدے پر بے وی تے بے وسیلی دی ایں مار وچ دلبر مولائی دا اے جتلا لکھاریں کون دستاویزی صورت اج سانجھ گھنن وی اتنا وڈا کم جو سرائیکی ادب دی

حیاتی دے نال نال دلبر مولائی دی علمی ادبی حیاتی ہمیش ٹر دی رہی۔

کتاب دے منڈھ وچ آٹھ بندیں دے تاثرات ڈتے گھنن، حیدرے وچ جاوید احسن آفتاب حسین سرائی، فرید ساجد مرید عباس رمدانی، ڈاکٹر نجمہ شاہین، نذر حسین کھوسہ راشد کامران ملانہ تے غلام حسین دے نال شامل ہن۔

اساں سمجھدے سے ایں طرحاں دے تعریفی تاثرات کہیں وی کتاب دے سُنپ کون کو جھا کریندن کیوں جو کہیں وی جج کون اپنے اثبات یا ہودن کیتے کہیں دلیل دی لوڑھ اکا نہیں ہوندی، سو جھلے یا اندھارے دے ہودن دی بھلا اساں اج تاں کپڑا ہن کوئی دلیل ڈتی ہے وسپی سنخور دا ترنجھا حصہ وی پہلے ڈو حصیں دی کار اتلا وڈا سو جھلاتے ہے جیکوں کہیں وی دلیل دی کوئی لوڑھ کانتی۔

323 نہیں تیں دھری دلبر مولائی دی اے علمی محنت سرائیکی ادب دی تاریخ دے طالب علمیں تے استادیں سانگے ہک وڈے نشا بر علمی دگ دا کم ڈیندی راہی، کتاب دا پوکھوں (انتساب) انھاں کجھ وسپی علم تے انسان دوست لوکیں دے نانویں کیتے جہاں دے نانویں دی تفصیل کتاب اج ڈکھی وچ سکدی ہے تے ایں امول کتاب داخل 200 روپے ہے اے ایتکوں تنظیم قذیل ادب نو تک محمد دیرہ غازی خان شائع کیتے یاد راہوے جو ایں توں پہلے دلبر مولائی سرائیکی ادب کون 5 کتاباں دان کر چکین دعا ہے مولانا پاک انھیں کون اگوال وچ آٹھی ماہ بولی تے ماہ دھرتی دی علمی اول کون سانجھن تے اچا کرن دی اچی توفیق ڈیوے۔ (آمین)۔

غزل

اقبال سوکڑی

جیندیاں کرناں مہڈے ہاں تیں کاتیاں لکھن
 آنجھیں بچھ کوں چدھاروں پُواتیاں لکھن
 سارے سُر تہڈی آواز دے منتظر
 ساریاں پالیں تہڈے پیر پاتیاں لکھن
 آہدیاں ہن ڈیکھیں سانول نکھر ویسنا
 ہن تان سینگیاں میکوں کال واتیاں لکھن
 شالا تیکوں وی ساڈے جگارے ملن
 شالا تہڈیاں وی چھت نال چھاتیاں لکھن
 اوں تان آکھیا ہاشہ رگ توں نیڑے ہاں میں
 اوکوں گولوں تان ساڈیاں حیاتیاں لکھن
 آسمان اُنویں گونگا تے ڈورا دی ہے
 کائناتیں دی چچریاں تے پاتیاں لکھن

غزل

عزیز شاہد

اکھیں وچ آکے وس پئے کئی عجب گُستان کہیں جاہ دا
 کوئی ارمان کہیں جاہ دا کوئی ارمان کہیں جاہ دا
 پتہ نہیں اپنئے گھر وچ کون کیں ناں نال جیندا پئے
 چچھوں چہرہ ہے کہیں جاہ دا اگوں دربان کہیں جاہ دا
 تہڈی جتنی دچوں جیویں تہڈے رنگ روپ بکھدے ہوئے
 عجب ہوندا ہے کئی تاریں بھرنیا آسمان کہیں جاہ دا
 عجب دل ہا الستی دلبری وچ مست رہندا ہا
 تے دل بنی مان کر بگیا کوئی بنی مان کہیں جاہ دا

غزل

عزیز شاہد

گھر تاں ہن اُونویں گھر وی نہیں رہ گئے
گھر دے اندر در وی نہیں رہ گئے
کون پتھریں کون دستکاں ڈیوے
ہٹ دیواریں کون در وی نہیں رہ گئے
کیویں اکھ چا کے میں تیکوں ڈیکھاں
پاند پلکیں دے تر وی نہیں رہ گئے
تیں جڈاں دا ول نہیں ڈٹھا ساکوں
نال شیشے دے شر وی نہیں رہ گئے
وت نویں چال وت نویں پنجرے
ہٹ تاں پکھیاں دے پر وی نہیں رہ گئے
آپ کوں وی ملن توں رہ گئے ہیں
ہٹ تاں کھڑن دے ڈر وی نہیں رہ گئے
کوئی پتھر وی نہیں نصیب تھیا
یار لوکیں دے بھر وی نہیں رہ گئے
خیر دے حال کیا ونداوے کئی
ہٹ تاں بندے بشر وی نہیں رہ گئے

غزل

جہانگیر مخلص

اُداس موسم جھٹوں وی عُردن تے بھانویں جنتے سفر کریندن
توئیں نماشاں جتھاں لہاؤن او رات روی بسر کریندن
گمان دے گنڈر گوپے اندر بدن کوں ڈکھڑے ولھیت سدن
سویل تھیوے تاں خاب اپنے اُکھر دے سجھ دی نذر کریندن
ایں سال کئی سمجھا کال پئے کال دی اکھ جو کھتی تاں اکھ بیٹھے
ایں تسی دھرتی دے کنڈ وراٹے پیتے نی کیویں گنڈر کریندن؟
کہیں ویرانی دے وٹن تے ٹنگی ہوئی لیر پگ پاند بوچھنیں دے
اے ابٹی روی رُئے رویلے خبر نی کیکوں خبر کریندن
اے موسیٰ دی کرہدی سہندن ترہدی سہندن تے جیندے سہندن
ویران ٹوہے دی من تے بہرے کی پاند پلکیں دے تر کریندن
اے لوک مخلص خود اپنے رستے تے پٹے چھالے پلیدے رہ گئے
ایہو جہیں گالے ہمیش رُلدن ہمیش رُلدیں سحر کریندن

غزل

واجد محمود واجد

محبت کر کے میں تاں رنجِ بیا ہاں
 پچھانواں چھوڑ ڈھپ دو بچِ بیا ہاں
 مٹی دا پٹلا بن کے رنجِ بیا ہاں
 پتھر دے نال رل کے بچِ بیا ہاں
 مویاں مردیں اوند اُرخ ڈیکھ مویاں
 وڈا بخش بخت ہاں کیتی جِ بیا ہاں
 اوندی چُپ میڈا پردہ فاش کیے
 توڑے ہر ہک زخم کون کجِ بیا ہاں
 میڈی اہٹی تاں کئی اوقات کائی
 تیڈی دھج تے کریندا دھجِ بیا ہاں
 میڈے ہتھ تیں ہائیڈا عکس ازلوں
 اے ہی گال ڈسیندا آجِ بیا ہاں
 سجایا تھی بیا ہم سجدہ واجد
 میں اوندے پیریں ڈھب کے بچِ بیا ہاں

غزل

واجد محمود واجد

کیا ڈسانواں جو تھیا وعدہ وفا کیوں نہیں تھیا
 خود میڈے نال میڈا اپٹا نہا کیوں نہیں تھیا
 او تاں آہدا ہا میڈے زخم پئے چھلانڈے ہن
 بھل اوندے زخمیں کہیں کولوں دوا کیوں نہیں تھیا
 جے میڈے ہتھ دے لکیریں تے ہے تصویر اوندی
 جو بکیا ول اوند ا دیدار ڈسا کیوں نہیں تھیا
 میں گدائی ہاں عطائی ہاں تماشاں وی ہاں
 اذن ڈیکھن ایں تماشے دوا عطا کیوں نہیں تھیا
 ہئی تاں ہک آس او ہک آس وی نہیں راس پٹھی
 اول کبھی واس دا احساس ولا کیوں نہیں تھیا
 توں تاں واجد میڈے حیرے دے گرے دسدریں
 ول تیڈے قد میں دے دج میڈا سا کیوں نہیں تھیا

غزل

ہمدم کھوسہ

میڈا ہمد ہے دم تپڑا نہ کوئی دھوکا دلا سہ ہے
تپڑے ہتھ ان بھلیں مندرے میڈا بھئی وال کاسہ ہے
کھٹاں آسمان دی قامت کھٹاں دھرتی دا ہک ذرہ
تپڑی جاگیر سکھ سارے میڈا دیران پاسہ ہے
ایہو ہک خیال ہر ویلھے سہارا ڈے جوئی رکھدے
میڈا دلدار لُج پرور وفا داری دا خاصہ ہے
جبر بخشن جیڑے سادوں نظارے توں پرکھ سکدیں
ہنجوں دی تائیں دا چہرے تے نشا بر آج دی گاسہ ہے
اُچائی بھن بھلکندی ہے وڈے ظلمی جھکاڑیں تے
تہوں کھیسے دے وچ ہمد نہ کوڑی ہے نہ ماسہ ہے

غزل

ہمدم کھوسہ

پاگل تھیا پاگل وڈے چرچا شہر تھیوٹاں تاں ڈے
پتھریں دی بارش نال اے پوشاک تھیوٹاں تاں ڈے
ساقی دے دے مئے کدہ رندیں دی تس دی انتہا
چاہت دے پھر دے پھیر دے تابع امر تھیوٹاں تاں ڈے
ایندی نگاہ وی خوب ہے اوندی نگاہ وی خوب ہے
کھنمیں کتھے احساس کوں بیریں دے بھر تھیوٹاں تاں ڈے
ہمدم تاں ہے ہمدم میڈا ہمد دے رلے رات ڈے
زندگی دا پچھو وقت اے سوہٹاں بسر تھیوٹاں تاں ڈے

غزل

اصغر گورماٹی

غم دنیا دے رولی آسی متھے لکھی
 دول وچیندا دولی آسی متھے لکھی
 سارے لوک سیٹے منہ تے پردہ بانوں
 ہن ہک گالھی بھولی آسی متھے لکھی
 میں ہاں مونجھ سمندر دے کہیں اچھے رخ تے
 جنیں پاسوں کوئی چھولی آسی متھے لکھی
 پہلے پیار دی پہلی پہلی نور نشانی
 اوکوں آتھیں بھولی آسی متھے لکھی
 مٹھل خشبو کچھ دھن ہواتے چاندنی دیوچ
 رنگ پور ہیر دی ڈولی آسی متھے لکھی
 میڈے دیس دے ہرواسی کون خوشخبری ہے
 کہیں پاسوں کوئی گولی آسی متھے لکھی

غزل

اصغر گورماٹی

اندری اندر مونجھ نہ ماوے اللہ ہو
 نیناں والا نظر نہ آوے اللہ ہو
 چندڑی تن دے پنجرے دیوچ لالٹ لو
 کونجیں وانگوں پئی کرلاوے اللہ ہو
 چپڑے درتے پو لے چا کے جگ سارا
 من مرضی دا سیپ کڈھاوے اللہ ہو
 دل دچ ہیر وسا کے رانجھا جو گہرا
 وقتی وقتی درد سزاوے اللہ ہو
 صدقہ چیت بہار دا اہڑے وس پوندن
 سڑ گئے وٹ پئے تھیندن ساوے اللہ ہو
 جیہڑا وی تھہ نجم کے آوے اصغر دے
 آوے ساکوں ہیر چھاوے اللہ ہو

کچھ ڈھوں ہن ہن وے

عزیز شاہد

گال ٹوری جُلوں

حال ٹوری جُلوں

کنو اُساری جُلوں

بھو و ساری جُلوں

اپنے برہوں دے کر ہوں قطاری جُلوں

وانج بھوری جُلوں

سانجھ سوری جُلوں

اپنے خوابیں دے بھی وال ٹوری جُلوں

اپنے خوابیں کوں دی نال ٹوری جُلوں

گال ٹوری جُلوں

دُکھدی پئی ءِ نویں شام و ستیں اُتیں

دُکھدی پئی ءِ نویں رات رستیں اُتے

اپنے جھوکیں کوں سینے دیوچ سانجھ کے

مال ٹوری جُلوں

پل دے قصے وچوں

اپنے حصے وچوں

نویں صدی نوواں سال ٹوری جُلوں

گال ٹوری جُلوں

حال ٹوری جُلوں

دھاں

جہانگیر مخلص

اُلوں آکھو جو نراس اکھیں دے دج

تیڈے ہوندے دی اندھے اندھارے ریے

ساڈیاں پپلیاں تے بنجواں دا ماتم ریہا

ساڈے تھسے تے بے سیت تارے ریے

ساڈے ویزھے دے دج مونجھ ماندی ری

ساڈے خائیں دی قسمت جگارے ریے

ساڈے ہوشاں تے چپ سیپ بیتے گئے

ساڈے اندر تاں بلدے انگارے ریے

کچھ بھلاں دی تکیوں تاں ماس آ گئی

ساڈے کنڈے تے کنڈیاں دے کھارے ریے

توں تاں سوچھل سمندر دے پاروں ریہوں

ساڈے چودھار کالے کنارے ریے

تیڈے آنوٹ دی تاریخ بدلی سدا

ساڈے سر تے تاں ہر دار دارے ریے

ساکوں ہر ظلم سہہ تے ہن ایویں لگے

اساں بے سود سئیں دے سہارے ریے

جان مخلص تکیوں آئے تاں ہاسے تیڈو

تیڈی دربار توں تھی تے روکھی ویدوں

ساڈی آمد نسل کوں بچا مپڑا سئیں

اپنے حصے دا ہر بھوک بھوکی ویدوں

کافی

جاوید آصف (کوئٹہ دار) راجن پور

تھک بیٹا نہیں، کھڑ رہتا نہیں
 ایں لوک توں لا پر لوک توٹی
 ایں وقی توں اوں جھوک توٹی
 تیں کیا کچھ سٹا، سہٹا نہیں
 نہیں رل سکٹا تاں رکتا نہیں
 ایں اک توں اصلوں چکٹا نہیں
 جے وقت دی وک اچ وہٹا نہیں
 تھک بیٹا نہیں، کھڑ رہتا نہیں
 خود تے کھلواوٹا جگ پوسی
 کئی پیریں روٹی پگ پوسی
 اوں اتنا جلدی ٹھہٹا نہیں
 تھک بیٹا نہیں، کھڑ رہتا نہیں
 کہیں آئے دا آور بھٹا نہیں
 کہیں گئے دے پچھوں رکتا نہیں
 جے کتر کہیں دا سہٹا نہیں
 تھک بیٹا نہیں، کھڑ رہتا نہیں

غزل

جاوید آصف (کوئٹہ دار) راجن پور

پتے کیا آکھ بیٹھاں تیڈی شان اچ
 جو لگنت آگئی اے میڈی زبان اچ
 چنگی ہر گالھ ساڈے سر اکھیں تے
 او گیتا وچ ملے بھانویں قرآن اچ
 میڈے ناصح دی نیت ٹھیک نہ ہی
 خدا دا شکر ھ رہ گیاں ایمان اچ
 کھری پٹھوں میڈے سارا جہاں ہا!
 میں جے تائیں ہم تیڈے نہیں دی لمان اچ
 میں ہولی تے چڑھن ساگے تیار آں!
 ہووے میں جوگی جاہ جے آسمان اچ
 خدا جائے کیڑھے جو فے تے آصف
 تیڈے باجھوں ودا حینداں جہاں اچ

کافی

سلیمان سہو

ساڈا ڈلیس ملوہا پولیا
 پیا جگ سندا کن لا کے
 نو گزیاں قبریں نال ہن
 دھاڑوں دیاں خبریں نال ہن
 تاریخ دا ورقہ پھولیا
 پیا جگ سندا کن لا کے
 اُوہا مٹھوی بولی بول کے
 پیا حال سندا کھول کے
 کنیں ساڈا ورقہ زولیا
 پیا جگ سندا کن لا کے
 کئی سکھ سردار وی آئے ہن
 غزنی وی خون دہائے ہن
 پائے گھڑیاں بیٹھ مندھولیا
 پیا جگ سندا کن لا کے
 دت لگے بھاگ ملوہے کوں
 ساہ مل پے سلا موئے کوں
 ہسی اپنے آپ کوں بکولیا
 پیا جگ سندا کن لا کے

کافی

سلیمان سہو

زل مرسوں تیں باجوں
 عشق نہ دھیں کتھاپیں
 خلقت رلے دسیں
 دسیں روز اتھاپیں
 تیڈے سانگے لکھن
 ساکوں سوٹیاں جھاپیں
 حال کرہنہاں جیون
 جیون کاناں کاہیں
 چھاں نہ رے شالا
 پاندھی تھکن ناہیں
 بھاگ اتھاپیں آندے
 ہوویں آپ جتھاپیں
 تیڈے اپنے ہسے
 ہسے جتنے تائیں
 تیڈے کیجے راہیں
 ساڈیاں اڈیاں ہاپیں
 ساڈا سلا سانول
 راہویں ساڈا سائیں
 عشق نہ دھیں کتھاس

ڈوہڑے

لیئین پھرواٹی

نہیں ممکن پیت دے راہیں تے کوئی ڈکھ ارمان نہ ہووے
نہیں تھکدے پھر فن کولوں توڑے جسم اچ جان نہ ہووے
نہ ہووٹیاں ہووٹیاں تھی دیندن اتھ جگ حیران نہ ہووے
لیئین شالا کوئی کہیں جاہ تے مجبور انسان نہ ہووے

☆.....☆.....☆.....☆.....☆

کوئی بت جیرھائی مان ہووے بے دین ضروری نہیں ہوندا
جیرھا شکو شادا لگدا ہے مسکین ضروری نہیں ہوندا
جیرھا راہوے روز پہاڑیں تے شاہین ضروری نہیں ہوندا
ہر حسرت پوری تھی پوے لیئین ضروری نہیں ہوندا

☆.....☆.....☆.....☆.....☆

ساکوں ہال سمجھ کے ٹھک چھوڑ لیس ڈے لکویں لعل گھدی گئے
پہلے انج کر چھوڑ لیس مال اپٹا ول سارا مال گھدی گئے
چلو خیر ہی مال تے لعلیں دی جیکر بھائیوال گھدی گئے
لیئین سمجھ اچ نہیں آندا کیوں نندراں نال گھدی گئے

☆.....☆.....☆.....☆.....☆

خشبو شالا خیردی ہووے

صابر چشتی

سوہٹا سیں آل!

خیردا کوئی وی جھیردا کاہنی

جھیردا تاں سبھ گڈیاں داہے

گڈی کے تئیں راس آندی ہے

جھیردا تاں سبھ عالماں داہے

آساں تاں چھٹے اٹ پڑھ، ساکوں

الف دی اوڑوی کافی تھی اے

تھی سبکدے

کہیں شاہ داوی کوئی جھیردا ہووے

آساں تاں اپنے خالی ہتھ دی

ایں کالھوں کنگول نہیں کیجے

متاں کوئی شے سامجھنی پوے

شادی تال ہوں باری شے ہے
 اسال تال لپٹے ساہ دی
 سانہہ کے رکھ نہیں سکدے
 قحی سکدے جو
 پتے سانجھ دی کٹ کٹ، اپٹے
 حاکمیں دی کوئی حکمت ہووے
 آساں تال سادہ مرادے، ساکوں
 ناہیں داوی ڈانہیں آندا
 قحی سکدے، جو
 راج دی بکھ، یا
 بکھ دے راج دی
 گڑ مڑ کہیں کوں بھاندی ہووے
 بھانوی دی ہک بھالے، جیڑی
 کے تیں یکی دج سکدی ہے
 کیندی رت کوں نجھا آندے
 کیندی روح کوں سیک
 لپٹے ویڑھے چا دے ہر کوئی
 پے ویڑھے دالکھ
 اپٹا تال کوئی لیکھا کانتی
 اپٹا تال کوئی حمیرا کانتی
 ہووے دی تال
 کینویں ہووے
 آساں تال ہوند ہمیش توں، اپٹے

ساہ دی سرکی دے نال پدے
 اپٹی روز دی وسوں اندروں
 اصلوں اینویں جیڑے پے ہیں
 جینویں روز دا سورج، اپٹی
 بھونیں دی آپ سنبھال کر پندے
 جینویں روز دا چندر
 چٹا نہہ دے
 پاٹیاں نال وصال کر پندے
 جینویں رات دی راٹھی، اپٹی
 خشبور اندر ساکھڑی اے
 خشبور شالا خیر دی ہووے

☆---☆---☆

کافی

رفعت عباس

مُحَلّ کھائے لاپچی داٹے درشن عام تہاڑا

وڈے مَھلیں والے کپڑے یار تہاکوں سوہندے
نیل فلک جتھ پکودو مُحَلّ اے باغ مدام تہاڑا
مُحَلّ مَکھائے لاپچی داٹے درشن عام تہاڑا

بگھی بگھی وچ پئی ونڈیندی درشن دی شیریشی
وَل دی آکھوئیں پیا گھدا مکھ تمام تہاڑا
مُحَلّ کھائے لاپچی داٹے ، درشن عام تہاڑا

اگر بتیاں ، لٹھے ، منگے ، مٹھوے چاول چلدے
وَل آساڑا چڑھ پڑساٹاں کرے کلام تہاڑا
مُحَلّ مَکھائے لاپچی داٹے درشن عام تہاڑا